

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ПРІОРИТЕТНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ

5-6 травня 2020 року

(частина II)

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

**МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**ПРІОРИТЕТНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ
НАУКИ ТА ОСВІТИ**

5-6 травня 2020 року
(частина II)

**Львів
2020**

УДК 005

ББК 94.3(0)

Пріоритетні шляхи розвитку науки та освіти (частина II): матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 5-6 травня 2020 року.
– Львів : Львівський науковий форум, 2020. – 68 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритетні шляхи розвитку науки та освіти», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються актуальні питання розвитку науки та освіти на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. За повноту та цілісність яких автори безпосередньо несуть відповідальність.

ЗМІСТ

ІСТОРИЧНІ НАУКИ	5
<i>Мудрий В.М.</i> КУЛЬТУРА ВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЮ В КИЇВСЬКІЙ РУСІ.....	5
<i>Окорокова В.В., Койчева О.С.</i> «PRAVA ZA YAKIMI SUDIT'SYA MALOROSIJS'KIJ NAROD» (1743) AND ITS PLACE IN THE CODIFICATION OF UKRAINIAN LAW IN THE 18TH CENTURY	7
<i>Олійник В.М.</i> СТАНОВЛЕННЯ ЦИРКУ СУЧАСНОГО ЗРАЗКУ У ВІКТОРІАНСЬКІЙ АНГЛІЇ.	9
<i>Ховрат А.В.</i> ПРОТИСТАВЛЕННЯ ПОГЛЯДІВ ІВАНА ДЗЮБИ ТА ПЕТРА ШЕЛЕСТА НА МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ.....	10
МЕДИЦИНСКИЕ НАУКИ.....	12
<i>Некрасов В.В.</i> ОСВЕДОМЛЕННОСТЬ СТУДЕНТОВ-МЕДИКОВ ГРОДНЕНСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО МЕДИЦИНСКОГО УНИВЕРСИТЕТА О “KINAESTHETICS”..	12
<i>Некрасов В.В., Качук Д.Н.</i> ЗНАЧЕНИЕ МОДИФИЦИРУЕМЫХ И НЕМОДИФИЦИРУЕМЫХ ФАКТОРОВ РИСКА В ЧАСТОТЕ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ОСТРЫХ НАРУШЕНИЙ МОЗГОВОГО КРОВООБРАЩЕНИЯ.....	13
<i>Некрасов В.В., Качук Д.Н.</i> ЧРЕСКОЖНАЯ ТРАНСЛЮМИНАЛЬНАЯ АНГИОПЛАСТИКА АРТЕРИЙ ГОЛЕНИ В КОМПЛЕКСНОМ ЛЕЧЕНИИ ПАЦИЕНТОВ С КРИТИЧЕСКОЙ ИШЕМИЕЙ НИЖНЕЙ КОНЕЧНОСТИ НА ФОНЕ САХАРНОГО ДИАБЕТА І ТИПА.....	14
МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО	15
<i>Вишняк А.С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДВОДНОГО ЖИВОПИСУ У ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ ХУДОЖНИКІВ	15
<i>Терновенко М.О.</i> ГРАФІЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ МІФОЛОГІЧНИХ ОБРАЗІВ В ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ У ТВОРЧОСТІ В. КИР'ЯНОВА	17
ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ	19
<i>Вапірова А.С.</i> КЛАСИФІКАЦІЯ КОНЦЕПТІВ ЯК ОДИНИЦЬ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ ТА ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ.....	19
<i>Васильева О.В.</i> ГЕНДЕРНЫЕ АСПЕКТЫ КОММУНИКАЦИИ	20
<i>Дячук Н.В., Петренко Б.О.</i> ФЕНОМЕН МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ У ЛІТЕРАТУРНОМУ ТВОРІ.....	22
<i>Кайдаш А.М., Хомич В.І.</i> ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТРАДИЦІЙНИХ СЮЖЕТІВ У ТВОРАХ ЮРІЯ ЯРМИША ДЛЯ ДІТЕЙ	24
<i>Кирпича Т.В.</i> БРАТИ ГЕНРІ І ДЖЕЙМС ЯК ВТІЛЕННЯ ДОБРОГО І ЗЛОГО НАЧАЛ У РОМАНІ Р. Л. СТІВЕНСОНА «ВОЛОДАР БАЛЛАНТРЕ».....	25
<i>Король В.Р.</i> ПЕРЕКЛАД СКЛАДНОПІДРЯДНИХ РЕЧЕНЬ З БАГАТОЗНАЧНИМИ ПІДРЯДНИМИ СПОЛУЧНИКАМИ TANDIS QUE І ALORS QUE В СУЧАСНІЙ ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ	26
<i>Космацька Н.В.</i> ОРФОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАНЦУЗЬКИХ ЕРГОНІМІВ.....	28
<i>Сафоновна Н.А.</i> СТИЛІСТИЧНІ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ АЙЗЕКА АЗІМОВА «ФУНДАЦІЯ» (“FOUNDATION”).....	30

ЮРИДИЧНІ НАУКИ	32
<i>Агаєва Ханум Аліадін кизи</i> ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ.....	32
<i>Величко О.В.</i> ВИКОРИСТАННЯ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ У КРИМІНАЛЬНІЙ ПРОЦЕСУАЛЬНІЙ ДОКАЗОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	34
<i>Гнатюк О.С.</i> ЩОДО ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «АДМІНІСТРАТИВНИЙ ДОГОВІР» У НАУКОВІЙ ТА ЗАКОНОДАВЧІЙ ПЛОЩИНІ.....	36
<i>Гриценко Є.О.</i> ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ НА МІЖНАРОДНОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ	38
<i>Джигиз Д.В.</i> ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ, ОТРИМАНИХ В РЕЗУЛЬТАТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....	40
<i>Колісник А.М.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕКВІЗИЦІЇ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК.....	41
<i>Колісник А.М.</i> ЩОДО ПРОБЛЕМИ ВІДСУТНІСТІ ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «ЗРАЗКИ З РЕЧЕЙ ТА ДОКУМЕНТІВ», «БІОЛОГІЧНІ ЗРАЗКИ»	43
<i>Кудрявцев Є.В.</i> СУДДІВСЬКИЙ РОЗСУД ЯК ФЕНОМЕН КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА	45
<i>Кузик Е.П., Сокиран Ф.М.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ У РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....	46
<i>Лакота К.Є.</i> ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІНСТИТУТУ СПАДКОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.....	48
<i>Липко І.В.</i> СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК ПРАВОВА ЦІННІСТЬ	50
<i>Лозовицький А.В.</i> ВИЗНАЧЕННЯ СТРУКТУРИ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕБАНКІВСЬКИХ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ.....	52
<i>Лустенко Р.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ДОТРИМАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ У ДЕРЖАВНІЙ ПРИКОРДОННІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ.....	54
<i>Нестеренко Є.В.</i> НЕТРАДИЦІЙНІ ЗАСОБИ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛІСТИЦІ.....	56
<i>Переверза А.М.</i> ПЕРЕЯСЛАВСЬКИЙ ДОГОВІР 1654 РОКУ: ІСТОРІЯ ПОХОДЖЕННЯ.....	58
<i>Пугач М.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ.....	59
<i>Рудик А.Р.</i> ВИКОНАННЯ УХВАЛИ ПРО ЗДІЙСНЕННЯ ПРИВОДУ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ	61
<i>Свириденко А.С.</i> ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК ЕЛЕМЕНТ БОРОТЬБИ ДЕРЖАВИ ІЗ КІБЕРТЕРОРИЗМОМ.....	62
<i>Слобоженко І.Р.</i> ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ ЯК МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ВПЛИВУ	63
<i>Швай С.В.</i> КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО УЧАСТІ ЗАХИС- НИКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ІЗ ЗАКОНОДАВСТВОМ ІНШИХ КРАЇН.....	65
<i>Юрченко А.Ю.</i> ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПІДПАЛ РОСЛИННОСТІ ПОСИЛЕНО	67

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Мудрий В.М.

студент 2 курсу

*Південноукраїнський національний педагогічний
університет ім.К.Д.Ушинського,*

КУЛЬТУРА ВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЮ В КИЇВСЬКІЙ РУСІ

Генезис алкогольних традицій та поглинення ними буквально всіх сфер сучасних нащадків слов'ян маловивчене явище. Роботи істориків з цієї теми стосуються переважно періоду Московської держави в яких присутній невеличкий екскурс в часи Русі або ж приділено уваги алкоголю в незначній мірі: І. Прижов[9], Б. Романов[11], Б. Рибаків[10]. А в історії Русі насправді зберігається ключ до розуміння того, чому ми вживаємо алкоголь, хто на це вплинув, звідки ми йшли та до чого прийшли.

Для того, щоб дізнатися якими були традиції вживання алкоголю на Русі та спробувати зрозуміти причини їх появи ми почнемо з огляду наявності у суспільстві слов'ян традиційного виду алкоголю. Саме через призму традиційного алкогольного напою ми зрозуміємо відправну точку та формування культури пиття. Коли ми дізнаємось міцність напою, його кількість та поширення, то зможемо зрозуміти багато речей. Насамперед це ставлення русинів до алкогольних напоїв, технологію виробництва, яка змінювалась нагально від потреб, а також якими були ці потреби. Градус алкоголю дає нам розуміння наскільки ймовірно, що п'ючи традиційно по черзі зі спільного кухля людина могла напиться[6, с.68]. Те з якого напою почалась культура вживання того чи іншого народу є вкрай важливо. Взагалі, якщо ми кажемо про традиційний алкогольний напій Київської Русі, то ми маємо на увазі мед.

Поява меду пов'язана з територіальним чинником, а саме з густими лісами та наявністю в них великої кількості бджіл. Також бджільництво було одним із рушіїв колонізації, як пише І. Прижов: «вслед за сохой и топором, рядом с ухояжами и угодыями различных названий, появились и борти, возникали деревни бортнич, населённые пчеловодами»[9, с.9]. Бортництво також відіграло важливу роль у промислі. Поширеність, важливість меду, як для торгівлі так і для внутрішнього вжитку добре відобразив князь Святослав, звертаючись до матері та бояр: «Не люблю мені є в Києві жити. Хочу жити я в Переславці на Дунаї, бо то є середина землі моєї. Адже там усі добра сходяться: із Греків — паволоки, золото, вино й овочі різні, і а з Чехів і з Угрів — сrebro й коні, із Русі ж — хутро, і віск, і мед, і челядь» [4, с.39].

Русини дуже цінували мед. До такого судження можна прийти й завдяки Руській правді в якій присутній вагомий штраф, що безпосередньо стосується виготовлення меду, а саме за знищення бортів: «А в княже борти 3 гривне, либо пожуть, либо изодруть.»[3, с.10]. Також високу вартість меду, як продукту видно з ринкової ціни, що відома 1170 року та складала 10 кун[9, с.11].

Перші згадки про наявність меду у слов'ян сягають IV століття. Ми дізнаємось про них завдяки візантійському дипломату Пріску Панійському, який брав участь у посольстві. Пріск описав весь шлях, який проходив з Константинополя до сучасної Угорщини, де перебувала укріплена ставка Аттіли. По дорозі він зустрів людей, які пригостили його пшеничним хлібом та, як пише Пріск «медос», тобто медос[12, с.46]. Л. Нідірле користуючись пізнаннями іноземних мов пише про це наступне: «Название «медос», употребляемое Приском, может относиться только к славянскому языку» [7, с.30].

Пізніше мед набував нових видів, як напій та формувався залежно від технології вироблення в такому порядку: ставлений мед, хмельний, варений[8, с.98]. Наступна згадка, яка стосується безпосередньо Русі зустрічається в Повісті минулих літ у зверненні Ольги до древлян: «І послала вона [послів] до древлян, кажучи так: «Се вже йду я до вас. Тож зготуйте медів много коло города, де ото вбили ви мужа моего. Хай поплачу я над гробом його і вчиню тризну мужеві моему»[4, с.33]. Окрім тризни зустрічаються й такі випадки: ««В пору пахоты, сева яровых.. ходили на кладбище и приносили "дедам" пшеничную кутью, яйца и мед, считая, что предки-покровители помогут всходам пшеницы. Кладбища представляли собой в древности как бы "поселки мертвых"»[10, с.92].

Ритуалізація та сам обряд пиття по черзі, вказує на застережливе відношення язичників до сп'яніння[6, с.73]. Знаючи язичницький світогляд можна припустити, що алкогольне сп'яніння вони розцінювали, як

поринання в інший світ. Адже всі відомі приводи вживання алкоголю до прийняття християнства зводяться до відходу душ та поминальних обрядів. Правда, пізніше з хрещенням русі ми зустрічаємо нові випадки: святкування, прийняття послів. Як наприклад Володимир, коли поставив церкву: «він поставив церкву і справляв празник, зваривши триста перевар меду.»[4, с.70]. Тобто це вже ознака змін в культурі пиття, яка демонструє перехід від траурного відтінку вживання язичників до святкового християнського.

Також відомий такий компрометуючий факт, який стосується прийняття християнства та часто виступає аргументом на користь того, що в Київській Русі завжди пили багато. А саме слова Володимира: «Русі веселість — пиття, ми не можемо без сього бути»[4, с.51]. З приводу цього варто сказати, що, по-перше слова, які вкладені в уста Володимирові, написані Нестором. Нестор, у свою чергу був монахом та завжди намагався показати християнство у найкращому вигляді. По-друге, ми з впевненістю можемо сказати, що п'янства в Київській Русі не було, принаймні, як стверджує І. Призов до московського періоду, а то й далі[9, с.8-9]. Адже на наявність широкого вжитку, а тим паче п'янства вказувало б багато факторів.

В Руській Правді Ярослава Мудрого ми не зустрічаємо будь-якого покарання, або застереження від алкоголю: меду, пива, вина. Відсутність в такій важливій законодавчій збірці згадування про врегулювання алкогольних питань говорить багато про що, а якщо ще взяти до уваги, що ці закони писались на основі звичаєвого права, то ми можемо зробити деякі висновки. Звичайно, це не означає, що слов'яни не напивались або не було якихось алкогольних курйозів. Просто вони, якщо й траплялись, то були настільки рідкими, що не потребувало державної уваги. Адже, як ми бачимо пізніше застереження з'являються, починаючи від звернення Мономаха до дітей, коли ситуації з алкогольним сп'янінням, які призводили до труднощів було відомі. Адже написано наступне: «На війну вийшовши, не лінуйтеся, не покладайтесь на воявод. Ні пиття, ні їди не потурайте, ні спанню»[4, с.457]. Закони та поради народжуються одночасно з їх потребою.

Перебираючись до рецепта виготовлення необхідно сказати, що міцність слов'янського напою визначити важко. Тому ми можемо скористатися алкогольними напоями, які виготовляються зараз. Пасічники з 30 річним досвідом, які тримають бори на Полтавщині стверджують, що міцність меду, який виготовляється в домашніх умовах коливається в межах 6-11 градусів[5].

З приводу технології виготовлення існує дуже багато рецептів меду, медовухи, але В. Похльобкін — спеціаліст з історії кухні Росії виносить наступні твердження з якими погоджуємось і ми: «Для всех питных медов были характерны огромные потери сырья... Все так называемые "меды", "медки" и пресловутые "медовухи", появившиеся в последние 200–250 лет, никакого отношения к русским питным классическим медам средневековья не имеют» [8, с.98].

В більш сучасних рецептах ми зустрічаємо терміни приготування пів року, місяць, 8 місяців, але це все дрібниці зі справжнім медом, який готували слов'яни[2]. Цей термін є вкрай важливим для розуміння культури вживання алкоголю на Київській Русі, бо мінімальний термін визрівання меду 10-15 років. Як зазначає Вільям Васильович Похльобкін: «Имитировать питные меды нельзя, не повторив всех характерных процессов их многолетней выдержки. Практически необходимо минимум 10–15 лет, чтобы создать мед типа X века.»[8, с.99].

Отже, довге виготовлення напою, процес пиття розтягнутий та виключно ритуальний — все це вказує, що надмірного вживання алкоголю та проблематики боротьби з п'янством в Київській Русі не було. Звичайно за виключеннями, які могли траплятися у заможних людей.

Література

1. Домострой. Поучения и наставления всякому христианину / Сост., вступит. ст. и коммент. В. В. Колесова / Отв. ред. О. А. Платонов. — М.: Институт русской цивилизации, Родная страна, 2014. — 448 с.
2. Клиновецкая З. Страви й напитки на Україні / З. Клиновецкая. — К.: Час, 1913. — 218 с.
3. Ермолаев В. Правда Руська Ярослава Мудрого: початок вітчизняного законодавства : навч. посіб. / В. Ермолаев, Г. Г. Демиденко. — Вид. 2-ге, змін. та допов. — Харків : Право, 2017. — 392 с. — ISBN 978-966-937-232-1
4. Літопис руський: пер. з давньорус. / Є. Махновець [відп. ред. В. Мишанич]. — К.: Дніпро, 1989. — 591 с.
5. Медова Полтавщина [Електронний ресурс] : Питний мед (медівка, медовуха, медове вино). 2012. — Режим доступу: https://medova.poltava.ua/publ/pitnij_med/1-10-14
6. Нидерле Л. Быт и культура древних славян / Л. Нидерле. — М.: Вече, 2013. — 288 с. — ISBN 978-5-4444-1038-7
7. Нидерле Л. Славянские древности. / Любомир Нидерле — М.: ИП Карелин, 2010. — 930 с.

8. Похлѣбкин В. О кулинарии от А до Я: Словарь-справочник. / Вильям Васильевич Похлѣбкин – Мн. : Полымя, 1988. — 224 с.
9. Прыжов И. История кабаков в России. / Иван Гаврилович Прыжов – СПб. : Азбука-классика, 2009. - 320 с.
10. Рыбаков Б. Рождение Руси. / Борис Рыбаков – М. : АиФ Принт, 2003. – 447 с.
11. Романов Б. Люди и нравы Древней Руси / Борис Романов. – М. : Ломоносовъ, – 2013. – 224 с. – ISBN 978-5-91678-155-7
12. Сказания Приска Панийского / Ученые записки второго отделения императорской академии наук. Кн. VIII. Вып. 1. – СПб. : 1861.

Окорокова В.В.,

*доктор філософських наук, доцент
кафедри всесвітньої історії та методології науки*

Койчева О.С.,

*студентка II курсу історико-філософського відділення
Південноукраїнського національного педагогічного
університету імені К. Д. Ушинського*

«PRAVA ZA YAKIMI SUDIT'SYA MALOROSIJS'KIJ NAROD» (1743) AND ITS PLACE IN THE CODIFICATION OF UKRAINIAN LAW IN THE 18TH CENTURY

The collection of norms of feudal law, which was directly applied in the territory of the Left Bank of Ukraine, has a rather interesting history. The Code has been amended several times but has not yet been formally endorsed by the commission. The content and history of its norms have for a long time not attracted the attention of scientists who have often turned to the "Rights" to supplement the number of their analogues. It is only at the end of the 19th century that one can see an intensification of the historical and legal analysis of it not only as a work but as sources in the history of the legal system of Ukraine. Meanwhile, as noted by Ukrainian historians (I. Boyko, O. Vovk, V. Kulchitsky, T. Matveeva, V. Mesyats, O. Tkach, L. Shklyar), the study of the "Laws" deserves a separate research interest, despite the fact that he did not actually enter into legal action, but his rules reflect the level of Ukrainian jurisprudence at the time.

As you know, in the eighteenth century, different, largely obsolete, legal rules were operating in Ukraine, often contradicting or even duplicating. A. Lazarevsky, aptly commented on the state of the legal system at the time: «Little Russian courts received reports of bribery and passions that came to the statesman and were presented to him. Hetman defended the courts, but he could not see that the main reason for their abuse was the contradiction of the laws, the rarity of their sources and their inaccessibility in language» [6, p. 293]. The tsarist government constantly received complaints about abuse in the Ukrainian courts. It was the disorder in the judiciary that led to the restriction of rights. The main goal set by the tsarist government is to extend all-Russian legal norms in the Hetmanate region, and thus to achieve the fastest possible elimination of its autonomy.

The impetus for the initiative to write the work – «Prava za yakimi sudit'sya malorosijs'kij narod» was the hetman of Daniel the Apostle, who in the draft of the new treaty put forward the requirement to assert ancient rights and freedoms, so that "the Ukrainian people sued for their rights in their courts through elected judges." In this regard, on August 22, 1728, a decree was known, known as "Hetman Decisions of the Apostle". Paragraph 20 stated: "The Ukrainian people are judged by different rights, which are named in these words: Magdeburg and Saxon Charters, from which they disagree with each other... for the benefit of the justice of the Little Russian, the rights claimed by the Ukrainian people are translated into the Ukrainian language and defined. from as many decent, capable and noble people as possible to bring those three rights into one and send them to the court for approbation» [1, p. 40].

However, after the death of the hetman, Empress Anna Ioannovna issued a new decree extending the commission's powers. Specific number of persons was intended for translation, it is also necessary to carry out the reduction of legal norms "for the benefit of the Ukrainian people" [5, p. 160]. At the same time, a new commission

was created, which numbered 12 people [8, p. 212]. According to research, the codification committee was first headed by Ivan Borozna, and then, after his death, by Jacob Lizogub (General Duty Officer). In fact, the number of members varied constantly (in 1732, 173, 1738 and 1741). During the years of writing the collection, it included about 70 educated people who were well versed in the legal system.

Work on the creation of the code lasted for 15 years, and ended under the reign of Elizabeth Petrovna. «Prava za yakimi sudit'sya malorosijs'kij narod» was formed in 1743, the following year - sent to the Senate. However, the Senators, in turn, were delayed in considering the Code. It all lasted for 12 years, and it was only in 1765 that he was again reinstated for revision and amendment. New commissions were subsequently convened, but to no avail, the Code was not formally endorsed.

The source base of the Code was not only limited to the Lithuanian Statute, but also included the norms of Magdeburg law, German law, certain provisions of Cossack customary law, current Hetman legislation, Russian imperial law, as well as some original novelties. In addition, the code created contained certain norms of canon law, which underpinned both the Magdeburg law and the Lithuanian statute, and directly entered into the provisions of the «Rights» through the addition of an editorial commission to which representatives of the clergy were involved [3, p. 2-3].

It had 30 chapters, which in turn were divided into 531 articles and 1,716 items. It was also supplemented with the Instruction to the Codification Commission and the Degree of the Little Russian Military Rank Order after the Hetman. The Code contained rules of civil, administrative, criminal, procedural and commercial law.

Civil law distinguished between ownership and ownership. Private ownership of land, land ownership of Ukrainian nobility, land of Cossack elders, church land ownership and more prevailed. The division into real and movable property was envisaged. In sufficiently developed binding law, collateral relationships were especially ensured that served the growing commodity / money relationship. There were legal guarantees for the fulfillment of contractual obligations [7, p. 119]. Inheritance has a great role to play, it is in Rights that the inheritance and legal relations are regulated in detail. For women, they had certain limitations, which was typical in those days. For example, if, after the death of the husband, the wife remarries, it will receive only one eighth of his property. In addition, it is impossible not to mention criminal law, which had a private law character. The Code provides for punishment for the murder of the wife's lover, his wife, adultery, and morality. New concepts are also emerging: attempted crime, recidivism and more.

Marriage and family relations were governed mainly by the rules of church law and the rules of customary law, which governed the order of marriage. Personal and property relations of spouses, parents and children, the order of adoption - all this was borrowed and codified by the Code [7, p. 119].

«Prava za yakimi sudit'sya malorosijs'kij narod» 1743, marked the creation of a new stage not only in codification work, but in the history of Ukrainian law. A brief analysis of the collection showed that its provisions reflect the then-public relations of civil law, criminal procedure and city law. By his decisions, he was supposed to contribute to the maintenance of law, public order, the administration of justice in the cities of the time, while pointing out the prospects for further improvement of the domestic legal system. Interesting in this case is M. Slabchenko assertion that in this Code «everything that was significant in the second quarter of the XVIII century is collected» [10, p. 98].

Література

1. Бойко І. Й. Держава і право Гетьманщини. Львів, 2000. 120 с.
2. Бойко І. Й. Право власності за Кодексом українського права 1743 р. Львів, 1997. 243 с.
3. Вовк О. Й., Карпічков В. О. «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. як правова пам'ятка міського самоврядування України. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2018. № 6. Т. 29 (68). С. 1-6.
4. Гуржій О. І. Право в Українській козацькій державі (друга половина XVII - XVIII ст.). К. 1994. 48 с.
5. Кульчицький В. С. Кодифікація права на Україні у XVIII столітті. Львів, 1958. 30 с.
6. Лазаревский А. Описание старой Малороссии. Сулимовский фамильный архив // Киевская Старина. 1882. № 11. С. 292-295.
7. Матвєєва Т. О. Законодавство Гетьманщини у 18 столітті. ФП. 2016. № 2. С. 114-123.
8. Мєсяц В. История кодификации права на Украине в первой половине XVIII в. К.: ВИНТИ, 1964. 378 с.
9. «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. К.: АР «Книга», 1997. 546 с.
10. Слабченко М. Опыты по истории права Малороссии XVII и XVIII вв. Одесса, 1911. 292 с.
11. Шкляр Л. Українська державність: політико-правовий аспект. Вісник Академії наук України. 1993. № 5. С. 158-161.

Олійник В.М.,
студентка історичного факультету
Запорізького національного університету

СТАНОВЛЕННЯ ЦИРКУ СУЧАСНОГО ЗРАЗКУ У ВІКТОРІАНСЬКІЙ АНГЛІЇ.

В період правління королеви Вікторії (1837-1901) у контексті загальнодержавного піднесення культури розвивається і циркове мистецтво.

Розширення мережі залізничних шляхів сприяло популяризації циркового жанру та залученню до циркових вистав великих екзотичних тварин.

Значний внесок у розвиток цирку зробили брати Джордж та Джон Сенгери, які у 1850 році відкрили шатровий цирк на Королівському ярмарку. Сенгери подорожували із виставами містами Британії, а після одруження Джорджа із укротителькою левів Елен Чепмен (псевдонім – мадам Полін ДеВер) зосередилися на дресируванні тварин. У 1874 році сім'я Сенгерів придбала Залу біля Моря, де був оснащений звіринець для леопардів, тигрів, левів та бабуїнів – тут також навчали та розводили тварин для пересувного цирку.[6]

Заслугує уваги і Семюел Локхарт – дресирувальник, який влаштовував вистави слонів у Великому цирку Вікторії на ріці Лім. Дорога з бруківки вздовж річки, якою проходили паради слонів Локхарта, до сьогодні носить назву Елефант Уолк. [7]

Циркова галузь забезпечувала робочими місцями значний відсоток неповноправного прошарку населення в тому числі людей з обмеженими можливостями, афроамериканців, дітей та жінок. [3]

Атлетки та акробатки здобували визнання серед жінок середнього та низького рівнів прибутку, ставали для них втіленням успішності та яскравої індивідуальності. В свою чергу аристократія засуджувала циркових артисток за надмірну вульгарність їхніх образів. [1]

Чимало постерів акробатки Зоуел, яка виступала у Роял Акваріумі у Вестмінстері, прикрашали вулиці Лондона. Спортивна артистка із добре розвинутими м'язами доводила, що жінка не обов'язково має бути тендітною та ніжною. Плакати знаходили відгук серед жінок Англії, вони усвідомлювали стійкість та силу, яких можна було набути фізичними вправами. [1]

Відомою діячкою циркової справи була акробатка Селіна Пауел. Нещасний випадок у липні 1863 року, через який померла вагітна артистка, спонукав владу більш серйозно поставитися до діяльності цирку та розробити низку законодавчих актів, регламентуючих безпеку проведення вистав. Такими були постанови парламенту 1879 та 1897 років [1]

Промислова революція XIX століття принесла нові винаходи та розробки, які виявилися дуже корисними для цирків. [2]

Будівництво циркових арен розвивається у двох напрямках: зведення великих іподромів та амфітеатрів для показу масштабних виступів та спорудження мобільних шатрів (tents) легкої та водночас міцної дерев'яної конструкції [4]. Було модернізовано і аквацирки. Вистави на арені, залитій водою, стають більш видовищними за рахунок застосування нового технічного оснащення систем подачі води. Засновники одного з цирків Купер та Бейлі у 1870 році першими встановили у своєму шатрі електрогенератор – циркові вистави тепер доповнювалися освітленням прожекторів, з'явилися нові спецефекти. [5]

Таким чином, цирк, який було створено як винятково ярмаркове явище, став популярною формою комерційних розваг протягом XIX століття. Аналіз генези циркового мистецтва дає можливість підібрати найбільш доцільні методи проведення реформ у цій галузі, до чого прагнуть сучасні країни Європи.

Література:

1. A Trip To The Circus: Female Performers and their Impact on Society. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reframingthevictorians.blogspot.com/2014/11/a-trip-to-circus-female-performers-and.html>
2. The story of circus. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.vam.ac.uk/articles/the-story-of-circus>
3. Vanessa Toulmin (2018) Black circus performers in Victorian Britain, Early Popular Visual Culture, 16:3, s.267-289;
4. Vanessa Toulmin (2018) Celebrating 250 years of circus, Early Popular Visual Culture, 16:3, s.231-234;

5. Victorian era circus performances facts: acts, costumes. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://victorian-era.org/victorian-era-circus-performances.html>
6. Жандо Д. История мирового цирка. Г.26. Сюрпризы английского цирка. М. -1984.
7. Where history happened: the circus in Britain (Feb.2013). BBC History Magazine. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.historyextra.com/period/victorian/where-history-happened-the-circus-in-britain/>

*Ховрат А.В.,
студент 3-го курсу*

Харківського національного університету радіоелектроніки

ПРОТИСТАВЛЕННЯ ПОГЛЯДІВ ІВАНА ДЗЮБИ ТА ПЕТРА ШЕЛЕСТА НА МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ

Обидва вказані діячі мали значний вплив на суспільство в умовах цензури та тоталітаризму, і кожен з них зробив свій внесок у нашу історію працями «Інтернаціоналізм чи русифікація» та «Україно наша радянська», визначивши власний погляд на сучасне і майбутнє нашої держави. Проте ґрунтовних праць, які би здійснювали порівняння цих постатей у вітчизняній історіографії немає.

Чинна стаття спрямована на вирішення цього питання і заповнення відповідної історіографічної прогалини. Почнемо з Петра Шелеста, відомого населенню в ролі очільника української комуністичної партії та з 1963-ого по 1972-ий лідера Української Радянської Соціалістичної Республіки. Розглянемо його погляди.

Шелест ще до призначення на голову УРСР показує своє критичне ставлення до національних дисидентських рухів, але з новою посадою це стає більш помітним, що підтверджують записи його щоденника від вересня 63-го, де він описує заклики до органів держбезпеки «вжити суворих заходів» й подолати «нездорові прояви» серед населення республіки.

Аналогічної позиції він дотримується і по відношенню до іноземних критиків радянського режиму, стаючи ініціатором введення військ країн-членів Варшавського договору до Чехословаччини з метою придушення «Празької весни».

З цих фактів може здатися, що Шелест був консервативним радянським партійним діячем, але це не так.

Виходячи з його ж щоденників, можна говорити про вимоги щодо дотримання офіційно декларованих принципів у взаєминах Москви із союзними республіками. В партійному осередку це створило навколо діяча образ українського патріота, який плекає надії на більшу автономність УРСР [1].

Тут особливу увагу також варто приділити праці Шелеста «Україно наша радянська». Звичайно в ній проявлялася лояльність до тогочасного режиму, але при більш глибокому аналізі, з чим погоджується й історик Ярослав Пеленський [2], помітний наголос діяча на політичній концепції автономії України, і зокрема в зображенні Запорозької Січі. Видання цієї книги фактично стало причиною усунення Шелеста зі своєї посади.

Загалом за час своєї діяльності він встиг зробити багато для культурного розвитку українства:

- Створення музею козацтва на Хортиці;
- Музею народного побуту в Пирогові;
- Ініціювання видання 26-томної Історії міст та сіл УРСР;
- Захист прав української мови в шкільній освіті, друкуванні газет, журналів та книжок.

Але у розрізі нашої теми найважливішим в діяльності Шелеста напевно є його захист окремих українських діячів у звинуваченнях в націоналізмі, зокрема захист Івана Дзюби. Деякі дослідники, як-от вже згаданий Ярослав Пеленський чи Іван Лісяк-Рудницький [2], виказають думку, що поява книги «Інтернаціоналізм чи русифікація?» взагалі була інспірована самим Шелестом та відбивала його справжні погляди на становище в державі.

Так яким бачив лідер УРСР майбутнє України? Звичайно радянським, комуністичним, але водночас автономним і тим, яке пам'ятає свою справжню історію й намагається розвивати власну культуру. І коли наша держава отримала незалежність політик поїхав до України, висловивши своє позитивне ставлення до цієї події.

Повернемося до Дзюби – літературознавця, громадського діяча та дисидента, якого виправдовував Петро Шелест.

Звичайно його найвідомішою працею була книга «Інтернаціоналізм чи русифікація?», написана, як зазначає Юрій Шаповал [3], під впливом тогочасних репресій проти молоді української інтелігенції. І саме тому, як вказує Петро Карлюк, вона стала «своєрідним святим писемом для вітчизняних шістдесятників». Адже саме звідти вони черпали аргументи на захист української мови та ідентичності загалом.

До написання ж свого *magnum opus* Літератор [3], так його називали в документах КГБ, декілька разів виступав з власними промовами, осуджуючи утиски населення з-боку радянської влади. Імовірно найбільш визначний виступ відбувся перед прем'єрою фільму Сергія Параджанова «Тіні забутих предків», коли разом з Василям Стусом та В'ячеславом Чорновілом, він оприлюднив інформацію про арешти української творчої інтелігенції.

В доповнення до цього, як зазначав Дзюба в своїх спогадах, він надсилав рукопис майбутньої книги до ЦК КПУ. Тоді залишаючись у межах радянської системи, не відступаючи від основних положень офіційної ідеології, Літератор намагався звернути увагу на становище української нації в СРСР. В якості прикладів використовуючи прояви українофобії та російської експансії.

Він наголошував на важливості національного питання у комуністичному будівництві та вважав, що політика КПРС, зокрема щодо України, суперечить корінним інтересам українського народу, а виходом з цього становища є повернення до ленінських принципів національної політики.

М.І. Степаненко вказує на те, що подібна відсутність відходу від офіційної ідеології і лише осудження тиску на українство, зумовило підтримку Шелеста під час кримінальної справи Дзюби [1].

Звичайно ця книга пізніше була заборонена, а її зберігання криміналізовано, і автора засудили в 1973 році, але вже через декілька місяців Дзюба попросив помилування в ЦК КПРС і його відпустили.

З плином часу погляди діяча дещо зміняться, і під кінець 80-их він стане співзасновником Народного Руху України, проголосивши кінцевою метою досягнення незалежності. Юрій Шаповал зазначає, що подібний перехід є доволі логічним, адже не тільки Дзюба втратив віру в ідеї марксизму та ленінізму, це був лише прояв загальної трансформації тогочасного суспільства.

Але тепер, побачивши ставлення літературознавця до тогочасної України, ми можемо відповісти на важливе нам питання. Яким бачив майбутнє УРСР Дзюба? Спочатку радянським, фактично автономним, в якому українство не забороняють, а розвивають, в якому не приховують фактів, чи не осуджують за висловлення власної думки. Згодом здійснився перехід до ідеї незалежності, але залишилось все інше.

Що ж, перейдемо до висновків. Аналіз джерел та історіографії на предмет проявів бачення майбутньої та сучасної України Дзюбою та Шелестом показав, що їхні погляди дійсно були дуже схожими у своїй любові до української культури та історії, в бажанні побудувати щось по справжньому чесне та автономне. Відмінність спостерігалась лише в радикальності, яка була властива молодому літератору і не властива радянському партійцю. Звичайно з плином часу автономність змінилась на незалежність і як Дзюба так і Шелест підтримали цей процес.

Література:

1. Степаненко М. І. Олесь Гончар – Іван Дзюба – Петро Шелест: Щоденникова взаєморецепція / М. І. Степаненко. // Історична пам'ять. – 2010. – №1. – С. 6-23.
2. Савельєв В. Л. Чи був П. Ю. Шелест виразником "українського автономізму" / В. Л. Савельєв. // Український історичний журнал. – 1991. – №4. – С. 94-105.
3. Шаповал Ю. І. Справа Івана Дзюби / Ю. І. Шаповал. // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 2011. – №1. – С. 259–294.

МЕДИЦИНСКИЕ НАУКИ

Некрасов В.В.,

студент 5 курса лечебного факультета

Гродненского государственного медицинского университета, Беларусь

ОСВЕДОМЛЕННОСТЬ СТУДЕНТОВ-МЕДИКОВ ГРОДНЕНСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО МЕДИЦИНСКОГО УНИВЕРСИТЕТА О “KINAESTHETICS”

Актуальность

Термин кинестетикс можно перевести как «искусство / наука о восприятии движения». Кинестетикс основан на опыте и восприятии вашего собственного движения. Это приводит к повышению осведомленности о качествах и различиях вашего собственного движения во всех повседневных делах. Kinaesthetics уже более 20 лет разрабатывает дифференцированное и систематическое описание ощутимых различий в человеческом движении. Наука направлена на развитие здоровых движений в личной и профессиональной сфере, а также в обучении других людей поддерживать свою двигательную компетентность и самоэффективность в жизни.

В связи с постоянно растущим спросом на курсы и обучение, Kinaesthetics в настоящее время является европейской образовательной сетью с децентрализованным управлением, в которую входят различные страновые организации [1].

Цель

Изучить осведомленность студентов-медиков Гродненского государственного университета о “Kinaesthetics”

Материалы и методы исследования

Анонимное анкетирование по специально созданной анкете из 13 вопросов студентов 3-5 курсов Гродненского медицинского университета (№=145). Статистическая обработка осуществлялась с помощью Microsoft Excel.

Результаты

Знают, что такое «Kinaesthetics» лишь 12 человек (8,3%) и 40 человек (27,7%) слышали схожие понятия. После предложенного определения большая часть респондентов 135 человек (93,1%) назвала основным критерием для обучения «Kinaesthetics» – нарушение способности к самообслуживанию пациента. Все участники анкетирования считают, что владеть навыками «Kinaesthetics» должны специалисты, осуществляющие уход за больными с двигательными нарушениями, и 125 (86,2%) респондентов назвали родственников лежащих пациентов. В вопросе о важности правильного ухода за маломобильным человеком, прилагая минимум физических усилий и не травмируя себя, 125 опрошенных (86,2%) ответили положительно, 129 (89%) студентов указали, что это необходимо самому пациенту для восстановления функций самообслуживания. 103 (71%) человека ухаживали за тяжелыми пациентами. Все респонденты ответили, что нужно организовывать курсы «Kinaesthetics», 123 (85%) хотят пройти начальный курс, 12 (8,3%) попробовать себя в роли тренера, а также отдают предпочтение 133(91,7%) практическому занятию с медицинским работником для изучения курса.

Выводы

Большинство анкетированных студентов не знают, что такое Кинестетикс, что говорит о недостаточной информированности. При этом после проведенных разъяснений, все считают необходимым организацию обучающих курсов в средних и высших медицинских заведениях.

Литература:

1. Kinaesthetics Project Belarus [электронный ресурс] /Eropan Kinaesthetics Association. Режим доступа : <https://www.kinaesthetics.by/>. - Дата доступа: 20.01.2020.

Некрасов В.В.,

студент 5 курса лечебного факультета

Гродненского государственного медицинского университета, Беларусь

Качук Д.Н.,

студент 5 курса лечебного факультета

Гродненского государственного медицинского университета, Беларусь

ЗНАЧЕНИЕ МОДИФИЦИРУЕМЫХ И НЕМОДИФИЦИРУЕМЫХ ФАКТОРОВ РИСКА В ЧАСТОТЕ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ОСТРЫХ НАРУШЕНИЙ МОЗГОВОГО КРОВООБРАЩЕНИЯ

Актуальность

Цереброваскулярные заболевания являются первой причиной смертности у женщин и второй причиной смерти у мужчин в промышленно развитых странах. Острые нарушения мозгового кровообращения (далее ОНМК) является основной причиной функциональной инвалидности. Неврологические последствия присутствуют у 90% пациентов, перенесших ОНМК, одна треть из которых не сможет возобновить повседневную жизнедеятельность на том же уровне, что и до их возникновения. Цереброваскулярные заболевания также являются важной причиной когнитивных нарушений и деменции. Факторы риска развития ОНМК обычно делятся на немодифицируемые (возраст, пол, низкий вес при рождении, наследственные заболевания) и модифицируемые (гипертензия, сахарный диабет, болезни сердца, курение, дислипидемия, злоупотребление алкоголем, ожирение и др.)[1]. Следовательно, выявление факторов риска сердечно-сосудистых заболеваний и их надлежащее лечение является ключом к разработке первичных профилактических стратегий у пациентов, не перенесших инсульт, или вторичных профилактических мер во избежание рецидивов у жертв с ОНМК.

Цель исследования

Оценить значение модифицируемых и немодифицируемых факторов риска в частоте возникновения острых нарушений мозгового кровообращения [2].

Материалы и методы исследования

Данное исследование проводилось на базе Гродненской областной клинической больницы медицинской реабилитации. Метод исследования – ретроспективное исследования историй болезни пациентов с ОНМК неврологического отделения за период 2018 года. Нами были проанализированы 398 историй пациентов. Проводилась выборка таких показателей как пол, возраст, артериальная гипертензия, мерцательная аритмия, сахарный диабет тип 2, дислипидемия, повторные случаи ОНМК (инсульт и кровоизлияния) (рецидивы), ишемическая болезнь сердца, курение, хронические обструктивные заболевания легких, заболевания периферических сосудов (атеросклероз сосудов головного мозга), заболевания клапанов сердца (в том числе и протезирование), ожирение (ИМТ>30 кг/м²), использование оральных антикоагулянтов (пациенты, которые постоянно или периодически принимали аспирин либо клопидогрел), злоупотребление алкоголем.

Результаты исследования

По данным исследования пациентов с ОНМК было выявлено 389 человек. 177 из них мужчины, 212 – женщины. Средний возраст пациентов составил 67 лет (мужчины – 61, женщины – 69). Одним из возможных факторов риска являлась артериальная гипертензия, которая была выявлена у 97,17% (378 чел.) от общего количества исследуемых. Мерцательная аритмия - 11,83% (46 чел.). Сахарный диабет тип 2 - 12,6% (49 чел.). Дислипидемия – 59,38% (231 чел.). Предыдущие инсульты - 15,68% (61 чел.). Ишемическая болезнь сердца - 71,98% (280 чел.). Курение. (более 20 сигарет в день) - 45,76% (178 чел.). Хронические обструктивные заболевания легких - 35,48% (138 чел.). Атеросклероз сосудов головного мозга - 62,47% (243 чел.). Заболевания клапанов сердца (в том числе протезированные) - 8,23% (32 чел.). Ожирение (ИМТ>30 кг/м²) - 66,32% (258 чел.). Пациенты принимающие оральные антикоагулянты. (аспирин, клопидогрел) - 37,53% (378 чел.). Злоупотребление алкоголем (>80 грамм/день) – 48,84% (190 чел.). Предыдущие кровоизлияния в головной мозг - 7,46% (29 чел.).

На основании проделанной работы, можно сделать вывод:

1. Частота возникновения случаев ОНМК среди мужского и женского населения находится приблизительно на одинаковом уровне (муж. = 45,5% и жен. = 54,5%).

2. Среди модифицированных и немодифицированных факторов риска в исследуемой группе на первом месте располагается артериальная гипертензия, на втором - ишемическая болезнь сердца, на третьем – ожирение (ИМТ>30 кг/м²), на четвертом - атеросклероз сосудов головного мозга, на пятом – дислипидемия. Менее значимые факторы, по данным исследования: 6-е - злоупотребление алкоголем, 7-е – курение, 8-е - пациенты принимающие оральные антикоагулянты, 9-е - хронические обструктивные заболевания легких, 10-е - предыдущие инсульты, 11-е - сахарный диабет тип 2, 12-е – мерцательная аритмия, 13-е - заболевание клапанов сердца (в том числе протезированные, 14-е - предыдущие кровоизлияния в головной мозг.)

Выводы

По данным исследования можно сделать вывод, что наибольшему влиянию как модифицируемых, так и немодифицируемых факторов риска подвержены пациенты в возрастном интервале 65-74 года. Различий по гендерному признаку не наблюдалось.

Среди модифицированных и немодифицированных факторов риска в исследуемой группе на первом месте располагается артериальная гипертензия, второе - ишемическая болезнь сердца, третье – ожирение (ИМТ>30 кг/м²), четвертое - атеросклероз сосудов головного мозга, пятое – дислипидемия.

В заключении хотелось бы сказать, что как модифицируемые, так и немодифицируемые факторы риска оказывают непосредственное значительное влияние в частоте возникновения острых нарушений мозгового кровообращения.

Литература:

1. Сердечная недостаточность. Ишемическая болезнь сердца (патофизиологические аспекты): учеб.-метод. пособие / О. Г. Шуст, Ф. И. Висмонт. – Минск: БГМУ, 2013. – 36 с.

2. Крюков Н.Н., Николаевский Е.Н., Поляков В.П. Ишемическая болезнь сердца (современные аспекты клиники, диагностики, лечения, профилактики, медицинской реабилитации, экспертизы): Монография. – Самара, 2010. - 651 с.

Некрасов В.В.,

Студент 5 курса лечебного факультета

Гродненского государственного медицинского университета, Беларусь

Качук Д.Н.,

Студент 5 курса лечебного факультета

Гродненского государственного медицинского университета, Беларусь

ЧРЕСКОЖНАЯ ТРАНСЛЮМИНАЛЬНАЯ АНГИОПЛАСТИКА АРТЕРИЙ ГОЛЕНИ В КОМПЛЕКСНОМ ЛЕЧЕНИИ ПАЦИЕНТОВ С КРИТИЧЕСКОЙ ИШЕМИЕЙ НИЖНЕЙ КОНЕЧНОСТИ НА ФОНЕ САХАРНОГО ДИАБЕТА I ТИПА

Актуальность

Поздняя обращаемость пациентов, тяжесть исходного состояния, наличие тяжелой сопутствующей патологии является основной проблемой в лечении критической ишемии нижних конечностей (КИНК). К наиболее трудным и тяжёлым в лечении критической ишемии являются воспалительные и диабетические поражения. Точной информации о частоте встречаемости КИНК нет [1]. Результаты национального исследования, проведенного Vascular Society of Great Britain, говорят о 450 больных на 1 млн населения в год. Так же стоит отметить, что у пациентов с диабетом критическая ишемия наблюдается примерно в пять раз чаще, а трофические нарушения развиваются у 10% пациентов с сахарным диабетом в пожилом возрасте [2].

Цель исследования

Оценить эффективность роли чрескожной транслуминальной ангиопластики артерий голени у пациентов с КИНК на фоне сахарного диабета 1-го типа.

Материалы и методы

За период 2015-2018 г. чрескожная транслуминальная ангиопластика артерий голени выполнена у 15 пациентов с КИНК на фоне сахарного диабета I типа в возрасте 63-81(в среднем 72) лет. Из них было 13 мужчин и 2 женщины. Ангиографию сосудов нижних конечностей выполняли по стандартной методике. После диагностического этапа осуществляли транслуминальную реканализацию и ангиопластику окклюзий протяженностью от 2 до 10 см (в среднем 5 см) подколенной, передних, задних большеберцовых и малоберцовых артерий.

Результаты

После эндоваскулярного вмешательства все 15 пациентов отметили уменьшение интенсивности болей при ходьбе и исчезновение болей в покое. У 10 пациентов отмечено заживление трофических язв. В трех случаях интервенционное вмешательство сочетали с ампутацией дистального отдела стопы в связи с некрозом пальцев. У 4 пациентов через неделю после реканализации протяженной окклюзии подколенной артерии, распространяющейся на тibiоперонеальный ствол, диагностирован острый тромбоз и выполнена ампутация на уровне верхней трети голени. На настоящий момент все 15 пациентов живы в сроки от 3 до 12 мес. Осложнений не наблюдалось.

Выводы

Первые клинические результаты подтверждают эффективность чрескожной транслуминальной ангиопластики сосудов голени, а также малотравматичность составляющей комплексного лечения критической ишемии у пациентов с сахарным диабетом I типа.

Литература:

1. Masaki, H. Bypass vs. Endovascular Therapy of Infrapopliteal Lesions for Critical Limb Ischemia / H. Masaki // Annals of vascular diseases. – 2014. – N 3. – P.227-231.
2. Гавриленко А.В., Лечение больных с критической ишемией нижних конечностей: эндоваскулярные методы или реконструктивные операции /А. В. Гавриленко, А. А. Кравченко, Д. В. Шаталова // Ангиология и сосудистая хирургия. - 2017. – Т.23, №3. – С.145-151.

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Вишняк А.С.,

студентка IV курсу, мистецького факультету

Науковий керівник: Малежик Ю.М.,

к.п.н., старший викладач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну,

Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В.Винниченка

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДВОДНОГО ЖИВОПІСУ У ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ ХУДОЖНИКІВ

З історії розвитку та становлення мистецтва, море було одним з найчарівніших та найзагадковіших мотивів для живопису. Завжди споглядачів творів мистецтва дивувало скільки кольорів можна використати для зображення води. Це унікальна відбиваюча поверхня. Та мало хто наважився показати нам, що знаходиться під поверхнею. Дивлячись з наукової точки зору, коли художник зображує море чи річку, це лише зовнішня оболонка, кілька відсотків від загальної одиниці, що в цілому й називається водоймою. Однак, художник вважає інакше, він кольором передає простір та глибину зображуваного.

Мета статті – ознайомити з малопоширеним підводним живописом, технологією створення даного витвору мистецтва й описати його унікальність та цінність в сфері кольорознавства.

На сучасному етапі розвитку образотворчого мистецтва у XXI столітті, небагато художників зараз зображують підводні мотиви, а ще менше створюють їх не з фотографій, а наживо, на морському дні. Занурившись під воду зовсім змінюється картина і відкривається новий світ для дослідження художника і в першу чергу – це колір.

Серед професійних художників слід відзначити – Олександра Белозора (українець) і Андре Лабана (француз українського походження). Саме Андре, вважають основоположником підводного живопису [4]. У цьому напрямку також працюють менш відомі на загал художники, такі як: С. Гонсалес з Куби [2], засновники київської єдиної в світі школи підводного живопису при дайверському клубі Katran О. Небесний (Київ), Д. Лотарьов (Санкт-Петербург), О. Білик (Ялта), Р. Угринюк (Львів) та ще багато інших відомих в невеликому колі знайомих. Мета українських художників привертати увагу громадськості до проблеми збереження підводних об'єктів – пам'ятників історії в Чорному морі: затонулих кораблів різних часів та інших підводних артефактів, що і є основною особливістю їхньої творчості [3].

Дослідження у технології підводного живопису проводили такі мистецтвознавці: А. Збаровський та К. Константинова. Перший досліджував техніки, прийоми та матеріали, які використовували художники для своєрідного живопису, а також особливості занурення з аквалангом. К. Константинова досліджувала біографію творчості художника О. Белозора, акцентуючи увагу на особливостях творчого процесу.

Створення таких робіт не є простим, існує багато нюансів у оволодінні цією технікою. О. Белозор як першовідкривач в українському підводному живописі сам опановував технологію підводного живопису. Для того, щоб опанувати цю техніку, треба розуміти, що тут є значні відмінності в процесі роботи і потрібно просто логічно подумати, як організувати процес.

Технологія виконання такої роботи передбачає використання полотна для живопису, який має бути із водовідштовхуючою поверхнею. Не забуваємо, що підрамник зроблений з дерева, тому його треба оснастити маленьким свинцевим грузилом. Такі дерев'яні допоміжні матеріали, як палітра і мастихін, теж треба убезпечити від спливання. Також знадобиться знання з хімії, олійні фарби на синтетичній основі не псуються під водою, а от фарби з натуральними складниками піддаються негативному впливу солі у воді. Під водою діють зовсім інші фізичні закони – щільність середовища, переломлення світла, перспектива [4].

Загально відомо також, що зі збільшенням глибини, зменшується видимий спектр червоного кольору із-за зменшення щільності сонячних променів, тому, кольори червоного спектру будуть зеленішати. Мазки треба робити на видиху, а на вдиху набирати фарбу, коли вдихаєш повітря через аквалан, то злегка віддаляєшся від полотна. Повітря в балоні вистачає на 40 хвилин тому зазвичай великі полотна мають імпресіоністичний характер, треба розрахувати час для занурення, роботи і підйому. А на глибині повітря витрачається швидше, ніж біля поверхні [5]. Ще одна причина повільного підйому на поверхню – загроза пошкодження свіжих мазків на картині. Звісно існує ризик, вода непередбачувана стихія, тому треба завжди брати запасний балон. І як завершальний етап перед сушкою, опріснити поверхню живопису від залишків солоної води для кращого подальшого зберігання [4].

Досліджуючи специфіку та техніку живопису під водою, всі ці правила здаються складними, а процес незручним, проте, для майстра ці нюанси з часом стануть частиною його звичайного робочого процесу, що потім винагороджуються результатом. Дослідження показує, що попит на такі твори мистецтва на рівні зі звичайним живописом, зокрема, влаштовуюся виставки і роботи продаються та даруються у приватні колекції.

З технічним прогресом в нашому столітті цей процес є доступнішим та все одно вартість такого задоволення досить висока. Для цього художник має любити море, щоб достатньо приділяти цьому заняттю часу та уваги.

На нашу думку, наголошуємо на актуальності підводного живопису, адже за все існування образотворчого мистецтва здається вже зобразили на картинах все, що могло побачити людське око, а морські глибини це безкрайній простір для дослідження художника.

На перший погляд здається, що знайти цікавий сюжет для композиції важко із-за одноманітності видів та це не так, А. Лабан і О. Белозор довели це в своїх композиціях. Історія нагородила морське дно безліччю затонувих суден, що стали майже не історичною пам'яткою з такою самою цінністю як гарний маяк чи живописний будиночок, також руйновані водною стихією пам'ятники, затонулі міста. Все це є неocenними мотивами, що з'являються в картинах та все ж мотиви морських скель, коралів та піску переважають

залишаючись класикою підводного живопису. В композиціях О. Белозора переважає зображення рифів, коралів та іншої рослинності, своїм колірним рішенням вони притягують на себе всю увагу бо фактично сумішно хаотичних мазків художник точно передає велику різноманітність фактур та форм.

Загалом у підводному живописі переважає широкий спектр синього кольору, художник використовує його максимально різноманітно. Від насиченого глибинного синього до бірюзових та пастельно-блакитних кольорів. Останні надають композиції ніжного та романтичного характеру з рифами чи кораблем на задньому плані. Творчість А. Лабана заслуговує особливої уваги поціновувачів синього кольору, адже ультрамарин переважає в більшості картин, що також свідчить про те, що художник працював на більших глибинах. Деякі картини написані з більшим використанням зеленого кольору, а одна є повністю в зелені тонах. Що стосується композиції та манери письма, то в композиціях переважають скелі і печери та лише інколи риби та яскраві корали.

Отже, художня техніка олійного живопису під водою, обумовлена обмеженістю часом виконання, імпресіоністична, але є багато полотен, що заслуговують особливої уваги. Як правило, на них зображені улюблені печери художників та скелі і написані вони так реалістично, що не можна відвести погляд, а глибокий синій колір занурює у простір картини. Подолавши умовні труднощі відкривається можливість насолодитись унікальним пленером.

Вважаємо, що розвиток цього напрямку в сучасному живописі є перспективним і цікавим з різних точок зору. Він захоплює і надихає, надає можливості дізнаватися про нові прийоми та технології, вимагає чіткої послідовності й організації процесу та професійної підготовки.

Список використаних джерел:

1. Андре Лабан PROBOATING: <http://proboating.ru/articles/people-and-sea/andre-laban/> (дата звернення 25.04.2020).
2. Кубинський художник пише картини під водою *Подробности* : веб сайт. URL: <https://podrobnosti.ua/2303899-kubinskij-hudozhnik-pishe-kartini-pd-vodoju.html> (дата звернення 25.04.2020).
3. «Рафаэли моря» – підводний живопис для земних чернігівців SVOBODA.FM : веб сайт. URL: <http://svoboda.fm/culture/Culture/228578.html> (дата звернення 25.04.2020).
4. Секрети підводного живопису Олександра Белозора *Шкіпер* : веб сайт. URL: <http://skipper.kiev.ua/807> (дата звернення 25.04.2020).
5. Український художник “на дні” ZN.UA : веб сайт. URL: <https://dt.ua/CULTURE/ukrayinskiy-hudozhnik-na-dni-.html> (дата звернення 25.04.2020).

Терновенко М.О.,

студентка IV курсу, мистецького факультету

Науковий керівник: Малержик Ю.М.,

к.п.н., старший викладач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну,

Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім.В.Винниченка

ГРАФІЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ МІФОЛОГІЧНИХ ОБРАЗІВ В ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ У ТВОРЧОСТІ В. КИР'ЯНОВА

Міфи та легенди є у всіх народів світу. Вони були і залишаються вагомим джерелом для творчості. Митці використовували міфологічні образи відтворюючи та переосмислюючи їх роль в суспільній свідомості. Одним з самих поширених видів мистецтва у якому відтворювали міфологічні сюжети – є графіка. Для кращого сприйняття важливо розуміти її функції та специфіку, як виду образотворчого мистецтва.

Мета дослідження полягає у аналізі графічних засобів вираження, їх взаємодії у відтворенні міфологічного образу на прикладі творчості В. Кир'янова.

Основними засобами створення художнього образу в графіці виступає найпростіший для людини спосіб відтворення бажаного: лінії, штрихи, крапки та плями.

Лінія – універсальна і являється головним виразним засобом. Сплітаючись в різноманітні форми, вона буває тонкою, вишуканою, мереживною, колючою, ніжною та бархатистою. Вона обмальовує зовнішні грані форми, різкі переломи та плавні переходи частин в середині композиції формуючи простір майбутнього сюжету. Також колір, товщина і тон ліній мають значення, вони допомагають планово розділити малюнок дотримуючись правил повітряної перспективи. Такі властивості графічної лінії, як плавність, плинність і безперервність, дозволяють одночасно виявляти загальний характер форми і її пластичні якості. Безперервність руху олівця має істотне значення, так як в процесі роботи художника одночасно відбувається не тільки відбір потрібного для узагальненого зображення, а й ув'язка окремих частин, пластичне підпорядкування їх цілому [1; 2].

Штрих тісно пов'язаний з лінією. Фактично нею і являється, але наноситься короткими рухами надаючи зображенню об'ємно-просторові якості, тон, фактуру. Змінюючи відстань між штрихами або нашаровуючи їх досягається плавний тональний перехід [1].

Разом вони являються ефективними засобами як для самостійного так і базового вираження міфологічного образу, його характерних рис. Але не потрібно перебільшувати з об'ємом чи складною світлотінію, штрихування використовується як доповнення до ліній, як засіб збагачення графічної роботи фактурами [2].

Пляма – це рівномірно або нерівномірно зафарбована ділянка зображення. Може бути сформована за рахунок концентрованого скупчення крапок. Часто формують основу композиції, заповнюючи собою весь її простір. Для сприйняття композиції важливу роль відіграють форма, колір і співвідношення розмірів всіх плям в зображенні. Зображення плямами, на відміну від лінійного або штрихового, будується за рахунок різних по світлості або кольору плям. Від того, яким матеріалом нанесена пляма та якого кольору залежить, як вона буде сприйматись. З використанням плям значно розширюється палітра засобів побудови графічної композиції [1].

Крапка – це слід від дотику графічного матеріалу. Вона фактично є плямою круглої форми, що зменшена в безліч разів. Рисунок крапкою робляться шляхом нанесення великої кількості крапок однакового розміру. Сукупність крапок може давати різні світлові тони. Все залежить від щільності нанесення крапок. Поєднання плям та крапок може створювати тональні нюанси [1].

Для графічних робіт властива ретельність побудови простору, детальне опрацювання елементів фактури зображуваного, так і швидке враження, умовне позначення предмету залишаючи місце для уяви глядача. При зображенні міфологічних образів важливим є доповнення основних графічних засобів композиційними засобами [1].

Автор навчального посібника «Міфологія» О. Дарморіз аналізуючи існуючі підходи до міфу, особливості розвитку міфів у первісну епоху, специфіку існування та розвиток міфологічних систем у європейській культурі розглядає засоби та процес створення міфологічного образу, як він впливає на творця та глядача. Також акцентуючи увагу на несвідомому сприйнятті міфології і її впливу на сфері суспільного життя [6].

Майстерно використовував графічні засоби для вираження міфологічних образів художник з Кіровоградщини, член Національного Союзу художників України – В. Кир'янов. У його творах, на деяких роботах присутні частини початкових начерків майбутньої композиції. Вони зображені тонкими, напівпрозорими схематичними лініями, частково натякаючи на авторське рішення. Митець, окрему увагу приділяє фактурі та тональності, ретельно опрацьовуючи їх за допомогою штрихів та крапок. Вказує на важливі елементи які більше характеризують сюжет та персонажів, відчувається багатогранність та складність композиції. Також додаткового об'єму автор досягає розпушуючи верхній шар паперу пером, або пригладжуючи до блиску. Його образи вирізняються гротескністю та іронічністю. Часто звертається до української міфології пропускаючи її через призму власного світогляду. На його роботах можемо спостерігати янголів та чортів, драконів, віщунів, людей-звірів та інших. Чіткими впевненими лініями надає їм характерні та динамічні пози доповнюючи загальний простір композиції.

Особливістю авторського стилю В. Кир'янова є зображення мушлі равлика, фантастичних звірів, колеса від воза, драбини, химерно перекручених коріння та гілля дерев, глечиків та хатки-мазанки, що робить його бачення міфологічних образів неповторним. В його творах важливу роль відіграють символи, що мають як особистісні, так і глибинні загальнозрозумілі ознаки. Завдяки цим особливостям роботи змушують глядача зупинити погляд на собі, ретельніше переглядаючи кожен елемент. Вони не залишають нікого байдужим та запам'ятовуються [3; 4].

Отже, хоч і графічні засоби доволі обмежені, але митці проявляючи свої творчі здібності влучно відтворюють міфологічні образи. Вони також їх переосмислюють, закарбовуючи частину своєї індивідуальності та світобачення, на прикладі творчості В. Кир'янова. Вважаємо, розглянутий аспект дослідження є перспективним і глибоким для подальшого вивчення і заслуговує на увагу з точки зору мистецтвознавства та образотворчого мистецтва в цілому.

Література:

1. Графика: видовая специфика, особенности художественного языка, основная проблематика, терминология. Искусствовед : веб-сайт. URL : <https://iskusstvoed.ru/2016/10/05/grafika-vidovaja-specifika-osobennos/> (Дата звернення 28.04.2020)
2. Графические средства художника. Библиотека художника : веб-сайт. URL : https://www.wm-painting.ru/Biblioteka_hudojnika/p2_articleid/662 (Дата звернення 29.04.2020)
3. Кир'янов Володимир Васильович. ОУНБ ім. Д.І. Чижевського : веб-сайт. URL : http://wiki.library.kr.ua/index.php/Кир'янов_Володимир_Васильович (Дата звернення 29.04.2020)
4. Виртуальні виставки робіт Володимира Кир'янова. Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського: веб-сайт. URL : <http://library.kr.ua/exhibit/kurianov/index.html> (Дата звернення 29.04.2020)
5. Пам'яті художника Володимира Васильовича Кир'янова. Новости Кропивницького : веб-сайт. URL : <http://topnews.kr.ua/society/2017/08/15/110466.html> (Дата звернення 29.04.2020)
6. Міфологія : навч. посібник / Оксана Дарморіз. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 248 с.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Ванірова А.С.,

*студентка кафедри англійської філології
Запорізького національного університету*

КЛАСИФІКАЦІЯ КОНЦЕПТІВ ЯК ОДИНИЦЬ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ ТА ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ

У фокусі сучасної науки знаходяться питання ментального відображення дійсності, особливості репрезентації етноспецифічних культурних явищ в мові, висвітлення понять «мовна картина світу» та «концепт». У наш час у лінгвістиці немає єдиного загальноприйнятого тлумачення терміну „концепт”.

У нашому дослідженні ми вважаємо доречним розглядати концепт згідно з класичним у вітчизняній лінгвістиці тлумаченням О. С. Кубрякової, де концепт розуміється як «оперативна змістовна одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи та мови мозку, всієї картини світу, відбитої в людській психіці» [3].

Не менше дискусій у сучасних дослідженнях викликає питання класифікації концептів. Абстрактний характер та метальна природа цього поняття призвела до появи різноманітних класифікацій і трактувань. Основними критеріями класифікації концептів вважають наступні: за змістом, за ступенем абстрактності, за формою вираження та ін. Список цих критеріїв, а відповідно, і перелік класифікацій є відкритим і постійно поповнюється.

У межах класифікації концептів за змістовим наповненням зустрічаємо одразу кілька схожих класифікацій. Так, наприклад, А. П. Бабушкін розмежовує розумові картинки, схеми, гіпероніми, фрейми, інсайти, сценарії, калейдоскопічні концепти [1, с. 43–67.] М. М. Болдирев вирізняє конкретно-чуттєві образи, уявлення, схеми, поняття, прототиби, пропозиції, фрейми, сценарії або скрипти, гештальти [2, с. 36]. З. Д. Попова та Й. А. Стернін виокремлюють уявлення-картинки, схеми, поняття, фрейми, сценарії (скрипти), гештальти [5].

Якщо розглядати поділ концептів беручи за основну форму репрезентації концептів, можна виділити:

- 1) одиничні концепти: ЛЮБОВ, ЖИТТЯ;
- 2) подвійні гештальтні, тобто пари, утворенні з одиничних концептів: ЖИТТЯ / СМЕРТЬ, ЛЮБОВ / НЕНАВИСТЬ, ЧОЛОВІК / ЖІНКА;

3) кластерні, такі що ментально сприймаються єдиним цілим, але не виражені одним словом: ШЛЯХ ДО СЛАВИ;

4) кумулятивні, що є конгломератами концептуальних ознак, інтегрованих у єдине ціле шляхом накопичення: SAVOIR VIVRE;

5) картинні, тобто візуалізовані концепти, які складно виразити словесно: ЗОЛОТА ОСІНЬ;

6) параболічні, концепти що охоплюють знання про певну історію: ПРАЗЬКА ВЕСНА, АРАБСЬКА ВЕСНА;

7) картинно-параболічні, концепти що виражаються візуально, і вербально: ПОСМІШКА ЧЕШИРСЬКОГО КОТА;

8) есеїстичні, такі що в певній мірі збігаються з філософськими, тому що у скомпресованому вигляді містять багато філософської інформації [4, с. 59].

Особливо увагу у нашому дослідженні ми приділяємо підходу заснованому на ступені абстракції ментальної одиниці. Проблема цього підходу полягає у тому, що, розуміючи абстрактний іменник, людина не завжди здатна вербально виразити його значення. Намагаючись розділити абстрактні та конкретні концепти, А. П. Бабушкін пише, що предмети матеріального світу розуміються людиною більшою мірою через колективно-нормативні поняття, тоді як концепти абстрактних імен більш суб'єктивні за своїм характером [1, с. 39].

Таким чином, можемо зробити висновок, що абстрактна природа концепту спричиняє певні суперечності серед вітчизняних та зарубіжних дослідників і концепт є об'єктом численних класифікацій.

Література:

1. Бабушкін А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка. Воронеж : Изд-во Воронежского госуд. ун-та, 1996. 104 с.

2. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика. Курс лекций по английской филологии. Тамбов : ТГУ, 2001. 123 с.

3. Краткий словарь когнитивных терминов / Отв. ред Е.С. Кубрякова. Москва : Издательство Московского государственного университета, 1996. 245 с.

4. Степанов Ю. С. Концепты. Тонкая плёнка цивилизации. Москва : Языки славянских культур, 2007. 602 с.

5. Стернин И. А. Лексическое значение слова в речи. Воронеж : Изд-во ВГУ, 1985. 170 с.

Васильева О.В.,

Докторант кафедры славянских языков

Харьковского национального педагогического университета имени Г.С. Сковороды

ГЕНДЕРНЫЕ АСПЕКТЫ КОММУНИКАЦИИ

Характер речевого общения, его стратегия, стиль, тональность во многом зависят от гендерных и коммуникативных статусов участников общения. На поведение и общение женщин и мужчин существенно влияют два фактора: психофизиологические особенности и гендерные стереотипы (механизмы, обеспечивающие закрепление и трансляцию социальных ролей от поколения к поколению).

Анализируя особенности личности и темперамента, Бацевич Ф.С. утверждает, что женщины в большей степени экстравертны, общительны, активны, им более свойственна эмпатия и забота, а мужчины более независимы в суждениях, настойчивы, интеллектуальны [1, с.65]. Женщины, как правило, имеют богатый словарный запас, семантика предложений более сложна и многообразна; они больше склонны к проявлениям эмоций в коммуникации. Мужчины чаще являются лидерами; их самооценка зависит от успехов в сфере предметной деятельности.

Кирилина А.В. акцентирует внимание на существенных отличиях стилей мужского и женского общения:

1. В общении мужчин ключевая роль принадлежит информации, то есть выжаты факты, цифры и результаты. Женщины, кроме информации, во многом ориентированы на атмосферу общения, на интерактивные, межличностные аспекты.

2. Мужчины в коммуникации ориентированы на социальные статусы и власть [4, с. 105]; они приспосабливаются к иерархическим социальным ролям в коммуникации. Женщины предпочитают партнерскую, равноправную коммуникацию; они ориентированы на установление открытых отношений, стремятся к их укреплению, уничтожению социальных и других иерархических барьеров. Таким образом женщины пытаются сократить дистанцию с партнером по коммуникации, а мужчины эту дистанцию поддерживают [3, с.80].

3. Мужчины чаще выбирают роль лидера, который должен завоевать определенную позицию в коммуникации или остаться в ней. Женщины значительно лучше чувствуют себя в процессе взаимодействия в коллективе, легче устанавливают контакты. Таким образом, мужчины предпочитают коммуникацию асимметричную, а женщины – симметричную.

4. Женская речь женщин наполнена средствами описания чувств, настроений, эмоций.

5. Женщины преимущественно формулируют свои желания косвенно, а потому болезненно реагируют на скрытые интенции собеседников; мужчины ориентированы на прямые просьбы, требования [2].

6. Мужчины, как правило, определяют предложения прямо; женщины - в виде вопросов. Женщины чаще говорят «думаю», «считаю», даже тогда, когда полностью уверены в своей правоте. Мужчины формулируют свои соображения значительно более категорично. Это часто приводит к неуверенности в женщины, что порою становится причиной недоразумений.

7. В разговорах, дискуссиях мужчины чаще, чем женщины, делают акцент на собственной позиции. Женщины ориентированы на общую атмосферу общения, а потому им лучше удается формирование гармоничной, позитивной атмосферы во время коммуникации.

8. В конфликтных ситуациях женщины чаще, чем мужчины отказываются от своих взглядов, позиций, выступают более активными слушателями.

9. Мужчины решают конфликты рациональным способом, с помощью аргументов и убеждений; женщины склонны к эмоциональному их решению.

10. Женщинам легче, чем мужчинам, обратиться к кому-то за помощью; мужчины воспринимают это как слабость [5].

Что же касается аспектов общения, связанных с языковым кодом, то исследователи лингвогендерологических проблем (Гашимов Э.А, Власов К.В.), отмечают, что в речи мужчин прослеживается большее количество существительных и глаголов, женщины предпочитают использовать многочисленные прилагательные и наречия. В женской речи чаще встречаются актуализаторы (Так? Ты что? А? и т.д.), сигналы наличия обратной связи и внимания к словам собеседника (так, ага, и т.д.). Женщины спокойнее реагируют, если их перебивает собеседник, их языковой код содержит большее количество средств вежливости, меньшее количество грубых и бранных выражений. В речи женщин чаще наблюдается явление неточного (приблизительно) названия предметов. Женщины чаще употребляют слова со значением неуверенности (видимо, наверное, возможно).

Австрийские исследователи общения мужчин и женщин, их гендерных отношений в деловой сфере, К.Опперман и Е.Вебер дают собственную характеристику общению мужчин и женщин. Для женщин, по К.Опперман, человеческая близость является ключом к миру связей, отношений, целью которого является согласие и минимизация различий. А для мужчин, по Е.Вебер, независимость – ключ к миру, ориентированного на статус. Формулировать приказы и их выполнять – это реализация правил иерархии.

Итак, гендерные аспекты (социальные и психологические) важно учитывать в качестве ключевых факторов общения. Гендерные особенности выступают в тесной взаимосвязи, влияя на ход коммуникации в целом, и оказывают особое воздействие на ее прагматику.

Литература:

1. Бацевич Ф.С. Основы комунікативної лінгвістики: підручник / Ф.С.Бацевич. – К.: ВЦ «Академія», 2009. –374 с. (с.32-35, 64-72).
2. Гиппенрейтер Ю. Чудеса активного слушания. – М.: АСТ, 2013. – 192 с.
3. Горюшко Е.И. Особенности мужских и женских вербальных ассоциаций (Опыт качественной интерпретации) // Гендер: язык, культура, коммуникация / Доклады Второй международной конференции. М., 2002. С. 77 – 86.

4. Здравомыслова Е.А., Темкина А.А. Категория власти в гендерных исследованиях // Гендер как инструмент познания и преобразования общества / Ред Е. Баллаева, О. Воронина, Л. Лунякова. М, 2006. С. 104 –115.

5. Кирилина А.В. Гендер: лингвистические аспекты. – М.: Ин-т социологии РАН, 1999. - 189 с.

Дячук Н.В.,

кандидат психологічних наук, доцент

Петренко Б.О.,

студентка 3 курсу навчально-наукового інституту іноземної філології.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ФЕНОМЕН МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ У ЛІТЕРАТУРНОМУ ТВОРІ.

Вступ. Під час аналізу літературного твору важливу роль відіграє мовна особистість персонажу. Автор художнього твору виражає власні установки, точки зору та бачення світу загалом за допомогою мовних засобів. Особливо тема мовної особистості у лінгвістичному аспекті почала розвиватися у 80-х роках минулого століття.

Аналіз останніх досліджень. Найглибші дослідження феномену мовної особистості викладені у працях вітчизняних та зарубіжних науковців В. В. Виноградова, Ю. Л. Караулова, М. М. Бахтина, В. В. Красних, Г. І. Богіна, Ю. М. Лотмана, В. фон Гумбольдта та ін. **Метою** нашої роботи було розглянути поняття мовної особистості та провести аналіз феномену мовної особистості на прикладі головних героїв художнього твору Оскара Уайльда «Портрет Доріана Грея».

Виклад основного матеріалу. Деякі автори розглядають особистість автора та особистість героя твору як два окремі аспекти. Персонаж, як вираження у тексті «точки зору», є потенційним носієм такої сфери як свідомість, яка може бути відтворена за допомогою мовних принципів. При цьому літературний персонаж – всього лиш одна із моделей мовної особистості, в якості якої можна розглядати і автора і оповідача. [5].

Мовна особистість – це сукупність умінь і властивостей людини, які визначають спосіб їх створення та розуміння мовленнєвих подій та текстів. Вони мають власну цільову спрямованість та різні ступені структурно-мовної складності, глибини і точності відображення дійсності. Структура мовної особистості складається з трьох рівнів [4, с.29]:

1) вербально-семантичного (слова, граматичні, семантико-синтаксичні структури, моделі буквосполучень та речень);

« *It is your best work, Basil, the best thing you have ever done* [2]. » (Lord Henry)

2) тезаурусний або когнітивного (поняття, ідеї, відбиває «картину світу», ієрархію цінностей, ідеї, концепти, поняття);

« *This young man might be rich. If so, marriage should be thought of. Against the shell of her ear broke the waves of worldly cunning* [2]. » (Sybil's mother)

3) мотиваційно-прагматичного (цілі, мотиви, інтереси, установки і об'єктивне ставлення людини до світу, виражене в їх мові).

« *But beauty, real beauty, ends where an intellectual expression begins. Intellect is in itself an exaggeration, and destroys the harmony of any face. The moment one sits down to think, one becomes all nose, or all forehead, or something horrid* [2]. » (Lord Henry)

Розглядаючи літературного героя як мовну особистість можна виокремити три основні думки: 1) мова персонажу твору не просто передається, а «художньо зображується»; 2) людина, яка говорить в романі – істотно соціальна людина; 4) людина, яка говорить в романі – завжди тою чи іншою мірою ідеолог, а її слово – ідеологема, що пов'язана з особливою точкою зору на світ. Якщо автор художнього твору є естетом, то його естетизм проявляється не в формальній побудові тексту, а в мовній особистості людини,

яка говорить [3, с.145–146]. Створюючи образ персонажа, автор літературного твору наділяє його мовною характеристикою, основними прикметами і властивостями, які він прагне зберегти до кінця твору.

Результати дослідження. Роман Оскара Уайльда «Портрет Доріана Грея» має філософсько-естетичний підтекст та підвищену художню умовність. У філософському творі герої – носії тієї чи іншої ідеї, авторської концепції. У романі варто виокремити трьох головних героїв: Доріана Грея, лорда Генрі та Безіла Холлуорда. Кожен з них наслідує певного художника XIX століття та становить собою ту чи іншу стилістичну інтерпретацію естетизму [1, с.4].

Лексичний склад текстових фрагментів, що представляють прямі висловлювання героя, становить індивідуальний лексикон персонажа. На роль ключового слова тексту можуть претендувати далеко не всі високочастотні одиниці. Основна вимога до ключового слова в тексті визначається як обов'язкова розбіжність показника вживаності, зазначеного, з одного боку, в тексті, з іншого — в мові в цілому (за даними частотних словників) [4, с.121].

Однією із характерних ознак мовної особистості Доріана Грея на вербально-семантичному рівні є висока частотність вживання особового займенника «І». Граматичне значення займенника в цьому випадку безпосередньо співвідноситься з егоцентризмом головного героя, який схильний фіксувати власну рефлексію на будь-які предмети, явища та події.

«I believe my house is somewhere about here, but I don't feel at all certain about it. I am sorry you are going away, as I have not seen you for ages [2].»

Тезарусний рівень характеризується багатокомпонентними репліками, що роблять опис того чи іншого предмета, людини або події більш детальним та емоційним.

«Then the curtain rises, and you will see the girl to whom I am going to give all my life, to whom I have given everything that is good in me [2].»

Аналізуючи мотиваційно-прагматичний рівень мовної особистості Доріана Грея, слід звернути увагу на стратегію комунікації героя. Доріана Грея, безумовно, можна назвати майстром комунікації та маніпуляції. Він добре усвідомлює рецептивні здатності адресата та обирає найбільш ефективні комунікативні стратегії, щоб отримати бажаний результат. Діалог Доріана Грея з Сібіл Вейн в момент розриву особливо репрезентативний. Головний герой перекладає провину на дівчину, називаючи її *«a third-rate actress with a pretty face»*.

«You have killed my love [2].»

Також варто зазначити, що власні назви заслуговують неабиякої уваги під час дослідження особистості персонажу художнього твору. Вони допомагають створити певні асоціації з образом героя. Наприклад, Лорда Генрі часто називають Гаррі. Гаррі — синонімом неприємностей, а Старий Гаррі — ім'я, яким називають Диявола. Стосунки між Доріаном і лордом Генрі дуже схожі на стосунки між Фаустом і Мефістофелем.

Висновки та подальші перспективи. Таким чином, ми розглянули феномен мовної особистості у художньому у творі Оскара Уайльда «Портрет Доріана Грея». Письменник рефlekтував власний естетизм на персонажах твору. Проаналізувавши прямі висловлювання Доріана Грея на трьох рівнях, можна зробити висновки, що мовна особистість героя характеризується емоційністю та егоцентризмом, а також його цілком можна назвати майстром комунікації та маніпуляції іншими.

У майбутньому плануємо здійснити гендерний аналіз мовної особистості персонажів у творах О.Уайльда та виявити розбіжності їх прояву у літературному творі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Veltri J.C. «Poisoned By a Book»: Aesthetic Decadence and Plagiarism in the Picture of Dorian Gray. Theses, 2010. 33 p. URL: <https://scholarship.shu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1112&context=theses>
2. Wilde Oscar The Picture of Dorian Grey. Kyiv: Znannia, 2015. 283 p.
3. Бахтин М. Вопросы литературы и эстетики. Москва: Художественная литература, 1975. 504 с.
4. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. Москва: Издательство ЛКИ, 2010. 264 с.
5. Лотман Ю.М. Структура художественного текста // Лотман Ю.М. Об искусстве. – СПб.: Искусство – СПб. 1998. 285 с.

Кайдаш А.М.,

*к. філол.н., доцент кафедри української мови та методики її навчання
Навчально-наукового інституту філології, перекладу та журналістики
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;*

Хомич В.І.,

*к. філол.н., доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Відокремленого підрозділу Національного університету біоресурсів і
природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»*

ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТРАДИЦІЙНИХ СЮЖЕТІВ У ТВОРАХ ЮРІЯ ЯРМИША ДЛЯ ДІТЕЙ

Проза сучасного українського письменника Юрія Ярмаиша, адресована дітям, має потужний морально-настановчий струмінь. Його казки, ґрунтуючись на традиційних рисах цього фольклорного жанру, набувають яскравої авторської інтерпретації, посилюють дидактичний аспект та актуалізують важливість звучання мотиву утвердження високих моральних цінностей.

Казкар отримав літературну премію журналу «Перець» у 1970 р., медаль А. С. Макаренка в 1972 р., Почесну грамоту Президії Верховної Ради України в 1985 р., Республіканську літературну премію імені М. Островського в 1974 р., літературну премію ім. Ю. Яновського у 2001 р., премію Кабінету Міністрів України імені Лесі Українки у 2006 р. за літературно-мистецькі твори для дітей і юнацтва [1].

Цікавим об'єктом мовознавчих досліджень можуть бути всі казки автора, але в пропонованій публікації проаналізуємо тільки два твори, які ґрунтуються на добре знайомих давньогрецьких сюжетах, – це «Сізіфова робота» та «Прометей та Орел».

У міфі про Сізіфа автор акцентує на образі Каменя. Він оживає від теплих долонь Сізіфа (підкреслення життєдайної сили тепла й турботи). Камінь наділений позитивними людськими рисами: він має сумління, співчуття, відповідальність, скромність. Вони сприяють тому, що Камінь рятує Сізіфові життя. Але чоловік не цінує ні доброго вчинку Каменя, ні власного порятунку. Він і далі продовжує виконувати свою безглузду роботу, узявши іншу каменюку. Онім другого каменя – Каменюка – в авторському мовосвіті наділений пейоративним суфіксом -юк, що посилює сприйняття безпорадності й довготривалості Сізіфівих праць та безрезультативності будь-яких прагнень змінити ситуацію. Цей емоційний настрій особливо посилюється фінальною сценою, коли той перший Камінь, що врятував Сізіфа, «скоотився із стрімчка в ущелину» [2, с. 52]. Автор унаочнює ситуацію, за якої добрі справи залишаються непоміченими іншими людьми.

У казці «Прометей та Орел» традиційний міфологічний сюжет набуває несподіваного образного переорієнтування. В авторському тексті ключовою стає постать Орла. Цей образ у мовосвіті Юрія Ярмаиша набуває яскравого окреслення завдяки мовленню персонажа. Його монолог – звернення до Прометея – позначений елементами гумору й іронії, образністю й емоційністю. Яскравого стилістичного ефекту письменник досягає завдяки створенню каламбурного контексту («мені в печинці сидить твоя печінка» [2, с. 53]), використанню порівняння (виконання наказу Зевса порівнюється зі стравою), фахово орієнтованої іншомовної лексики («делікатес», «дієтичне»), персоніфікації з іронічним звучанням («Гайну мінеральної водички попоти!» [2, с. 53]), усталеної конструкції «бог простить!» [2, с. 53], аллюзії («А там, дивись, ще й за довготерпіння подарує оливковий гайок на схилах Олімпу...» [2, с. 53]), оксиморону в підтексті («Може, й мене колись за добру пораду згадаєш?.. Приятелювати станемо!» [2, с. 53]) – каже Орел Прометею, для якого він є ворогом).

У монологі Орла (услесливого, корисливого, бо хоч і дає «добро» пораду, усе ж «хижо втупився в обличчя титана» [2, с. 53]) проглядається суспільна модель, зорієнтована на взаємостосунки між людьми, побудовані на власній вигоді. Такий позиції притистоїть Прометей: незважаючи на невимовні страждання, титан непохитно впевнений у правильності свого вчинку, бо за допомогою вогню, який він подарував, «люди пекли хліб, зігрівали дітей» [2, с. 53]. Крім того, автор метафоризує образ вогню, який

протиставляється темряві: «При смолоскипах сміливо йшли крізь темряву ночі» [2, с. 53]. Отже, вогонь уособлює світло не тільки для практичних цілей, а й для духовного зростання й морального утвердження.

Надзвичайно вдалим стильовим прийомом у мовній тканині твору Юрія Ярмиша є антитеза – «базікання Зевсового Орла» і мовчання Прометея. В описаній ситуації мовчання титана є красномовнішим за будь-яку відповідь хижому ворогові.

Отже, застосовуючи різні стильові фігури, казкар створює виразні образи та яскраві ситуації з потужним морально-настановчим струменем, який зорієнтований на утвердження позитивних людських рис і життєвих явищ. Творчо опрацьовуючи традиційні сюжети давньогрецької міфології, письменник створює власний мовосвіт – унікальний і незабутній.

Література:

1. Юрій Ярмиш // URL: <http://www.ukrcenter.com>
2. Ярмиш Юрій. Правдиві казки. – Київ: Грамота, 2010. – 56 с.

Курнута Т.В.,

*Викладач кафедри перекладу та іноземних мов
Національної металургійної академії України*

БРАТИ ГЕНРІ І ДЖЕЙМС ЯК ВТІЛЕННЯ ДОБРОГО І ЗЛОГО НАЧАЛ У РОМАНІ Р. Л. СТІВЕНСОНА «ВОЛОДАР БАЛЛАНТРЕ»

Гарольд Блум, редактор серії збірників літературознавчих статей про творчість класиків світової літератури, у своїй примітці до випуску, присвяченому Стівенсону, називає «Володаря Баллантре» «головним романтичним романом» («novelistic romance») письменника [1].

Так само, як і в «Дивній історії доктора Джекілла та містера Гайда», Стівенсон розділяє навпіл людську природу, яка зазвичай є неподільною: один з братів, Генрі, — це втілення безжального добра, а другий, Джеймс, — звабливого зла, таким чином унаочнюючи одвічну боротьбу цих двох начал. За словами Л. Фідлера, чудовою знахідкою у «Володарі Баллантре» є саме це зображення первинних добра і зла як братів, доля яких нагадує біблійні сюжети: спочатку протистояння Ісава і Якова, і трагічну розв'язку ворожнечі Каїна й Авеля. Усе це є влучною метафорою їх єдності й розділення [2].

Два сини старовинного шотландського роду Деррісдір з маєтку Баллантре описані начебто у традиції протиставлення, прийнятого з часів Фільдінгового Тома Джонса і його брата Блайфіля і популяризованого Шериданом у контрастних портретах Джозефа і Чарлза Серфейсів. Однак традиція тут з перших же слів порушується. Старший син Джеймс, який грішить, віддається пристрастям і задоволенням, виявляється не добрим, благородним і люблячим у глибині душі, але істинним дияволом у людській подобі, хоча і надзвичайно привабливим; добродійний брат його Генрі не схожий ні на Блайфіля, ні на Джозефа Серфейса й зазнає деградації лише наприкінці роману під згубним впливом ненависті.

Поворотним пунктом у історії братів стає фатальний «сорок п'ятий» – 1745 рік, рік Якобінського повстання. Заради порятунку сім'ї за будь-якого перебігу подій, молодший брат іде битися за короля Георга, а старший – за «принца Чарлі». Незабаром приходить звістка про його загибель, і закохана у нього кузина виходить заміж за молодшого брата. Таким чином, з історичної ситуації виростає центральний конфлікт роману. Несподіване повернення того, кого всі вважали загиблим, зав'язує вузол, який під силу розв'язати хіба що смерті. Суперництво братів у коханні, їх боротьба за владу у домі поступово призводить до такого накопичення ненависті, взаємних образ, яке закінчується загибеллю обох.

На думку Н. Я. Дяконої, новизна створеної Стівенсоном емоційної ситуації виявляється у тому, що у душі нових психологічних досліджень явища душевного життя розглядаються ним у всій мінливості і відносності. Письменник прагне виявити, як у замкненому сімейному спілкуванні, у якому сторонні беруть участь лише на правах статистів і спостерігачів, протиприродна ворожнеча призводить до поступового розпаду особистості обох суперників [3].

Особливо ретельно просліджується еволюція молодшого брата, Генрі. Його дружина відверто надає перевагу його супернику, принизливо підкреслюється невідповідність його особистих заслуг високому становищу, яке він займає у сім'ї й оточує за рахунок брата, який усе це втратив. Внаслідок цих щоденних принижень Генрі неухильно деградує.

На думку дослідника Стівенсона Е. М. Ейнгера, зло перемагає у душі Генрі під впливом ненависті до брата, у якому він бачить те ж зло, що живе у ньому самому [4].

Дійсно, якщо прийняти цю версію подій, то стає зрозумілим, чому, вбивши Джеймса, Генрі й сам гине (як гине Джекілл разом з Гайдом, чи Доріан, знищивши свій портрет). Виходить, що немає братів Генрі й Джеймса, а є одна істота, у якій іде запекла боротьба протилежностей, добра і зла, моралі й аморальності. Ми погоджуємося, що Генрі у повному сенсі не є повним антагоністом Джеймса, адже він не протиставляє ненависті брата свою любов. «Володар Баллантре» – це роман лише про ненависть, про її руйнівну силу. Добро Генрі егоїстичне, бездушне, а тому його легко похитнути і, зрештою, зруйнувати. Зло перемагає добро у душі Генрі, а потім знищує саме себе у подобі Джеймса. Добро Генрі егоїстичне, бездушне, а тому його легко похитнути і, зрештою, зруйнувати.

Література:

1. Bloom H. Introduction // Robert Louis Stevenson / Harold Bloom, ed. Chelsea House Publishers, 2005. – P.1-4.
2. Fiedler L. A. R.L.S. Revisited // Robert Louis Stevenson / Harold Bloom, ed. Chelsea House Publishers, 2005. – P.13-24.
3. Дьяконова Н.Я. Стівенсон и английская литература XIX века. – Ленинград: ЛГУ, 1984. – С. 84 – 132.
4. Einger E.M. Robert Louis Stevenson and the Romantic Tradition. – Princeton, 1966. – P.183.

Король В.Р.,

*студентка НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського»
наук. керівник: канд. пед. наук, доц. Школяр Л.В.*

ПЕРЕКЛАД СКЛАДНОПІДРЯДНИХ РЕЧЕНЬ З БАГАТОЗНАЧНИМИ ПІДРЯДНИМИ СПОЛУЧНИКАМИ TANDIS QUE I ALORS QUE В СУЧАСНІЙ ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

Зміст процесу перекладу, з одного боку, полягає у виявленні певних властивостей однієї мови і, з іншого – у виборі засобів передачі цих властивостей засобами іншої мови. Лише прийняття до уваги всіх особливостей структури мови, стилі, лексики і граматики обумовлює точний і повний переклад. У французькій мові, як і в інших мовах, існують певні граматичні явища, які викликають труднощі при перекладі.

Сучасне мовознавство тяжіє до осмислення зв'язку мовної системи й мовлення, до проблеми вибудови логічно-послідовних зв'язків у єдиному процесі комунікації. Структурна організація мови як динамічної системи нерозривно пов'язана з проблемою функціонування її одиниць, до яких належать і складнопідрядні речення. В середині складнопідрядного речення головна частина не завжди описує основний процес, а підрядна – другорядний. Семантичним відмінностям сурядності та підрядності відповідають деякі структурні особливості. Сполучник підрядності більш тісно пов'язаний зі своїм реченням, ніж сполучник сурядності. Саме тому сполучник сурядності не може стояти на початку речення (окрім випадків стилістичного повторювання et), а сполучник підрядності – може (хоча і не завжди) перемішуватись в цю позицію [3, с. 68].

Дослідженням складнопідрядних речень в французькій мові займалися Й. Тріра, Ч. Огден, Дж. Лайонс, Л. Новикова, Ю. Д. Аפרесян, Ф. Брюно, Ж. Антуан та інші.

Підрядність забезпечується: сполучниками (que, si, comme) і в основному сполучниковими словами (прислівники: où, quand, combine, etc., займенники: qui, que, lequel, donc, etc.) ; інверсією придієслівних займенників, що заміняє сполучник в допустовоумовних реченнях; формами часу та способу дієслова (в деяких типах речень). Залежний характер підрядного речення виявляється, частково, в тому, що один і

той же референт позначається безпосередньо – іменником – в головному реченні, та опосередковано – займенником у підрядному, навіть якщо підрядне передує головному: Quand [4, с. 33].

Сполучники французької мови є незмінною службовою частиною мови, яка забезпечує зв'язок членів речення або окремих частин складного речення та презентує відносні, тимчасові, причинні, умовні, уступки, наслідку, способу дії та порівняльні відносини між головним і підрядним реченнями.

Мета роботи: особливості вживання підрядних сполучників у французькій мові і засоби їх перекладу на українську мову.

Актуальність дослідження зумовлюється ракурсом компаративного аналізу підрядних сполучників причинно-наслідкового характеру в французькій мові.

Види сполучників у французькій мові поділяються на групи:

- залежно від структури:
  - прості: et (і), que (що), ou (або) та in ;
  - складні: parce que (бо), lorsque (коли) і т. д.
- залежно від значення:
  - сурядності: et, mais та in ;
  - підрядності: que, quand і т. д.

Сполучники сурядності у французькій мові служать для з'єднання між собою однорідних членів речення або простих частин речення в складному.

Сурядні сполучники, в свою чергу, діляться на:

- прості, подвійні і складні;
- з'єднувальні, розділові, протиставні, причинні, наслідкові, аргументативні.

Підрядні сполучники служать для приєднання підрядного речення до головного. Підрядні сполучники у французькій мові також бувають простими і складними. Найпоширенішими серед простих підрядних союзів у французькій мові є союзи comme, quand, si, que. Складних підрядних сполучників набагато більше, і практично всі вони містять простий союз que [2, с. 21].

Основна мета конструкторів полягає у забезпеченні зв'язності тексту. Всі можливі значення сполучників не перебувають на одному рівні або в одній площині - одне з них є основним, тобто найбільш загальним, інші - приватними. На основі загального значення сполучника виникає той чи інший тип семантичних відносин, що реалізується між підрядним і головним реченнями. Основне значення союзу, яке можна назвати його інваріантним значенням, присутній завжди в його семантичній структурі незалежно від різноманітних і різноманітних приватних значень, які даний союз набуває в певному контексті [1, с. 78].

Найбільш показовими з точки зору варіативності значення є французькі сполучники tandis que і alors que. Окремо взяті підрядні сполучники tandis que і alors que на рівні лексичної одиниці, не дозволяють виділити в них ні тимчасового значення, ні значення протиставлення: всі значення реалізуються лише в конкретних умовах, тобто в складі складного речення і визначаються за лексичним оточенням, граматичною структурою і контекстом [1, 73].

Специфіка спілок tandis que і alors que, в порівнянні з іншими тимчасовими союзами, полягає в тому, що крім тимчасового значення (одночасність), вони використовуються в значенні протиставлення, всередині якого можуть з'являтися відтінки поступності [3, с. 68].

У значенні протиставлення союз tandis que може мати значення замість того щоб; тоді як, а союз alors que може перекладатися як незважаючи на те що; хоча.

Додаткове значення протиставлення може з'являтися:

1) Якщо протиставляються підмети: «*Où, mes livres sont plus nocifs qu'une guerre, puisqu'ils donnent envie de crever, alors que la guerre, elle, donne envie de vivre.*» – «Так, мої книги шкідливіше, ніж війна, оскільки вони викликають бажання померти, тоді як сама війна дає бажання жити.»

2) При вживанні форми conditionnel, яка є нетиповою для складних речень з тимчасовим відношенням: «*Et pourquoi donc est-il là, à défendre sa vie alors qu'il devrait être occupé à jouer avec les enfants qu'il aime tant?*» – «І чому це він тут захищає своє життя, хоча повинен б грати з дітьми, яких він так любить?»

3) При негативній формі дієслова в підрядному реченні: «*C'est l'une d'entre elles [des femmes] qui m'a donné la vie, alors que je ne lui avais rien demandé.*» – «Це одна з них (жінок) дала мені життя, незважаючи на те, що я у неї нічого не просив.»

4) При наявності питальних речень у складі складного. За формою питальним може бути лише головне речення: «*Comment pouvait-on le juger rétrograde alors qu'il s'était battu sa vie durant pour l'épuration et l'essor de la danse ?*» – «Як можна було вважати його ретроградом незважаючи на те, що він все своє життя боровся за чистоту і розвиток танцю?»

5) При парцеляції (тобто такому членуванні речення, при якому зміст висловлювання реалізується не в одній, а в двох або декількох інтонаційно-мовних одиницях, які йдуть одна за одною після розділової паузи) компонента з союзами: «*Pourtant, cette fois, il veut en finir. Alors qu'il ne peut rien faire d'efficace.*» – «Проте цього разу він хотів з цим покінчити. Хоча він не міг зробити нічого ефективного.»

6) У окремих випадках можливий еліпсис (тобто пропуск у фразі слова, яке легко відновлюється з контексту або ситуації) дієслова: «*Ainsi, un salarié est contrôlé environ une fois tous les trois ans, tandis qu'une entreprise une fois tous les vingt ans.*» – «Таким чином, службовець контролюється приблизно раз в три роки, тоді як підприємство - раз в двадцять років.»

7) Для підрядних речень найбільш характерна пост-, ніж препозиція (зустрічається досить рідко) і зовсім виключена інтерпозиція: «*Ce qui m'intrigue, c'est que cet alibi concerne la soirée de mardi, alors que la mort de mon client, si j'ai bien compris, est toute récente ...*» – «Що мене інтригує, це те, що це алібі стосується вечора вівторка, хоча смерть мого клієнта, якщо я правильно зрозумів, настала зовсім недавно.»

Появі додаткового значення протиставлення в підрядних реченнях з союзами *alors que* і *tandis que* сприяють конкретні умови: вживання антонімів, форми *conditionnel*, негативна форма дієслова-присудка в підрядному, питальна установка і ін.. А це виключає трактування даних спілок як омонімів.

Таким чином, при перекладі з французької мови на українську підрядних обставинних речень, що вводяться підрядними союзами *alors que* і *tandis que*, можуть виникнути деякі труднощі, пов'язані з багатозначністю даних спілок.

Література

1. Гак В. Г. Теоретическая грамматика французского языка. Москва: Добросвет, 2000. С. 63-87.
2. Corbail J., Les structures syntaxiques du français moderne. P.: 2002.- p. 21
3. Dubois J. Elément de linguistique française: syntaxe. Paris: Larousse, 2000.p.67-69
4. Martinet A., Syntaxe générale, P.: 2003. – p.33-35

Космацька Н.В.,

*к.філол.н., доцент кафедри теорії, практики та перекладу французької мови
Національного технічного університету України
"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"*

ОРФОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАНЦУЗЬКИХ ЕРГОНІМІВ

Власні назви є потужним віддзеркаленням історії, традицій, ментальності кожної нації, частиною її соціокультурного простору, мовної картини світу усього колективу й окремого його представника (див., зокрема: Беспалова А.В., Позніхиренко Ю.І., Торчинський М.М. [1-3]).

Метою цієї розвідки є виявлення особливостей запису власних назв фірм, організацій та установ з позицій французької орфографії.

Власні назви і загальні іменники розрізняються граматично й орфографічно. Зокрема, власні назви не вживають у формі множини: *Ford, Krug, Jameson*. Множину в особових найменуваннях використовують тоді, коли треба позначити осіб одного роду чи однієї сім'ї, граматично це виражається означенням артиклем, який виступає детермінантом імені: *les Peugeot, les Hermès*. Множинність також застосовують для позначення групи осіб чи предметів, що мають однакові індивідуальні назви: *Victor&Rolf, Moët&Chandon*. Форму множини можуть мати й власні назви, які позначають одиничний топонімічний об'єкт: *Université de Limoges*. Відтак, граматична форма ергонімів відображає уявлення носіїв мови про одиничність володіння чи керівництва підприємством, установою, організацією.

Французькі ергоніми, за загальними правилами правопису власних назв, починаються з великої літери: *École française de Rome*. Імена та прізвища власників або засновників підприємств й установ у відантропонімічних французьких ергонімах зберігають перші літери великими: *Louis Vuitton, Laurent Perrier, Piper Heidsieck, Louis Roederer, Yves Cougnaud, LouPéras*. Найменування компаній, які містять у своєму складі імена декількох осіб, або поєднання торгових марок записують здебільшого через амперсанд: *Moët&Chandon, Victor&Rolf, Louis Vuitton&Gucci*.

У складених ергонімах тільки перше слово і особові назви пишуть з великої літери. До таких зачисляємо назви:

а) центральних установ та організацій, головних управлінь міністерств: *CIEP (le Centre international d'études pédagogique), Service du pilotage et de l'évolution des services (MEDDE)*;

б) установ місцевого значення: *École polytechnique (France), École française de Rome, École centrale Paris*;

в) академій, вищих навчальних закладів, науково-дослідних установ, музеїв, театрів, кінотеатрів, парків культури й відпочинку, в інших назвах закладів культурно-побутового призначення: *École nationale d'administration, Conservatoire national des arts et métiers, Centre national des arts et métiers*;

г) підприємств, установ, культурних та освітніх закладів: *Institut supérieur des sciences agronomiques, de l'alimentation et de l'environnement, Palais de la découverte*.

З великої літери пишуть кожне слово у повних назвах найвищих державних органів: *Ministère de l'Ecologie, du Développement durable et de l'Energie, Société Nationale des Chemins de fer Français, Régie Autonome des Transports Parisiens, Société Française de Radiotéléphonie, Association Française de Normalisation*.

Назви частин, відділів, секторів, інших підрозділів установ та організацій зазвичай скорочують: *SNCF, RATP, SFR*.

При переході до класу загальних, власні назви втрачають суто індивідуальне значення і вживаються як узагальнена назва типу людей або якогось класу однорідних предметів: *Ford, Diesel*. У свою чергу, на основі загальних назв виникають власні: *Mont Blanc, Lancôme*.

Результати аналізу французьких ергонімів показують, що в їхній основі лежать однокомпонентні, умовно нейтральні найменування, які можуть бути представлені: одиничним антропонімом чи онімизованим апелятивом, аббревіатурним утворенням, ергонімом відонімного й відапелятивного походження, відтопонімним ад'єктивом, прикметниками *régional, municipal, national*, меморативним антропонімом, ергонімним терміном виду та нумеративним компонентом.

Отже, на противагу загальним назвам, власні назви не вживають у формі множини, окрім випадку, коли потрібно позначити осіб одного роду чи однієї сім'ї. У відантропонімічних лексичних найменуваннях імена та прізвища різних власників, які об'єднані в одній назві, обидва пишуться з великої літери. Назви ж частин, відділів, секторів та інших підрозділів установ і організацій записують аббревіатурним скороченням. Правила написання французьких ергонімів відбивають традиційні підходи носіїв мови і культури, стали своєрідними соціокультурними маркерами.

Література:

1. Беспалова А.В. Структурно-семантические модели эргонимов и их употребление в совр.англ. языке (на материале названий компаний): Дис. канд. фил. н.:10.02.04. Одесса.1989.183с.
2. Позніхіренко Ю. І. Мотиваційна база ергонімів як знаків соціокультурного простору України й англomовних країн (на матеріалі назв закладів харчування): автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17 / Позніхіренко Юлія Іванівна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - Київ, 2018. - 23 с.
3. Торчинський М. М. Власні назви як складники активного і пасивного словника. Актуальні проблеми філології та перекладознавства. 2012. Вип. 5. С. 190-200.

Сафонова Н.А.,
к. філол. н., доцент кафедри англійської філології
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

СТИЛІСТИЧНІ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ АЙЗЕКА АЗІМОВА «ФУНДАЦІЯ» (“FOUNDATION”)

Трилогія романів Айзека Азімова «Фундація» (“Foundation”) є неперевершеною завдяки унікальному поєднанню сміливих ідей і широкомасштабної картини світу. Описуючи начебто фантастичні події, А. Азімову вдалося привернути увагу читача до реальних проблем. Письменник руйнує традиційне явлення про науково-фантастичний жанр як напрямок масової літератури й розширює рамки фантастичної літератури, збагачуючи її серйозною проблематикою «високої» літератури.

У цьому дослідженні ми звертаємося до першої книги трилогії під однойменною назвою «Фундація». Новизна роботи полягає в тому, що вперше комплексно описано лексико-стилістичні особливості та реалії культурного розмаїття роману А. Азімова «Фундація».

Актуальність дослідження зумовлена тим, що попри численні переклади різними мовами, роман А. Азімова «Фундація» не був у фокусі лінгвостилістичних досліджень мовотворчості українських і закордонних лінгвістів.

Мета статті – визначити жанрово-стилістичних особливостей роману А. Азімова «Фундація» та встановити культурологічний контекст.

Сучасний світ літератури складно уявити без такого жанру як фантастика, яка допомагає читачеві поглибитись у світ таємничості та загадковості. Брайан Стейблфорд (Brian Stableford) стверджує, що наукова фантастика може визначити світогляд людей, змінивши ставлення до значення сучасної й майбутньої науки та техніки [3, с. 28]. Карл Фрідман (Carl Freedman) описує наукову фантастику як найбільш легітимний жанр наукового дослідження, поставивши її над усіма іншими літературними формами за своїм аналітичним потенціалом [2]. Айзек Азімов у статті «Соціальна наука фантастика» (Isaac Azimov “Social science fiction”), порівнює зображення можливого майбутнього й інших форм суспільного життя з таким собі «соціальним експериментом на папері», бо наукова фантастика «покликана систематично досліджувати можливі шляхи суспільного розвитку, своєчасно застерігати про небезпечні тенденції» [1, с. 192].

Переходячи до аналізу стилістичних рис роману «Фундація», зазначимо, що книга А. Азімова вирізняється багатотою лексикою та розмаїттям стилістичних засобів. А. Азімов досягає предметно-психологічної вірогідності завдяки широкому включенню в дискурс понять і термінів, які мають характеризувати майбутнє Імперії: космічні пересування, зброя нової ери, нові наукові галузі й предмети побуту: “*psychohistoric analysis*” [4, с. 23]. Зустрічаємо терміни, що позначають специфічні об’єкти і поняття, якими оперують спеціалісти певної області науки чи техніки: “*meteor driftage*” [4, с. 16], “*light years*” [4, с. 16], “*ordinary light*” [4, с. 16], “*grind of the hoists*” [4, с. 17], “*three-dimensional*” [4, с. 16], “*psychohistoric analysis*” [4, с. 23].

Терміни у романі “Foundation” – це один з лінгвістичних засобів впливу на читача, формування його світогляду, поведінки, сприйняття навколишнього середовища. Роман вирізняється великою кількістю термінів, що належать до різних сфер людської діяльності. Терміни охоплюють математичні поняття (“*field-differentiation*” [4, с. 25], “*validity of that set-transformation*” [4, с. 24], “*do it by expansions*” [4, с. 24], “*results*” [49, с. 25]); знання з юриспруденції (“*elaborate trial techniques*” [4, с. 29], “*judicial function*” [4, с. 29], “*defendants*” [4, с. 29], “*examination*”, “*the stand*” [4, с. 29], “*escort*” [4, с. 115]); економіки (“*economic depression*” [4, с. 24], “*economic value*” [4, с. 39], “*pay tribute*” [4, с. 45], “*quota*” [4, с. 116]), політики (“*the establishment of a municipal government*” [4, с. 40], “*state-supported, scientific institution*” [4, с. 40], “*functionaries*” [4, с. 42] та фізики (“*static field*”) [4, с. 52].

Серед квазіреалій науково-фантастичного світу у романі «Фундація» повсякчас зустрічаються назви планет “*Helicon*”, “*Trantor*”. А. Азімов також знайомить читача з реаліями космічного життя: “*space-port*”, “*hyper-space*”, “*view-room*”, “*space-yacht*”, “*computoclock*” [4, с. 41], “*a Personal Capsule*” [4, с. 03], “*Ditto dish-washers. Ditto-ditto floor-scrubbers, furniture polishers, dust-precipitators, lighting fixtures*” [4,

с. 133]. Аналізуючи роман, можна зробити висновок, що квазіреалії введені в усі сфери життя і А. Азімову вдається поєднати їх зі стилістичними прийомами, наприклад, з порівнянням – *“but this limped like a shot-up space wagon”* [4, с. 110].

До квазіреалій також відносимо назви органів державної влади, місцевого самоврядування, організацій. Слід відмітити, що структура рад в романі різнорівнева *“a Galactic Council”* [4, с. 40], *“City Council”* [4, с. 40]), а на планетах можна зустріти інститути з реального, звичного для читача життя *“the Board of Trustees of the Encyclopedia Committee”* [4, с. 26] *“the Commission of Public Safety”* [4, с. 26], *“the Imperial Library”* [4, с. 36], *“University of Trantor”* [4, с. 36], *“the Admiralty”* [4, с. 119]). На сторінках роману А. Азімов знайомить читача з процедурою прийняття влади (*“an Imperial Coronation”*) та відповідними документами та формами державного правління (*“Foundation Convention”* [4, с. 119], *“the Korellian Republic”* [4, с. 118]).

Роман «Фундація» сповнений яскравими епітетами, які потребують пильної уваги. Слід зауважити, що фразові епітети є мовними, створеними спеціально для даного контексту. У письменника виникає необхідність створити фразовий епітет, щоб точно визначити ознаку, для позначення якої немає окремого слова. Так, доволі поширеними є складні прикметники (compound adjectives): *“blue-white”* [4, с. 16], *“radiation-scarred”* [4, с. 7], *“blunt-nosed”* [4, с. 19], *“pleasure-craft”* [4, с. 21], *“stainless-steel”* [4, с. 39], *“guard-flanked gilded door”* [4, с. 105], *“emotion-appeal”* [4, с. 161].

Особливістю стилю А. Азімова є вживання словосполучень, інтегрованих у складне okazіональне слово: *“uniform with the Spaceship-and-Sun”* [4, с. 17], *“three-hundred-pound body”* [4, с. 50], *“just-plain-well-read”* [4, с. 263]. Композиційна структура грає важливу роль, чим вона складніша, тим вищу ступінь емоційності несе в собі епітет.

У досліджуваному тексті роману «Фундація» А. Азімова наявний цілий спектр синтаксичних засобів, найяскравішими з яких є, безперечно, градація, повтори, асиндетон, полісиндетон, риторичні запитання, еліipsis.

Лексичні повтори відіграють у романі значну роль. Саме так, підкреслюючи слово, або кілька слів, автор звертає увагу на обставини, за яких відбувається дія, та роздуми героїв: *“He sighed noisily, and realized finally that he was on Trantor at last; He saw none...He saw no ships ... He was not aware of... He was conscious only of the mightiest deed of man”* [4, с. 21].

Серед лексичних повторів слід відзначити анафору та епіфору – стилістичні фігури, що є повторенням споріднених слів або групи слів на початку або в кінці кожного паралельного ряду відповідно. Мета поданих стилістичних фігур – максимально сфокусувати увагу читача на повторюваному елементі, актуалізувати його: *“I’m innocent of anything. Of anything”* [4, с. 27], *“No doubt; no doubt”* [4, с. 27]. Повтор слова *“anything”* додає емоційності, тому що герой з усіх сил намагається виправдати своє ім’я. Повтор *“doubt”* виражає повну згоду, проявити участь та визнати значущість сказаного особою.

Завдяки великій кількості союзів, полісиндетон підкреслює роль кожного зі слів, створюючи єдність перерахування і посилюючи виразність мови: *“and himself, with his doctorate in mathematics freshly obtained and an invitation from the great Hari Seldon to come to Trantor and join the vast and somewhat mysterious Seldon Project”* [4, с. 16].

Переходячи до розгляду культурологічних особливостей роману, згадаємо наявний у цьому творі мультикультурний компонент, який представлений суспільними групами: Психоістрики (*“The Psychohistorians”*), Енциклопедисти (*“The Encyclopedists”*) Мери (*“The Mayors”*), Торівці (*“The Traders”*), і Торгові Магнати (*“The Merchant Princes”*), що різняться інтересами, відношенням до плану Селдона, яке має важливе значення для подальшого розвитку сюжету. Хоча герої мають змогу переходити з одного статусу в інший: *“It is sometimes forgotten that Hober Mallow began life as an ordinary trader. It is never forgotten that he ended it as the first of the Merchant Princes...”* [4; с. 117].

Крім того, мультикультурний аспект роману «Фундація» відображений у культурі та поведінці, політичних інтересах громадян Фундації. Зауважимо, що Імперія складається з великої кількості планет, кожна з яких має місцеве самоврядування, власну культуру, спеціалізацію виробництва. Таке різноманіття ускладнює процес правління територіями. Погіршує ситуацію наявність Другої Імперії, яка має доступ до плану Селдона.

Таким чином, ми дійшли висновку, що в арсеналі А. Азімова наявний цілий спектр синтаксичних засобів, найяскравішими з яких стали асиндетон, полісиндетон, градація, риторичне запитання. Це дає авторові змогу викликати у реципієнта реакцію, спричинити емоційний ефект. А. Азімов переважно

використовує форму діалогу, описує пейзажі, інтер'єр, побутові деталі. Мовою науково-фантастичної літератури автор передає портретно-психологічні деталі, надреальні об'єкти та явища позаземного масштабу. А. Азімов також віддає перевагу динамічному розгортанню подій. Упродовж усього роману спостерігаємо відмінність в культурних традиціях, поведінці героїв, їхній статус в суспільстві (вчені-енциклопедисти, політики, мери, торговці, працівники офісів, митниці тощо).

Перспективи подальшого дослідження вбачаються нам а аналізі інших романів трилогії А. Азімова у стилістичному та мультикультурному вимірі.

Література:

1. Azimov, I. Social science fiction// Modern science fiction: its meaning and its future / ed. by Reginald Bretnor. New York, 1953. P. 192

2. Freedman, C. (2000). Critical theory and science fiction. Middletown, CT: Wesleyan University Press. Freedman, 2000.

3. Stableford, B. (1979). Notes toward a sociology of science fiction. Foundation: The Review of Science Fiction, 15, 28-40.

4. Asimov, I. The Foundation Trilogy [Electronic document]. Access: http://www.angelfire.com/un/corossu/books/Asimov_the_foundation.pdf

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

УДК 342.92

Агаєва Ханум Аліадін кизи

студентка другого курсу юридичного факультету

Київського Національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: професор Берлач Анатолій Іванович

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ.

На сьогоднішній день серед провідних дискусійних майданчиків місце посідає проблематика створення безпечного екологічного середовища на міжнародному рівні. Під впливом міжнародної спільноти в Україні були створені форуми екологів, метою діяльності яких було вирішення актуальних проблем сьогодення в державі.

На IV Всеукраїнському форумі екологів в жовтні 2019 року було розглянуте питання стосовно системи державного контролю у сфері охорони навколишнього природного середовища, головним аспектом якого було адміністративна відповідальність за екологічне правопорушення. [1] Адміністративна відповідальність, відповідно до Закону України “Про охорону навколишнього середовища є одним з видів юридичної відповідальності за відповідне правопорушення.

На жаль, статистика екологічних правопорушень в Україні свідчить про те, що більшість громадян не відносяться до всесвітньої екологічної проблеми серйозно.

Адміністративне стягнення є мірою відповідальності і застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами. [2]

Даний вид юридичної відповідальності є досить дієвим механізмом регулювання правовідносин, що відбуваються з приводу охорони навколишнього природного середовища, його ресурсів, об'єктів і, що є не менш важливим, — безпечного життя людей.

Вагомому особливості адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення є їхня поширена класифікація відповідно до адміністративного законодавства залежно від об'єкту посягання, тож розрізняють:

- правопорушення в галузі охорони і використання земель;

- правопорушення в галузі охорони і використання надр;
- правопорушеннями в галузі охорони і використання вод;
- правопорушеннями в галузі охорони і використання лісу;
- правопорушення в галузі охорони атмосферного повітря;
- правопорушеннями в галузі охорони і використання тваринного та рослинного світу. [3]

Ретроспективний аналіз наукових думок в сфері правового регулювання охорони навколишнього природного середовища, наштовхує на думку, що широкий спектр груп екологічних правопорушень, за які передбачена адміністративна відповідальність свідчить про переваги даного виду відповідальності серед інших щодо дотримання екологічного законодавства. З точки зору багатьох науковців, ще однією особливістю є те, що вона спрямована на попередження і недопущення завдання значної шкоди навколишньому середовищу.

Оперативність, як провідна ознака адміністративної відповідальності, полягає в швидкому реагуванні на порушення норм екологічного законодавства, на відміну від інших видів юридичної відповідальності, які містять процедурні вимоги.

Щодо суб'єктів адміністративної відповідальності, то ними є фізичні особи, які відповідно до статті 12 КУпАП на момент вчинення адміністративного проступку досягли 16 років і є осудними. Стосовно відповідальності юридичних осіб, то в юридичній літературі це питання є досить дискусійним. Юридичні особи, за порушення екологічного законодавства притягуються до економічних санкцій, правова природа яких тісно пов'язана з адміністративною відповідальністю.

Підсумовуючи вищезазначене, адміністративна відповідальність є певним поєднанням чинників адміністративних та екологічних правовідносин.

Такий вид юридичної відповідальності обумовлюється в основному характером правопорушень, їх причинами, суб'єктами правопорушень і порядком застосування до них заходів впливу. [5]

Отже, питання екологічної безпеки є актуальним і вимагає детального і безперервного контролю з боку держави задля уникнення небажаних наслідків. Нині екологічна ситуація в Україні дещо погіршилася, на фоні спалахів пожеж в зоні Чорнобильської атомної електростанції, а також великої кількості спалювання рослинності, що призводить не лише до екологічних проблем, а й до матеріальних для тих людей, які безпосередньо стали жертвами цих незаконних діянь (наприклад, через підпал сухостою у с. Борятин Житомирської області, який перекинувся на оселі, люди залишилися без домівок).

Притягнення до адміністративної відповідальності є дієвим механізмом попередження і недопущення завдання шкоди навколишньому природному середовищу, а також життю, здоров'ю і правам людини, який використовується державою. З погляду на ситуацію сьогодення, можна зробити висновок, що цей механізм все ж потребує удосконалення задля більш ефективного вирішення нагальних екологічних питань.

Список літератури:

1. Відповідальність за порушення екологічного законодавства Журнал ECOBUSINESS URL: <https://ecolog-ua.com/articles/vidpovidalnist-za-porushennya-ekologichnogo-zakonodavstva-2017> (дата звернення: 20.04.2020).
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс України: Закон, Кодекс із змінами та доповненнями 11 вересня 2019 року // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 20.04.2020).
3. Матчук С.В., Кріпостна Т.В. Адміністративно-правова відповідальність за екологічні правопорушення Журнал «Юридична наука» №7/2015 — стр. 46-50 (дата звернення: 20.04.2020)
4. Куян І. А. Адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Куян Ірина Анатоліївна. — К., 2001. — 208 с. (дата звернення: 20.04.2020)
5. Коваленко Л. П. Адміністративно-правові заходи охорони навколишнього природного середовища : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Коваленко Лариса Павлівна. — Х., 2003. — 196 с. (дата звернення: 20.04.2020)

Величко Олександра Віталіївна,
студентка 3 курсу.

*Науковий керівник: Гнатюк Андрій Юрійович, к.ю.н., асистент кафедри
кримінального права та кримінально-правових дисциплін.*

Полтавський юридичний інститут НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ВИКОРИСТАННЯ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ У КРИМІНАЛЬНІЙ ПРОЦЕСУАЛЬНІЙ ДОКАЗОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Інтернет є всесвітньою мережею для створення, обробки, зберігання, передачі інформації у будь-якій електронній формі. Сьогодні інтернет став не лише необмеженим інформаційним простором, але й майданчиком для вчинення злочинних дій. Відповідно до звіту Національної поліції України, станом на 2018 рік злочини, що передбачені ч.ч. 3,4 ст. 190 КК України складають 27%, ст. 361 КК України – 18%, ст. 362 КК України – 17%, ч.ч. 3,4,5 ст. 301 КК України – 10%[8].

Про різкий розвиток злочинності з використанням інтернет-ресурсів свідчать і зміни до норм Кримінального кодексу України, а саме до ст. 200 КК України(незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнаннями для їх виготовлення),ч. 3 ст. 190 КК України (шахрайство, вчинене у великих розмірах, або шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки), Розділ XVI Особливої частини КК України.

При аналізі судової практики можна виділити наступні найбільш поширені злочинні діяння, які пов'язані з використанням інтернет-ресурсів:

1. Незаконні дії з електронними грошима[2];
2. Підrobка банківських платіжних карток [12];
3. Розповсюдження наркотиків із використанням інтернет-мережі[3];
4. Відмивання доходів, отриманих незаконним шляхом [4];
5. Викрадення інформації з обмеженим доступом [6];
6. Шахрайство [10];
7. Кібер-атаки [1];
8. Організація грального бізнесу в інтернет-мережі [7].

З огляду на даний перелік можна сказати, що склади цих злочинів є досить різними, але їх об'єднує те, що доказами в таких діяннях є нематеріальні речі – це інформація, що міститься в мережі і не має матеріального вияву, а також такі докази набагато легше знищити, ніж матеріальні. .

У вищенаведених справа такі докази добувались шляхом тимчасового доступу до речей та документів, обшуку, зняття інформації з електронних інформаційних систем, тощо. Подібні докази, як правило, виражаються у формі висновків експертів, в документах, речових доказах, що не є правильним та за своїми ознаками мають визнаватися недопустимими.

Відповідно до ст. 264 КПК України, сторона має право отримувати інформацію з мережі Інтернет за допомогою проведення слідчих дій у вигляді зняття інформації з електронних інформаційних систем. Такі дії не потребують дозволу слідчого судді, якщо доступ до такої інформації не обмежується її власником, володільцем, утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту [7]. Це стосується лише публічних сторінок в соціальних мережах, форумів, сайтів, тощо. Однак, порядок виявлення та фіксації відомостей з мережі інтернет з приватних сторінок, не пов'язаний з подоланням захисту інформації та захисту від втручання інших осіб, а тому не відповідає змісту наведеної слідчої дії.

КПК України залишив не визначеним порядок виявлення та фіксації подібної електронної (цифрової) інформації. Однак, аналіз судової практики (як вищенаведеної, так й іншої) свідчить, що електронні (цифрові) докази, які знаходяться у мережі інтернет (з відкритим доступом) судом та органами слідства використовуються досить часто. В найліпшому випадку вони отримуються під час проведення огляду (зі

складенням протоколу). Однак, зазначену дію можна провести лише сторона обвинувачення. Сторона захисту не може складати протокол огляду веб-сторінки, який потім визнаватиметься судом як допустимий доказ. Крім того, сформований практикою підхід щодо збирання електронних доказів порушує принципи повного, всебічного, об'єктивного, безпосереднього з'ясування всіх обставин, оскільки інформація, що міститься в інтернеті може бути швидко видалена, змінена, закодована тощо. Тому, при роботі з такою інформацією обов'язково необхідне розуміння, що є її оригіналом, копією. Така інформація обов'язково має безпосередньо досліджуватися у суді із можливістю залучення спеціалістів чи експертів.

Незважаючи на те, що КПК України не передбачає процесуального порядку проведення огляду змісту Інтернет-сторінок, аналіз судової практики дає підстави зробити висновок, що такий огляд проводиться стороною обвинувачення чи захисту під час досудового розслідування шляхом простого фіксування на магнітний, електронний носій інформації чи роздруківкою скріншоту. Зазначені способи не є допустимими оскільки не містять достовірної інформації про час, місце, автора створення та ін.

Так, у вироку Соснівського районного суду м. Черкаси від 17 лютого 2016 року вказано, що вина обвинуваченого у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 258–5, ч. 2 ст. 110, ч. 2 ст. 109 КК України, підтверджується: актом огляду від 8 липня 2014 року з додатком згідно з даними якого користувач соціальної мережі «Вконтакте» з логіном «Max Ivko» розміщував на своїй сторінці заклик щодо дій, спрямованих на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади; протоколами огляду сторінки з логіном «Max Ivko» соціальної мережі «Вконтакте» та груп адміністрування яких здійснюються зі сторінки з логіном «Max Ivko» від 16 липня 2014 року; від 22 липня 2014 року з додатком[5].

Окрім того, у судовій практиці є приклади використання відомостей, отриманих з мережі Інтернет, для підтвердження факту вручення особі повістки про виклик або ознайомлення з її змістом. Так, ухвалою слідчого судді Печерського районного суду м. Києва від 28 листопада 2014 року було надано дозвіл на здійснення приводу підозрюваного ОСОБА_3, який в судові засідання не з'явився з причин, які слідчим суддею були визнані як неповажні. Однією із підстав такого рішення був рапорт, в якому зазначено, що переглядом сторінки в мережі Інтернет «Фейсбук» встановлено, що гр. ОСОБА_3 знає про те, що СВ Печерського РУ ГУ МВС України в м. Києві відкрито кримінальне провадження і з даного приводу він викликається, але останній коментує свої виклики до правоохоронних органів і викладає вручені йому повістки на своїй сторінці в мережі «Фейсбук» [11].

З огляду на вищезазначене, існує гостра необхідність на сьогодні у врегулюванні процесу отримання доказів з мережі Інтернет, продиктована їх поширеністю та неправильним фіксуванням. Існує чимало варіантів для збору та фіксації, а в подальшому й використання доказів з мережі Інтернет таких як використання сервісу InternetArchive. WaybackMachine результати використання якого є доказами для суду у США та РФ, довідки, отримані від провайдерів (log-файли), проведення відео-, аудіозапису процесу дослідження будь-якою зацікавленою особою сайту у мережі інтернет, огляд веб-сторінок судом за місцем їх знаходження із складанням протоколу огляду, протокол огляду веб-сторінки нотаріусом.

Література:

1. Вирок Дарницького районного суду м. Києва від 05.06.2018 № 753/7822/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74473734>. (дата звернення 09.02.2020).
2. Вирок Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 28.12.2018 № 344/21336/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78854687>. (дата звернення 09.02.2020).
3. Вирок Кузнецовського міського суду Рівненської області від 08.06.2018 № 565/228/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74555184>. (дата звернення 09.02.2020).
4. Вирок Печерського районного суду м. Києва від 25.04.2018 № 757/4070/18-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73616117>. (дата звернення 09.02.2020).
5. Вирок Соснівського районного суду м. Черкаси 17.02.2016 № 712/8363/15-к URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56349134> (дата звернення 09.02.2020).
6. Вирок Херсонського міського суду Херсонської області від 09.08.2018 № 766/9634/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75817657>. (дата звернення 09.02.2020).
7. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10. Ст. 88.

8. Обліковані кримінальні правопорушення, вчинені з використанням високих інформаційних технологій URL: https://mndcentr.com/vydania/pdf_publ/gv_28_19.pdf. (дата звернення 09.02.2020).

9. Ухвала Бердянського міськрайонного суду Запорізької області від 09.01.2019 № 310/10635/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79103949>. (дата звернення 09.02.2020).

10. Ухвала Ленінського районного суду м. Кіровограда від 04.02.2019 № 405/551/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79586546>. (дата звернення 09.02.2020).

11. Ухвала слідчого судді Печерського районного суду м. Києва від 28.11.2014 № 757/35248/14-к URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/54843539> (дата звернення 09.02.2020).

12. Ухвала Шевченківського районного суду м. Києва від 28.11.2018 № 761/42973/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/70670507>. (дата звернення 09.02.2020).

Гнатюк О.С.,

студентка 2 курсу юридичного факультету

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЩОДО ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «АДМІНІСТРАТИВНИЙ ДОГОВІР» У НАУКОВІЙ ТА ЗАКОНОДАВЧІЙ ПЛОЩИНІ

Дослідження природи адміністративного договору почало інтенсивно розвиватися лише в роки незалежності української держави, оскільки радянська влада надавала перевагу нормативному регулюванню суспільних відносин, а також системі партійного впливу, договори ж відігравали лише субсидіарну роль у процесі державного управління.

В наш час, вивченням питання поняття та ознак адміністративного договору, як публічно-правового займається ціла низка науковців, таких як К. К. Афанасєва, І. В. Жароїд, Р. О. Куйбіда, С. С. Скорцов, В. С. Стефанюк. Це зумовлено тим, що практика реалізації державними органами своїх владних повноважень шляхом укладення адміністративних договорів набуває все більшої популярності, а сам адміністративний договір вважається одним із найбільш перспективних напрямків удосконалення державного управління. Проте досі в адміністративно-правовій науці немає єдиного погляду щодо розуміння сутності та ознак адміністративного договору.

Метою даної роботи є аналіз законодавчо закріплених та визначених науковцями ознак адміністративного договору, особливо тих, що відрізняють його від приватно-правових угод, з'ясування його правового змісту та формування висновків щодо його значення для правозастосовчої практики України.

Актуальність даного дослідження обумовлюється необхідністю вдосконалення національного законодавства шляхом його деталізації законодавчо закріплених понять. Зауважу, що важливість питання виділення стійких ознак адміністративно-правового договору, що застосовуються для розмежування адміністративного договору та приватно-правового (цивільного або господарського) в більшій мірі зумовлена особливостями процесуального законодавства України: який порядок звернення до суду; яка відповідальність настане у випадку невиконання договору; які способи впливу та санкції можуть бути застосовані до порушника.

Одним з перших в Україні дослідив адміністративний договір професор В. С. Стефанюк, який у своїх працях визначає, що адміністративний договір як договір, побудований на публічно-правових нормах, який регулює добровільне погодження волі двох (або більше) суб'єктів права, один з яких є суб'єктом управління, про встановлення (припинення, зміну) взаємних адміністративних правовідносин[1].

Більш вузке трактування даного поняття надає професор Т.О. Коломосьць: «адміністративний договір – визначена актами адміністративного права угода сторін, одна з яких є носієм державно-владних повноважень стосовно інших» [2].

Щодо законодавчого трактування терміну «адміністративний договір», то він вперше з'явився у Кодексі адміністративного судочинства для визначення юрисдикції адміністративних судів у спорах, які хоч і мають договірний характер, але є публічно-правовими. За визначенням п. 14 ст. 3 КАСУ, адміністративний договір

– це дво- або багатостороння угода, зміст якої складають права та обов'язки сторін, що впливають із владних управлінських функцій суб'єкта владних повноважень, який є однією із сторін угоди[3].

На моє переконання, вищезазначене трактування поняття «адміністративний договір» не може вважатися вичерпним й універсальним. Якщо детальніше заглибитися у особливості застосування договорів даного виду на практиці, можна дійти висновку, що з практично кожна ознака, яка впливає з законодавчого визначення цього виду договорів може піддаватися критиці та мати безліч винятків.

Першою ознакою, яка піддається оспоренню, я вважаю, є надання договору адміністративного характеру, при умові, коли контрагентом виступає суб'єкта владних повноважень, а зміст договору-задоволення публічного інтересу. Неодноразовими є випадки, коли наділений владними повноваженнями орган задля реалізації взятих на себе завдань здійснює діяльність не в адміністративній сфері, а шляхом укладення приватно-правових договірних зобов'язань. Яскравим прикладом може слугувати ПАТ «Укрпошта», засновником якої є Держава Україна в особі Міністерства інфраструктури України. Видами діяльності, окрім її загальновідомої репутації як національної пошти, зареєстрованими у Єдиному державному реєстрі фізичних осіб-підприємців, юридичних осіб та громадських формувань є господарська діяльність, а саме надання інших допоміжних комерційних послуг, роздрібна та неспеціалізована оптова торгівля. У даному випадку задоволення публічного інтересу, а саме надання послуг транспортування товарів та забезпечення можливістю листування цілої країни, відбувається у відповідності до норм господарського права.

Наступним аспектом, на якому мені хотілося зупинитися, це наявність «угоди», тобто домовленості між контрагентами. У вищезазначеному трактуванні Стефанюка взагалі вживалася фраза «добровільне погодження волі двох (або більше) суб'єктів права». Хочу звернути увагу на судовий спір між Міністерством освіти та науки України та Південно Західною залізницею. У 2010 році Південно Західною залізницею відповідно до раніше укладеного адміністративного договору було здійснено пільгове перевезення студентів денної форми навчання вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації та учнів професійно-технічних навчальних закладів на суму 45912388,59 гривень, однак понесені ним зазначені витрати у повному обсязі не було відшкодовано. Щодо істотних умов укладення даного договору, то згідно із Законом України від «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» Залізниця зобов'язана протягом 1 календарного року надавати пільги на проїзд по території України залізничним транспортом. Обов'язком Міністерства є відшкодування відповідних витрат із державного бюджету. Порядок надання зазначених пільг визначений постановою Кабінету Міністрів України 05.04.1999 N 541 "Про затвердження порядку надання пільгового проїзду студентам навчальних закладів I-IV рівнів акредитації та учням професійно-технічних закладів". Відповідно до пункту 4 зазначеної постанови, кошти на пільговий проїзд студентів та учнів у залізничному транспорті передбачаються централізовано у державному бюджеті окремим рядком для МОН[4]. Підсумовуючи вищесказане, ні Залізниця, ні Міністерство не можуть відмовитись від взяття на себе конкретно визначених законодавством зобов'язань, а отже в даному випадку добровільне волевиявлення сторони відсутнє.

Професор Берlach А. І. відзначає, що принцип домовленості сторін відсутній у даних правовідносинах, адже в адміністративному праві не буває рівності сторін правовідносин, оскільки держава в особі органу виконавчої влади приписує іншій стороні адміністративних відносин однозначно визначену і абсолютно обов'язкову міру поведінки, вказуючи одночасно чіткий характер і міру покарання з боку держави у разі невиконання припису іншій стороні відносин [5].

Підсумовуючи вищесказане, хотілося б зазначити, що неоднозначність визначення поняття «адміністративний договір» гальмує розвиток українського законодавства та ускладнює вирішення справ у судді, а отже потребує реформи та корегування. З огляду на матеріали, викладені у даній роботі, можемо дійти висновку, що при укладенні адміністративного договору не завжди простежується прояв добровільного волевиявлення сторін, а реалізація, покладених на суб'єктів адміністративного управління функцій та завдань, може відбуватися шляхом укладення цивільного або господарського договорів.

Література:

1. Стефанюк В. С. Судовий адміністративний процес: Монографія. – Х.: Фірма «Консум», 2003. – 464 с.
2. Адміністративне право України: Підручник: За заг.ред. д.ю.н., проф. Коломось Т.О. – Київ: „Істина”, 2008.
3. Кодекс адміністративного судочинства України // Відомості Верховної Ради України. – № 35-36. – ст. 446

4. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку надання пільгового проїзду студентам вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації та учням транспорту та міжміському автомобільному і залізничному транспорті територією України» від 5 квітня 1999 р. N 541. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/541-99-%D0%BF>

5. Берлач А.І. Б 49 Адміністративне право України: Навч. посіб. для дист. навч. – К.: Ун-т “Україна”, 2005. – 472 с.

*Гриценко Єлизавета Олександрівна,
студентка 2 курсу юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ НА МІЖНАРОДНОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ

Наразі основною, провідною ідеєю у сфері модернізації законодавства є його гуманізація та підлаштування під нові економічні, політичні та соціальні процеси. Маючи порівняно високий авторитет серед розвинутих правових держав, міжнародні організації провадять політику оновлення нормативної бази для усіх країн, для ефективнішої співпраці та захисту основної цінності сучасності - прав та свобод людини. Без сумніву, установою, що забезпечує реалізацію таких важливих функцій є Організація Об'єднаних Націй (далі- ООН).

Особливою категорією у цьому аспекті є права та свободи дитини. Першим актом ООН, що стосується прав дітей, стала прийнята Генеральною Асамблеєю в 1959 році Декларація прав дитини, в якій були сформульовані десять принципів, що визначають дії всіх, хто відповідає за здійснення всієї повноти прав дітей, і яка мала на меті забезпечення їм «щасливого дитинства».[1] Першим міжнародним правовим актом, що став загальнообов'язковим, стала Конвенція ООН про права дитини 1989 року. [2]

Оскільки питання реалізації прав постає не лише у сфері забезпечення безпеки та всебічного розвитку дитини, виникає проблема встановлення статусу неповнолітніх як суб'єктів суспільних відносин, у тому числі і тих, що стосуються порушень закону. Так, у 1985 році було створено Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх -"Пекінські правила". Цим документом передбачено принципи, на яких має ґрунтуватись політика держави щодо неповнолітніх правопорушників. Варто зазначити, що основною ідеєю є не застосування покарання з метою відновити порушене право іншої особи або держави загалом, а попередити негативну поведінку неповнолітніх шляхом встановлення дієвих механізмів забезпечення добробуту та всебічного захисту від негативних економічних, політичних та соціальних чинників. Особливий наголос зроблено на двох найважливіших завданнях відправлення правосуддя: сприянні благополуччю неповнолітнього та співмірності уживаних заходів впливу як з особливостями особи правопорушника, так і з обставинами вчинення правопорушення. [3]

В Україні адміністративна відповідальність визнана одним із видів юридичної відповідальності. Як відомо, усі правопорушення є наслідком низької правової культури та правосвідомості населення. Нестабільна ситуація, невдала та неефективна внутрішня політика, кризи, воєнні конфлікти не лише знижують рівень життя населення, а й акумулюють порушення правопорядку. На жаль, поширюється тенденція незацікавленості та ігнорування молоддю загальнообов'язкових правил- норм закону, що спричинено скептичним ставленням до процесів у суспільстві, незабезпечення достатнього рівня життя, освіти, а також недовіри до органів влади через явище корупції. Усі ці чинники призводять до того, що діти стають правопорушниками. Кримінальним законодавством передбачено, що вік злочинця істотно впливає на санкції, що будуть застосовані до нього, відповідно, і адміністративними актами передбачені особливі заходи впливу на правопорушника.

Оскільки Україна є країною - учасницею ООН, усі документи, створені цією міжнародною організацією мають бути ратифіковані, а норми, передбачені цими договорами- реалізовані шляхом імплементації у національне законодавство. Відповідно до Конституції, норми міжнародного права займають привілейовану позицію. Не стала винятком і сфера адміністративної відповідальності, а оскільки статтею 51 Основного Закону передбачено, що сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою, неповнолітні, у разі визнання їх суб'єктами таких правопорушень мають нести відповідальність в окремому порядку. [4]

В Україні основними нормативно-правовими актами, що регулюють відносини у сфері адміністративного правосуддя, окрім Конституції, де встановлені основні засади, є Кодекс України про адміністративні правопорушення [5] а також Кодекс адміністративного судочинства.[6] Звертаючи увагу на особливості застосування заходів адміністративного впливу, використовуємо норму статті 12 та 13 Кодексу України про адміністративні правопорушення, де вказано, що в Україні до адміністративної відповідальності може бути притягнуто особу, яка досягла віку 16 років, однак іноді ця межа може сягати 14 років. Важливою особливістю є те, що у нашій державі за окремі правопорушення неповнолітніх може встановлюватись відповідальність на загальних підставах тобто така, що передбачає заходи впливу однакові для усіх осіб, незалежно від віку. Однак це не дає можливості зробити висновок, що адміністративне правосуддя по відношенню до дітей немає ніяких відмінностей, порівняно із повнолітніми. Зокрема, згідно українського законодавства, до осіб, що не досягли 18-річного віку може бути застосовано такі санкції, як : зобов'язання публічно або в іншій формі вибачитись перед потерпілим, попередження, догана або сувора догана, передання неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, або під нагляд педагогічному чи трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання.[5] Важливою особливістю адміністративного стягнення, що застосовується до дитини, є те, що воно має не лише превентивний характер для самого правопорушника, а й попереджувальний для батьків чи піклувальника, з метою привернути увагу дорослого населення до важливості виховання дитини для того, аби вона стала повноцінним членом громадянського суспільства.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що проблема правового регулювання адміністративної відповідальності неповнолітніх полягає у складності застосування адміністративних стягнень до осіб, що не досягли 18-річного віку. Реалізуючи принцип гуманізму, важко визначити рівень суспільної небезпечності таких діянь ,оскільки психологічний стан неповнолітньої особи дозволяє їй не до кінця усвідомлювати всю повноту своїх діянь й передбачати наслідки. Проблема порушень норм закону дітьми є всевітньою проблемою. Майже завжди вона виникає через недбалість батьків або представників неповнолітнього, недостатність уваги та піклування. Міжнародні акти встановили основні засади та напрямки боротьби із дитячими правопорушеннями з основною метою- запобігти новим та перевиховати особу, однак гуманним шляхом, з урахуванням особливостей дитячого світосприйняття. Національне законодавство покликане створити чіткі механізми застосування заходів, що дозволять реалізувати зазначені вище вимоги.

Використані джерела :

1. Декларація прав дитини Прийнята резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384
2. Конвенція ООН про права дитини 1989 року//[Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021
3. Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций, касающиеся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних («Пекинские правила») от 29 ноября 1985г. // [Електронний ресурс].-Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_211
4. Конституція України; Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.- Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року.// Відомості Верховної Ради УРСР/ Офіційний сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n125>
6. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року.// База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.- [Електронний ресурс].-Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>

*Джиги Д.В.,
студентка 3 курсу 2 групи факультету адвокатури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ, ОТРИМАНИХ В РЕЗУЛЬТАТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

З огляду на те, що під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НС(Р)Д) здійснюється безпосереднє втручання у сферу приватного життя особи, а також враховуючи значну засекреченість як самого факту, так і методів проведення НС(Р)Д, з метою забезпечення балансу між приватними та суспільними інтересами законодавцем у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК) було встановлено низку вимог та обмежень щодо проведення НС(Р)Д. Зокрема, НС(Р)Д проводяться лише у виключних випадках, коли відомості про злочин чи особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. За проведенням більшості НС(Р)Д здійснюється судовий контроль, який полягає в необхідності попереднього отримання ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення НС(Р)Д. Окрім цього, КПК поставив у залежність можливість проведення НС(Р)Д від тяжкості злочину, щодо якого здійснюється кримінальне провадження. Так, у ч. 2 ст. 246 КПК зазначається, що НС(Р)Д, передбачені ст. 260, 261, 262, 263, 264 (в частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269, 269¹, 270, 271, 272, 274 цього Кодексу, проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів [1].

Зазначені положення КПК викликають низку питань щодо їх практичної реалізації. Зокрема, спірною залишається проблема допустимості результатів НС(Р)Д як доказів у разі подальшої перекваліфікації злочину, у зв'язку з розслідуванням якого здійснюється кримінальне провадження, на менш тяжкий вид злочину – невеликої або середньої тяжкості (щодо яких проведення НС(Р)Д заборонено). Дану проблематику досліджували, зокрема, І. А. Тітко, І. Л. Чупрікова, М. П. Володько, А. В. Шило, А. В. Панова та інші. Проте аналіз наукової літератури та правозастосовної практики дозволяє констатувати відсутність єдності у поглядах щодо визнання допустимими доказів, отриманих в результаті проведення НС(Р)Д, у разі подальшої перекваліфікації злочину на менш тяжкий.

Так, І. Л. Чупрікова висловлює думку, що у разі, коли провадження, які були внесені до ЄРДР за попередньою кваліфікацією як тяжкі (або особливо тяжкі) правопорушення і в яких проводилися НС(Р)Д, потім були перекваліфіковані у правопорушення невеликої або середньої тяжкості, а результати проведених НС(Р)Д все одно використовувалися в якості допустимих доказів, то такі докази з огляду на те, що вони порушують права і свободи людини, в подальшому судом мають бути визнані недопустимими. Науковець обґрунтовує необхідність доповнити ч. 2 ст. 87 КПК пунктом 7, у якому закріпити положення про визнання таких доказів недопустимими [2, с. 10–11].

Водночас існує і менш радикальна наукова позиція, відповідно до якої зміна кваліфікації злочину, щодо якого проводилися НС(Р)Д, не повинна бути безумовною підставою для визнання результатів таких дій недопустимим доказом. Важко не погодитися з А. В. Пановою, яка при дослідженні допустимості доказів, отриманих у результаті НС(Р)Д, прийшла до наступного висновку: «Якщо на момент проведення НС(Р)Д існували достатні підстави для обґрунтованого припущення щодо вчинення особою діяння, яке кваліфікується відповідно до закону про кримінальну відповідальність як тяжкий або особливо тяжкий злочин, а при проведенні подальшого досудового розслідування кваліфікацію було змінено на таку, що передбачає відповідальність за злочин середньої тяжкості, то фактичні дані, отримані в результаті проведення НС(Р)Д, можуть бути допустимими доказами в даному кримінальному провадженні; якщо ж на момент проведення НС(Р)Д вказані достатні підстави для кваліфікації діяння як тяжкого чи особливо тяжкого злочину не існували (тобто кваліфікація була помилковою або свідомо «завищеною»), отримані в їх результаті фактичні дані не можуть бути визнані допустимими доказами» [3, с. 132–139].

Зазначена позиція знайшла підтвердження у судовій практиці. Зокрема, Апеляційний суд Запорізької області в ухвалі від 12.10.2015 року у провадженні № 11-кп/788/760/15 при оцінці результатів НС(Р)Д зазначив, що відповідно до ст. 12 КК злочин, відповідальність за який передбачена ч. 1 ст. 212 КК, є

злочинном невеликої тяжкості, і в кримінальному провадженні щодо нього КПК не дозволено проведення НС(Р)Д у виді контролю за вчиненням злочину та зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, також недопустимо проводити такі заходи для запобігання вчиненню такого злочину. НС(Р)Д щодо ОСОБА_3 проведені на підставі постанови заступника прокурора Запорізької області, якою встановлено, що ОСОБА_3 готується до вчинення злочину, передбаченого ч. 3 ст. 212 КК та має намір ухилитися від сплати податків. Проте сторона обвинувачення так і не надала суду жодних матеріалів на підтвердження зазначеної в постанові підстави для проведення оперативної закупки – готування ОСОБА_3 до вчинення ухилення від сплати податків в особливо великих розмірах. Відповідно до наданого прокурором витягу з ЄРДР кримінальне провадження дійсно зареєстроване за ч. 3 ст. 212 КК України, але суду не надано жодних фактичних даних, які хоча б давали підстави припустити, що ОСОБА_3 протягом 2012-2013 років реалізував електронну техніку на суму понад 15 млн. грн., як зазначено при реєстрації кримінального провадження [4].

Наведене судове рішення наочно демонструє логіку суду при визначенні допустимості доказів, отриманих в результаті проведення НС(Р)Д у випадках, коли мала місце перекваліфікація злочину на менш тяжкий. Для допустимості отриманих таким способом доказів та їхнього подальшого використання у кримінальних провадженнях щодо злочинів невеликої чи середньої тяжкості прокурор має довести наявність обґрунтованих підстав для початкової кваліфікації діяння як тяжкого чи особливо тяжкого злочину та подальшої перекваліфікації діяння, а також аргументувати необхідність проведення НС(Р)Д щодо кожного конкретного випадку. Зазначеним правилом необхідно користуватися судам з метою визначення пропорційності втручання у приватну сферу життєдіяльності особи тій шкоді, яка завдана злочинном іншим особам, суспільству чи державі, та недопущення порушення конституційних прав людини.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Офіційний вісник України. 2012. № 37. Ст. 1370.
2. Чупрікова І. Л. Допустимість доказів у світлі нового Кримінального процесуального кодексу : афтореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2016. 23 с.
3. Панова А. В. Особливості оцінки допустимості фактичних даних, отриманих у результаті негласних слідчих (розшукових) дій, як доказів у кримінальному провадженні. Вісник кримінального судочинства. 2016. № 1. С. 132–139.
4. Ухвала Апеляційного суду Запорізької області від 12 жовтня 2015 р., справа № 328/1963/14-к // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52557248> (дата звернення: 29.03.2020).

*Колісник Аліна Миколаївна,
студентка Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету ім. Я. Мудрого*

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕКВІЗИЦІЇ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК

Ст. 1 Першого протоколу 1952 року до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, (яка ратифікована Законом від 17.07.1997 № 475/97-ВР) передбачено право кожної фізичної чи юридичної особи безперешкодно користуватися своїм майном, забороняється позбавлення особи її власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права. На конституційному рівні принц священності та непорушності права власності закріплений в ст. 41 Конституції України. Гарантування та захист права приватної власності є ознакою демократичної, правової, соціальної держави, є основою для побудови громадянського суспільства, розвитку держави та суспільства в цілому.

Однак, інколи існує необхідність у вилученні чужого майна, що обумовлюється гострою суспільною необхідністю. Така ситуація може бути викликана оперативною потребою у вирішенні певних завдань державного значення. Тобто, в законодавстві передбачені виключні випадки та підстави, за яких припинення права власності не залежить від волі особи і є законними. Однією з таких підстав є реквізиція.

Варто зазначити, що спеціальних наукових досліджень інституту реквізиції не проводилося. Питання реквізиції досліджувалося зазвичай в контексті підстав припинення права власності. Однак нова суспільно-політична ситуація обумовлює необхідність теоретичної розробки цього питання. Серед науковців варто виділити публікації наступних авторів: О.В. Дзера, А.М. Іванов, Р.А. Майданик. Термін «реквізиція» не є новелою для законодавства, це традиційний інститут права, відомий ще з дореволюційних часів [1, с. 166].

Відповідно до ст. 353 Цивільного кодексу України, реквізиція визначається як вилучення майна власника в інтересах суспільства у випадках стихійних лих, аварій, епідемій, епізоотій і при інших обставинах, що носять надзвичайний характер, за рішенням державних органів в порядку і на умовах, встановлених законом, з виплатою йому вартості майна.

Можливість застосування реквізиції передбачена також сукупністю інших нормативно-правових актів. Зокрема, Господарським кодексом України стосовно іноземних інвестицій (ч. 4 ст. 397), законами України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16.03.2000 № 1550-III та «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII, якими визначено обставини, що можуть бути кваліфіковані як надзвичайні [2, с. 58] (до 2012 (2015) року вони не регулювали питання реквізиції).

Проаналізувавши законодавчі основи реквізиції, можна виділити наступні її ознаки: 1) зумовленість надзвичайними обставинами (що свідчить про винятковість ситуації, а відповідно і заходів реагування); 2) суспільна необхідність відвернення чи усунення негативних наслідків в тому числі шляхом застосування певних заходів; 3) відшкодування власнику збитків (попереднє чи подальше); 4) законність таких заходів, що зокрема передбачає їх проведення на законних підставах і в порядку встановленому законом; 5) гарантії судового захисту прав власника; [2, с. 57] 6) у випадку реквізиції право приватної власності трансформується виключно у державну власність; 7) припинення права приватної власності відбувається на підставі адміністративного (державного) акту (в цьому проявляється публічна природа реквізиції), а не судового рішення; 8) законом передбачена можливість відновлення права власності за умови припинення дії надзвичайних обставин.

Цікаві міркування висловив Верховний Суд України при аналізі деяких питань застосування судами законодавства про право власності при розгляді цивільних справ, які полягають в тому, що закону про реквізицію в Україні до цього часу немає, тому можливість примусового відчуження майна власника в порядку реквізиції виключається [3]. Прийняття окремого нормативного акту зумовлено також законодавчою прогалиною у сфері реквізиції земельних ділянок. Так, на сьогодні склалася ситуація, за якої значні площі земель на кордоні з Російською Федерацією передано у приватну власність чи користування фізичним або юридичним особам за рішенням органів місцевого самоврядування. Така практика набула поширення, головним чином, через те, що демаркації державного кордону з Російською Федерацією фактично не відбулося, а тому, режим державного кордону не дотримувася. Це створило перешкоди в аспекті облаштування та утримання інженерно-технічних споруд, побудова яких передбачена Планом заходів щодо інженерно-технічного облаштування українсько-російського державного кордону, територій, прилеглих до районів проведення антитерористичної операції та Автономної Республіки Крим, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.05.2015 № 439-р. Зважаючи на вказані проблеми, забезпечити дотримання режиму державного кордону в сучасних непростих соціально-політичних умовах не можливо без реквізиції земельних ділянок.

Однак, аналізуючи ст. ст. 2, 7 Закону України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» від 17.11.2009 № 1559-VI можна дійти висновку, що цей законодавчий акт не поширює свою дію на випадки примусового відчуження земельних ділянок з метою побудови та утримання прикордонних інженерно-технічних споруд, а також не поширює свою дію на відносини, які склалися в умовах воєнного чи надзвичайного стану. А так, як воєнний стан, в період якого допускається реквізиція, не було введено в Україні, реквізиція на підставі та в порядку, визначеному

Законом України «Про правовий режим воєнного стану» теж не допускається. Зважаючи на це, виконати вимоги п.п. 22, 23 Плану неможливо.

Суспільно-політична ситуація обумовлює гостру потребу інженерно-технічного облаштування державного кордону з країною-агресором, потребує створення оперативного механізму вирішення питання щодо вилучення земельних ділянок у власників для суспільних потреб. Встановлення на законодавчому рівні механізму реквізиції земельних ділянок виступає однією із державних гарантій для власників майна.

Отже, у підсумку варто зазначити: по-перше, зважаючи на формулювання ч. 5 ст. 41 Конституції України, позиції Верховного Суду України, прогаалин у законодавстві з приводу реквізиції земельних ділянок, публічно-правової природи реквізиції існує необхідність у прийнятті спеціального закону про реквізицію; по-друге, варто ліквідувати законодавчу прогалину щодо реквізиції земельних ділянок, які знаходяться в зоні інженерно-технічного облаштування державного кордону України.

Список використаної літератури:

- 1) Крисань Т. Є. Щодо законодавчих гарантій реалізації права власності фізичних осіб / Т. Є. Крисань // Часопис Київського університету права. – 2013. - №2. – С. 164-166.
- 2) Клименко О. Правова природа та розвиток інституту реквізиції в праві України / О. Клименко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2012. - № 91. – С. 56-59.
- 3) Аналіз Верховного Суду України деяких питань застосування судами законодавства про право власності при розгляді цивільних справ [Електронний ресурс]. – 10.07.2014 – Режим доступу до ресурсу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/1207B66D24762C1DC2257D0E004CC419](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/1207B66D24762C1DC2257D0E004CC419).

Колісник Аліна Миколаївна,
*студентка Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету ім. Я. Мудрого*

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ВІДСУТНІСТІ ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «ЗРАЗКИ З РЕЧЕЙ ТА ДОКУМЕНТІВ», «БІОЛОГІЧНІ ЗРАЗКИ»

Зразки – це об'єкти, які відображають властивості або особливості людини, тварини, трупа, предмету, матеріалу або речовини, а також інші зразки, необхідні стороні кримінального провадження або суду для призначення судової експертизи, а експерту - для проведення досліджень і надання висновку. Зразки, отримані для проведення експертизи, самі по собі не встановлюють обставин, що входять до предмету доказування, вони потрібні для порівняльного дослідження під час проведення експертизи та не містять на собі ані матеріальних, ані ідеальних відображень події злочину [1].

Від виду зразків, що відбираються залежить порядок їх відібрання. З аналізу норм КПК України, а також, як вказав пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, зразки за КПК України поділяються на два види: зразки з речей і документів, біологічні зразки.

Варто зауважити на відсутності тлумачення понять «зразки з речей і документів» та «біологічні зразки». Зокрема, питання виникає при отриманні зразків голосу, почерку, відбитків пальців. Очевидно, що це не зразки з речей і документів, проте, віднести їх стовідсотково до біологічних також не вдається можливим. Науковці зазначають, що проблема поділу зразків постала з 2012 року у зв'язку з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України. До цього часу порядок отримання зразків був єдиним для всіх видів, а про окремий порядок отримання «біологічних зразків» не йшлося.

З приводу отримання зразків відбитків пальців особи, як зазначає Баулін О.В., частина юристів, (а саме 36% з опитаних ним слідчих, прокурорів, суддів і адвокатів, які працюють в місті Києві та Київській області) не вважала їх біологічними зразками, а інша (49%) — що біологічні зразки відбираються лише для проведення експертиз, які вимагають знань у сфері наук біологічного профілю, до яких не належить дактилоскопічна [2, с. 226]. Такі думки передбачають застосування процедури взяття відбитків через

процедуру доступу до речей і документів, проте така позиція виключається, адже здійснення відібрання зразків відповідно до такого порядку не забезпечує належні гарантії захисту прав особи.

В судовій практиці відбитки пальців особи відносять до біологічних зразків. Наприклад, у вирокі Городнянського районного суду Чернігівської області від 10.07.2019 у справі №732/1362/18 зазначено, що «...відомості про папілярні візерунки слідів пальців рук та долонь є біологічними зразками» [3].

Відповідно до змісту методичних рекомендацій «Використання ДНК-аналізу у судово-медичних експертизах речових доказів та експертизах спірного батьківства (материнства, підміни дітей)» розроблених Міністерством охорони здоров'я, та відповідно до Правил проведення судово-медичних експертиз (досліджень) у відділеннях судово-медичної імунології бюро судово-медичної експертизи, затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1996 №6 [4], потожирові відбитки (як і кров, слина, волосся, органи, тканини, кістки, змішані сліди та окремі частини тіла) є різновидом біоматеріалів. З чого можливо зробити висновок, що вони є «біологічними зразками».

Щодо зразків голосу. Аналіз рішення у справі «P.G. і J.H. проти Сполученого Королівства» від 25.09.2001 (P.G. and J.H. v. The United Kingdom) дає підстави стверджувати, що під біологічними зразками особи слід розуміти всі зразки, пов'язані з життєдіяльністю особи. Так, у наведеному рішенні зразки голосу розглядаються як щось подібне до проб крові, волосся або інших фізичних чи об'єктивних проб [5].

ЄСПЛ у справі «Саундерс проти Сполученого Королівства» (Saunders v. the United Kingdom) зазначив, що до проб біологічного матеріалу відносить зразки крові, волосся або іншої тканини, та матеріали, які виробляються в процесі природної життєдіяльності організму, як, наприклад, зразки видиханого повітря, сечі, голосу [6]. Таким чином, слідуючи практиці ЄСПЛ зразки голосу також необхідно відносити до біологічних зразків.

Щодо зразків почерку. Більшість науковців схилиються до думки, що зразки голосу також повинні відноситися до біологічних. Рогальська В.В. зазначає, що доки не будуть внесені зміни до кримінального процесуального законодавства України, під біологічними зразками особи пропонується розуміти всі зразки, пов'язані з життєдіяльністю особи як біологічної істоти, а саме: зразки відбитків пальців рук, почерку, мовлення і голосу особи, зразки відбитків зубів, відбитків будь-яких поверхонь тіла людини, запахових слідів людини, а також усі зразки біологічного походження в їх класичному розумінні (слина, кров, сперма, піт, волосся, нігті) тощо [2, с. 155].

На нашу думку, зразки голосу та почерку – це зразки, що за критерієм порядку вилучення мають змішану природу. Як уже було доведено, зразки голосу та почерку на сьогодні вважаються біологічними зразками, їх відібрання здійснюється відповідно до порядку, визначеного статтею 241 КПК України. В той же час, наведені зразки, є такими, які неможливо відібрати примусово з огляду на, наприклад, принципову відмову особи від проголошення слів або написання необхідного тексту. В такому випадку, якщо необхідні зразки голосу чи почерку існують в матеріальному виразі, тобто є записаними або задокументованими, то відбувається відібрання за процедурою передбаченою статтями 160-166 КПК України.

Отже, кримінально-процесуальне законодавство України потребує внесення змін до порядку відібрання зразків та прив'язання зразків голосу, почерку та відбитків пальців до біологічних зразків з поширенням на процедуру їх відібрання порядку, передбаченого статтею 241 КПК. Крім того, закріплення в КПК України визначення понять зразків, встановлення характеристик, за якими окремі види зразків можуть бути віднесені до певного виду (від чого в подальшому залежатиме процедура їх відібрання), а також їх невиключного переліку забезпечить можливість використання особою передбачених гарантій захисту своїх прав, а також забезпечить правову визначеність у даному питанні.

Список використаної літератури:

1. Ухвала Центрального районного суду міста Миколаєва від 04.09.17 у справі №490/6714/16-к - Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69764991>.
2. Баулін О. В. Особливості отримання біологічних зразків особи для проведення експертизи у досудовому розслідуванні / О. В. Баулін // Криміналістика і судова експертиза. - 2015. - Вип. 60. - С. 222-231.
3. Вирок Городнянського районного суду Чернігівської області від 10.07.2019 у справі №732/1362/18 - Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82925575>
4. Про затвердження Правил проведення судово-медичних експертиз (досліджень) у відділеннях судово-медичної імунології бюро судово-медичної експертизи: Наказ Міністерства охорони здоров'я №6

від 17.01.95 [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0252-95>.

5. Рішення Європейського суду з прав людини «P. G. and J. H. проти Сполученого Королівства» (N 44787/98). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SO2312.html

6. Рішення Європейського суду з прав людини «Саундерс проти Сполученого Королівства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=408>

Кудрявцев Є.В.,

аспірант Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

СУДДІВСЬКИЙ РОЗСУД ЯК ФЕНОМЕН КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Розвиток сучасних державних процесів зумовив активізацію наукових досліджень з питань, що стосуються системи правосуддя в цілому, правового статусу суду, його ролі та значення у демократичному суспільстві. У практичній реалізації України як правової держави провідну роль покликана відігравати власне судова гілка влади, до пріоритетних завдань якої належить не формальне, а реальне забезпечення ефективного механізму захисту основних прав і свобод людини.

При швидкоплинній зміні нормативно-правового регулювання, саме суддівський розсуд, що базується на вихідних принципах і уявленнях про право, справедливість, законність, рівність, залишається запорукою стабільності правової системи, правосудності суддівських рішень, гарантією сталого розвитку суспільства.

Слід наголосити, що довгий час доктрина суддівського розсуду піддавалася критиці та не визнавалася на практиці. Вважалося, що кожна правова проблема має одне законне рішення. Дезорганізація громадського життя, нерозвиненість ринкових відносин, типовий характер виникаючих конфліктних ситуацій тощо породжували рутинну юридичну практику і тривалий час зводили нанівець необхідність використання такого тонкого і складного інструмента, як суддівський розсуд.

В сучасних умовах реформування процесуального законодавства України та прийняттям нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року актуальним вбачається дослідження процесуального статусу суду, зокрема вивчення тих його повноважень, які в теорії кримінального судочинства дістали назву дискреційних.

Достатньо повне визначення, яке підкреслює сутність даного явища, запропонував А. Барак: «Суддівський розсуд - це повноваження, які закон надає судді, щоб зробити вибір з декількох альтернатив, з яких кожна законна». Зазначений автор виділяє три типи суддівського розсуду: вибір із сукупності фактів, що є необхідними для вирішення спору; суддівський розсуд при застосуванні норми, що припускає вибір з різних варіантів застосування, які допускаються даною нормою, одного, котрий суддівський розсуд знаходить найбільш придатним у даній ситуації; суддівський розсуд при встановленні самої норми, що припускає вибір з нормативних можливостей найбільш придатного варіанта [1, с. 10].

На практиці розходження між трьома об'єктами суддівського розсуду - фактом, застосуванням норми і самою нормою не настільки є очевидною. Серйозна увага в теорії приділяється питанню про обмеження суддівського розсуду [2, с. 292–304]. Виходячи з постулату про те, що суддівський розсуд не є і не може бути абсолютним, виділяються два типи його обмежень - процедурні (коли суддя робить вибір стосовно дотримання вимоги справедливості суддівського розсуду) та матеріальні (коли суддя відносно доводів, що він бере до уваги, застосовує вимогу розумності).

При аналізі матеріальних обмежень підкреслюється, що розумність вибору визначається світоглядом судді. Він, у свою чергу, ґрунтується на особистому досвіді судді (його особистості й емоційності) і на соціальних принципах, які визначають його розуміння судової функції [3, с. 59-61].

Ключовими елементами поняття суддівського розсуду В. В. Польшиков визначає такі: застосування суддівського розсуду передбачено юридичними нормами; суддівський розсуд здійснюється в процесуальній формі; суддівський розсуд має бути мотивованим; ключовим елементом судового розсуду

є категорія вибору варіанта вирішення того чи іншого правового питання; вибір обмежений загальними та спеціальними межами [4, с. 14].

Проблематиці правозастосувального розсуду присвячено монографічне дослідження М. Б. Рісного [5, 15], в якому цей правовий термін вчений визначив як передбачене юридичними нормами повноваження правозастосувального суб'єкта обирати один з декількох дозволених ними варіантів рішення щодо встановлення застосовуваної норми, з'ясування (тлумачення) її змісту, або визначення міри конкретизації суб'єктивних юридичних прав і обов'язків, яке реалізується у певній процесуальній формі з огляду на зміст цієї норми та конкретні обставини справи й інші юридично значимі факти з метою забезпечення законності, справедливості, доцільності та ефективності державно-правового регулювання.

Тобто, М. Б. Рісний приєднався до доволі широкого кола науковців, які визначають парадигму розсуду, як повноваження судді (органу). Хоча при цьому у авторське визначення науковець включив цілу низку слухних ознак, на які раніше названі дослідники не звертали уваги.

Варто констатувати, що суддівський розсуд припускає свободу вибору судді з декількох альтернативних законних рішень. Результатом розсуду судді виступає його переконання в правильності та доцільності того чи іншого рішення, причому об'єктивною підставою переконання судді є надані в судовому розгляді докази.

Виходячи із усього вищенаведеного, пропонується наступне визначення суддівського розсуду у його найбільш широкому тлумаченні: суддівський (судовий) розсуд (дискреція) – це вихідний принцип здійснення правосуддя, який полягає у гарантуванні суб'єктові правозастосування (судді) правомочностей щодо обрання найбільш оптимального варіанту вирішення правового питання, відповідно до нормативно визначених меж, вихідних засад та цілей права, відповідно до закону, обставин справи, засад доцільності, справедливості, розумності.

Література:

1. Барак А. Судейское усмотрение /- А. Барак – М.: Издательство Норма, – 1999. – 376 с.
2. Гураленко Н.А. Свобода вибору як атрибутивна ознака суддівського розсуду / Н.А. Гураленко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 4. – С. 292–304.
3. Куфтірев П.В. Реалізація доктрини суддівського розсуду у правовідносинах правосуддя / П.В. Куфтірев // Актуальні проблеми юридичної науки: Зб. тез Міжнародної науково-практичної конференції «Сьомі осінні юридичні читання». Хмельницький: Хмельницький університет управління та права. – 2008. – С. 59–61.
4. Польщиков В. В. Деякі аспекти визначення суддівського розсуду в теорії права / В. В. Польщиков // Право.ua. – 2015. - № 2. - С. 12-16.
5. Рісний М. Б. Правозастосувальний розсуд (загальнотеоретичні аспекти): Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / М.Б. Рісний ; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. — Л., 2006. — 16 с.

Кузик Е.П.,

студентка 4-го курсу, ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

*Науковий керівник: професор кафедри криміналістики та
судової медицини НАВС, кандидат юридичних наук, доцент*

Сокиран Ф.М.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ У РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Значним проривом у науці та техніці відзначається початок 21-го століття. Стрімкий розвиток показує, що це ще не межа, і слід очікувати ще більше відкриттів, які спростують життя людей у тому чи іншому роді діяльності. З прийняттям Кримінального процесуального кодексу (далі - КПК) України від 13.04.2012 року була введена нова стаття 232 під назвою «Проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування». Саме з прийняттям та ратифікацією Другого

додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах від 08 листопада 2001 року Україна погодилась на умови проведення допиту за допомогою відеоконференції.

Відповідно до ст. 232 КПК України допит осіб, визнання осіб чи речей під час досудового розслідування можуть бути проведені у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування) у випадках:

1) неможливості безпосередньої участі певних осіб у досудовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин;

2) необхідності забезпечення безпеки осіб;

3) проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого;

4) необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності досудового розслідування;

5) наявності інших підстав, визначених слідчим, прокурором, слідчим суддею достатніми [1].

Тобто, для проведення допиту осіб у режимі відеоконференції мають бути наявні поважні причини. Як помітно, слідчий, прокурор та слідчий суддя уповноважені самостійно приймати рішення про проведення вказаної слідчої (розшукової) дії, якщо на їх думку, існують серйозні цьому підстави.

Згідно з наказом № 155 Державної судової адміністрації України «Про затвердження Інструкції про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції, під час судового засідання (кримінального провадження)» від 15.11.2012 року відеоконференція - це телекомунікаційна технологія інтерактивної взаємодії двох або більше віддалених учасників судового провадження з можливістю обміну аудіо- та відеоінформацією у реальному масштабі часу з урахуванням керуючих даних [2].

Цікавим є той факт, що відповідно до ч. 2 ст. 232 КПК України якщо сторона кримінального провадження чи потерпілий заперечує проти здійснення дистанційного досудового розслідування, слідчий, прокурор, слідчий суддя може прийняти рішення про його здійснення лише вмотивованою постановою (ухвалою), обґрунтувавши в ній прийняте рішення, а якщо таке рішення про здійснення дистанційного досудового розслідування приймається щодо підозрюваного, то воно не може бути задоволене, якщо він проти цього заперечує [1]. Тобто, спостерігаємо дотримання та гарантування норм підозрюваної особи.

Особливість проведення допиту осіб у режимі відеоконференції полягає у тому, що така слідча (розшукова) дія здійснюється дистанційно із застосуванням технічних засобів зв'язку та залученням спеціалістів.

Звертаємо увагу на те, що значна кількість науковців стверджує, що суттєвою перевагою у проведенні вказаної слідчої (розшукової) дії є економія часу під час досудового розслідування. Ми вважаємо, що це не завжди так, адже такий допит може відбуватись дистанційно і у сусідніх областях держави, тобто не так далеко один від одного. Саме підготовка до проведення допиту у режимі відеоконференції займає також не мало часу. Наприклад, час потрібний в першу чергу на вручення пам'ятки про процесуальні права допитуваної особи, а також перевірка її документів і якщо це відбувається не в межах органу досудового розслідування, який ініціював цей допит, то він має винести постанову, якою доручає це зробити іншим уповноваженим органам передбаченим ч. 6 ст. 232 КПК України.

Також відповідно до ч. 3 ст. 232 КПК України використання у дистанційному досудовому розслідуванні технічних засобів і технологій повинно забезпечувати належну якість зображення і звуку, а також інформаційну безпеку [1]. Тобто, повинен бути залучений спеціаліст, але очевидним є і те, що їх в окремих випадках потрібно і двоє, як на стороні особи що допитує, так і на стороні допитуваної особи. Відеокамеру потрібно налаштувати так, щоб було видно всіх учасників слідчої (розшукової) дії, а також повністю приміщення у якому присутні сторони кримінального провадження.

Згідно з ч. 6 ст. 224 КПК України допитувана особа має право використовувати під час допиту власні документи і нотатки, якщо її показання пов'язані з будь-якими обчисленнями та іншими відомостями, які важко зберегти в пам'яті [1]. А це означає, що під час проведення допиту в режимі відеоконференції, допитувану особу потрібно забезпечити сканером, а у місці перебування слідчого, прокурора чи слідчого судді має бути наявний принтер.

Отже, організація вказаних заходів задля ефективного проведення допиту у режимі відеоконференції займають також не мало часу.

Вказуємо і на тому, що відповідно до ч. 9 ст. 232 КПК України хід і результати слідчої (розшукової) дії, проведеної у режимі відеоконференції, фіксуються за допомогою технічних засобів відеозапису [1].

Щодо фіксації допиту у режимі відеоконференції у протоколі не має прямої вказівки у ст. 232 КПК України, хоча відповідно до ст. 104 цього правового акту це є розповсюдженою формою фіксування слідчих (розшукових) дій. Тому вважаємо, що хід такої слідчої (розшукової) дії має фіксуватись у протоколі, в першу чергу задля швидкої перевірки матеріалів кримінального провадження та розуміння суб'єктивної сторони допитуваної особи і всіх інших деталей справи.

Окремо, зауважимо на тому, що ключовим недоліком у проведенні допиту у режимі відеоконференції є низький рівень невербального контакту з допитуваною особою. Тобто під час допиту віч-на-віч слідчий чи прокурор встановлює з допитуваною особою психологічний контакт, звертає увагу на її міміку, жести, позицію і т.д. А при допиті у режимі відеоконференції це зробити досить важко, а у окремих випадках навіть є безуспішним.

Зазначимо і те, що у абз. 1 ч. 11 ст. 232 КПК України передбачено, що «слідчий, прокурор з метою забезпечення оперативності кримінального провадження має право провести у режимі відео- або телефонної конференції опитування особи, яка через знаходження у віддаленому від місця проведення досудового розслідування місці, хворобу, зайнятість або з інших причин не може без зайвих труднощів вчасно прибути до слідчого, прокурора» [1]. За результатами такого опитування слідчий, прокурор складає рапорт та вказує там відомості, які викладені у абз. 2 ч. 11 ст. 232 КПК України. Зауважимо, що відомості, які були повідомлені особою під час опитування, не є доказовою інформацією, а є орієнтовною задля цілей досудового розслідування.

Отже, на підставі вищевикладеного можна вказати, що допит у режимі відеоконференції є винятковою слідчою (розшуковою) дією, якою не потрібно зловживати як зі сторони обвинувачення так і зі сторони захисту кримінального провадження. Безумовно, для слідчого та прокурора під час досудового розслідування ефективнішим буде провести допит віч-на-віч, адже при цьому швидко можна встановити психологічний контакт з допитуваною особою, а також явно виражатиметься подача невербальної інформації з її сторони. Проте, така слідча (розшукова) дія в основному забезпечує оперативність у розслідуванні та дозволяє попередньо встановити певні обставини справи при опитуванні особи у режимі відео- або телефонної конференції.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 28.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 29.04.2020).
2. Інструкції про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції, під час судового засідання (кримінального провадження): затв. наказом Державної судової адміністрації України від 15.11.2012 р. № 155. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0155750-12> (дата звернення 29.04.2020).

Лакота Крістіна Євгенівна,

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри цивільного, трудового та господарського права **Марченко Олеся Володимирівна**

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІНСТИТУТУ СПАДКОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Зі зміною декількох десятиліть інститут спадкового права зазнав значного розвитку у нашому суспільстві, з цього постає питання про розподіл майна, яке залишається після смерті особи. Інститут спадкового права безпосередньо спрямований на захист особистих інтересів громадян, надаючи можливість вільно розпоряджатися своїм майном на випадок смерті, визначивши в заповіті його долю.

Мета даної роботи полягає в дослідженні окремих аспектів спадкового права України та деяких зарубіжних країн, що обумовлюється необхідністю удосконалення законодавства з питань норм спадкового права.

В сучасному світі мільйони людей виступають суб'єктами спадкових відносин, незалежно від їх місця проживання, громадянства чи країни перебування. Відносини зі спадкування відіграють важливу роль серед майнових відносин будь-якого суспільства. У всіх зарубіжних країнах спадкування можливе за однією з двох правових підстав: за заповітом і за законом.

Заповіт є одностороннім правочином та повинен відповідати всім вимогам, які гарантують його дійсність. Кожна країна встановлює свої особливості даних вимог. За загальним правилом заповіт укладається у письмовій формі, але є й винятки. Наприклад, у США допускається усна форма заповіту, а саме при неминучій смерті заповідача (п. 41-53 ЦК США). Багато країн допускає плуралізм, тобто вільний вибір форми заповіту, за правом вибору однієї з них. Але існують країни, де встановлюється лише одна форма, прикладом є Великобританія. Англійське цивільне право передбачає основну форму заповіту, який повинен бути написаний власноруч або надрукований та підписаний заповідачем, мінімум при двох свідках, які не є спадкоємцями за заповітом. У цивільному законодавстві України передбачено два шляхи спадкування: за заповітом та за законом (ст. 1217 ЦК України). Складання заповіту не є обов'язком особи, а її правом. Тобто вона вибирає із наданих законодавством варіантів: розпоряджатися власним майном на випадок своєї смерті чи ні.

Цікавим прикладом є складання заповіту в Японії. Цивільне законодавство цієї країни поділяє заповіт на дві групи: заповіти звичайної форми та заповіти спеціальної форми. До першої групи відносять:

- власноручний заповіт;
- таємний заповіт;
- заповіт, складений у формі публічного акту.

Другу групу об'єднує те, що вони складаються у критичний момент для життя заповідача, а саме:

- заповіт, складений в інфекційному ізоляторі;
- заповіт, складений за безпосередньої загрози для життя;
- заповіт на борту судна, що перебуває у плаванні;
- заповіт, складений на борту судна, що зазнає лиха.

Всі перелічені заповіти втрачають чинність після спливу 6 місяців, з моменту припинення надзвичайних обставин, якщо заповідач залишився живим (ст. 983 ЦК Японії).

В зарубіжних країнах по різному вирішують питання щодо складання заповіту неповнолітніми. Українським законодавством передбачено, що право на заповіт має фізична особа з повною цивільною дієздатністю, яку набуває з 18 років (ч.1 ст. 1234 ЦК України). Але є й винятки, оскільки з укладенням шлюбу особа набуває повної цивільної дієздатності, то відповідно вона набуває право і на складання заповіту. Тому, щодо остаточної віку, для набуття здатності складати заповіт, у юридичній літературі існують суперечки. Якщо порівнювати з англійським законодавством, то в даній країні здатність вчиняти заповіт виникає з досягненням повноліття (18 років). Виняток зроблений для військовослужбовців та моряків під час плавання - з 14 років. Існують країни, де особа має право складати заповіт з 16 років, без згоди законного представника, таким прикладом є Німеччина (п. 2229 Цивільного уложення Німеччини).

Спадкування за законом настає за умови, якщо немає заповіту або він визнаний недійсним, або, коли спадкоємці відмовляються від спадщини. В таких випадках закон встановлює коло осіб, до яких переходить майно померлого. Зазвичай, цими особами є найближчі родичі спадкодавця, але у кожній країні існують власні особливості щодо визначення кола осіб та порядок залучення їх до спадку.

У Франції класифікація спадкоємців за законом та порядок їх закликання здійснюється за системою розрядів (*ordres*), загальом їх 4. Якщо немає спадкоємців за законом (і немає заповіту), майно, яке залишилося від спадкодавця, переходить у власність держави.

1. Діти та прямі низхідні родичі.
2. Батьки, брати, сестри та низхідні родичі до 12 ступеня.
3. Дід, бабуся та прямі висхідні родичі.
4. Інші родичі бокової лінії до 6 ступеня.

Багато країн встановлює систему парантел. Парантелю є група кровних родичів, утворена спільним прашуrom і його низхідними. До таких країн можна віднести Німеччину та США (деякі штати: Флорида, Іллінойс, Пенсільванія). В переважній більшості штатів, спадкоємцями за законом є той з подружжя, що пережив спадкодавця, діти й інші низхідні, які спадкують за правом представлення, а також кровні родичі небжжика.

Згідно чеського законодавства, якщо немає заповіту, тоді до різних випадків застосовують такі принципи:

– якщо померлий був неодружений і не мав дітей, то майно передається батькам, якщо вони ще живі, та особам, які жили разом з померлим в одному приміщенні, протягом одного року щонайменше, до самої смерті; – якщо померлий не був одруженим, але мав дітей, то правонаступництво ділиться порівну між дітьми.

За Цивільним Кодексом України до складу спадкоємців за законом входять не лише прямі близькі родичі, а й широкі коло інших осіб за висхідною та низхідною лініями споріднення (ст. 1261-1265 ЦК України).

1. Діти, подружжя та батьки
2. Рідні брати, сестри, баба та дід
3. Рідні дядько та тітка
4. Особи, які проживали зі спадкодавцем протягом п'яти років
5. Родичі до 6 ступеня, непрацездатні та неповнолітні утриманці спадкодавця, які не були членами його сім'ї

До складу спадкоємців за законом також входять усиновлені та усиновлювачі. Згідно зі статтею 1260 ЦК України, у разі спадкування за законом усиновлений та його нащадки, з одного боку, та усиновлювач і його родичі - з другого, прирівнюються до родичів за походженням.

У підсумку хотілось зазначити, що інститут спадкового права поєднує в собі політичні, економічні, соціальні аспекти життя нашого суспільства. Як вбачається, врегулювання відносин спадкування за заповітом та за законом в українському та зарубіжному законодавстві відрізняються в окремих аспектах, зокрема за віковим цензом та формами спадкування. Однак, спадкове законодавство України в цілому відповідає рівню розвитку законодавства інших провідних Європейських країн.

Список використаних джерел:

1. Цивільний Кодекс України, 2003 - Документ 435-IV, чинний, Редакція від 01.02.2020, підстава - 157-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Цивільний Кодекс США URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text>

Липко І.В.,
Полтавський юридичний інститут, I курс,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого.
Науковий керівник - к.ю.н., доц. Любченко М.І.

СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК ПРАВОВА ЦІННІСТЬ

Справедливість – це одна з найбільш складних і об'ємних соціально-філософських категорій. Вона належить до найважливіших духовних цінностей, що пронизує матеріальні, соціальні, політичні, правові сфери життєдіяльності людей. Становлення громадянського суспільства в Україні, інтеграція України до європейського співтовариства можливі тільки за умови засвоєння і практичної реалізації фундаментальних демократичних цінностей, основою яких є справедливість. Вищевикладене обумовлює актуальність теоретичного та практичного дослідження справедливості як основної соціальної цінності, мети розвитку українського суспільства.

Дане питання досліджувалося такими вченими, як О.В. Гришук, Н.М. Грень, О.Ф. Скакун, О. Тарасишиною та іншими.

Справедливість у правовому значенні трактується юридичною наукою в різних аспектах: як загальноправовий принцип; як спеціально-юридичний принцип; як властивість права; як принцип і властивість права, ціннісно-етичний орієнтир. Кожен із зазначених аспектів справедливості має право на існування, і між ними немає явних протиріч. Всі разом вони свідчать про складність і багатоплановість поняття справедливості в сфері права. Як критерій оцінки права і держави справедливість повинна бути чітко виражена, формалізована, що вельми важко реалізувати на практиці [1, с. 152].

Реалізація справедливості в конкретному суспільстві обумовлена рівнем його соціального і, що важливо, культурного розвитку, системою цінностей, які прийняті в суспільстві і легалізовані владою держави.

Справедливість у правотворчій діяльності проявляється у своєчасному виявленні адекватного сучасному розвитку сенсу справедливості в масштабах всього суспільства, обліку цінності загального блага, виробленні правових критеріїв справедливості. Справедливість у формальному аспекті як властивість, що характеризує реалізацію права, втілюється в індивідуалізації, що виявляється в тому, що загальна абстрактна норма застосовується до конкретних мінливих приватних обставин. З проблемою індивідуалізації тісно пов'язані питання використання оціночних понять, а також тлумачення норм права [1, с. 158].

У правотворчості можна вести мову про справедливість в широкому і вузькому сенсі. З точки зору широкого трактування вона представляється як соціально справедлива діяльність, яка забезпечує на основі закону граничну відповідність між економічними, соціальними і духовними сферами життєдіяльності суспільства, баланс інтересів соціальних груп. У вузькому сенсі справедливість правотворчості (змістовна справедливість) проявляється на рівні нормативно-правового акту, масиву законодавства, що опосередковує ту чи іншу сферу суспільних відносин. Критеріями тут виступають такі поняття: співмірність між обсягом прав, обов'язків, відповідальності; цілями і засобами їх досягнення; диспозицією і санкцією правової норми [1, с. 161].

У правозастосовній діяльності проблема справедливості актуалізується у зв'язку з діяльністю правозастосовних суб'єктів. Остання часто пов'язана з розсудом, який передбачає певну міру свободи і відповідальності за прийняте в результаті юридичне рішення.

У результаті аналізу національної судової практики з'ясовано, що Верховний Суд, окрім принципів цивільного права – справедливості, добросовісності та розумності, у окремих своїх постановках дотримується аксіоми цивільного судочинства: «Placuit in omnibus rebus praecipuum esse iustitiae aequitatisque quam stricti iuris rationem» - «У всіх юридичних справах правосуддя й справедливість мають перевагу перед строгим розумінням права» [2].

Безумовним виразом справедливості є вимога правової визначеності. Правова визначеність передбачає, що закон повинен бути зрозумілим, точним і недвозначним. У протилежному випадку, мало б місце неоднозначного розуміння і тлумачення закону і, по суті, довільного його застосування, що зробило б ілюзорним рівне право на справедливе правосуддя, ефективний і повний судовий захист.

На необхідності дотримання принципу правової визначеності наголошує в своїх рішеннях і Європейський Суд з прав людини: закон в усякому випадку повинен відповідати встановленим Конвенцією про захист прав людини і основних свобод стандарту, який вимагає, щоб законодавчі норми були сформульовані з достатньою чіткістю і дозволяли особі передбачити, вдаючись в разі потреби до юридичної допомоги, з якими наслідками можуть бути пов'язані ті чи інші його дії [3, с. 232].

Принцип справедливості застосований у низці міжнародно-правових актів. Так, відповідно до ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (надалі – Конвенція) [4], кожен має право при вирішенні спору щодо його прав і обов'язків цивільного характеру або при встановленні обґрунтованості висунутого проти нього кримінального обвинувачення на справедливий і публічний розгляд в межах розумного строку незалежним і безстороннім судом, створеним на основі закону.

Аналіз рішень Суду дає підстави виділити певні критерії, що їх покладено у основу концепції «справедливого судового розгляду». Так, у справі «Баличкий проти України» Суд визнав, що у порушення ст. 6 Конвенції з метою позбавлення підозрюваного належної юридичної допомоги слідчими органами було кваліфіковано дії заявника за статтею Кримінального кодексу, яка не вимагає обов'язкової участі захисника при провадженні дізнання та досудового слідства. Окрім того, визнавальні показання було отримано у цій справі під примусом (п. 1 та підпункт «с» пункту 3 ст.6 Конвенції). У справах «Яременко проти України», «Шабельник проти України», «Боротюк проти України» та інших справах Суд звернув увагу на порушення визначеного Конституцією України права особи не давати показань і права не свідчити проти себе [3, с. 235].

Отже, у вищеперелічених рішеннях ЄСПЛ здійснив спробу виокремити ті критерії розгляду кримінальних справ вітчизняними судами, які покладено в основу цілісного сприйняття концепції справедливості як найвищої правової цінності.

Таким чином, справедливість виступає фундаментальною цінністю, морально-правовою основою сучасного права та держави, покликанням гарантувати неухильне дотримання прав та свобод людини і громадянина. Даним імперативом вимірюється моральність права та держави. Справедливість виступає

аксіомою, якою керуються у своїй практиці національні суди та ЄСПЛ, віддаючи перевагу даному принципу перед формальним розумінням права. У юридичній науці та практиці не існує єдиного підходу до розуміння природи справедливості, критеріїв, які її опосередковують. Аналіз судової практики свідчить про різноплановість підходів до інтерпретації справедливості та її практичного втілення в праві.

Література:

1. Гришук О. В. Конвергенція справедливості і права: філософсько –правовий аспект: [монографія] / О. В. Гришук, З. А. Добощ. – Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2013. – 268 с.
2. Постанова Верховного Суду від 26.09.2018 року в справі № 295/10621/13-ц. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77181170>.
3. Грень Н. М. Право на справедливий суд: проблеми доступності та публічності. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2015. - №8. С. 232-238.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 04.11.1950 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_004.

Лозовицький А.В.,
*аспірант кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

ВИЗНАЧЕННЯ СТРУКТУРИ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕБАНКІВСЬКИХ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ

Стрімкий розвиток та постійні трансформації у суспільних відносинах змушують переглядати підходи до їх правового урегулювання. Правовідносини як унормована частина динамічних суспільних відносин потребує чіткого механізму правового регулювання. Правовідносини у сфері функціонування небанківських електронних платіжних систем є настільки різноманітними, що можливість дати їм характеристику без урахування їхніх видових особливостей видів є малоймовірною.

Поняття «структура» здебільшого розглядається або як будова системи з елементів, або як спосіб упорядкування таких елементів у систему. Прибічники теорії синергетики стверджують, що структура – це локалізований у визначених дільницях середовища процес [1, с. 31].

Оскільки будь-які суспільні відносини перебувають у постійному розвитку та видозмінюються, то доцільним видається розглядати структуру небанківських електронних платіжних систем через дослідження способу взаємозв'язку їх елементів, тобто процесу функціонування в упорядкованому стані.

Для свого розвитку певні суспільні відносини потребують правового оформлення, нормативного закріплення прав та обов'язків їх учасників. Суспільні відносини, що виникають у процесах функціонування небанківських електронних платіжних систем, можуть бути урегульовані нормами права або багатосторонньою угодою.

У юридичній науці остаточно усталилась думка про те, що суспільні відносини, урегульовані нормами права, забезпеченими державою, є правовідносинами. Багатостороння угода між учасниками платіжної системи може мати наслідком виникнення цивільних (приватних) правовідносин, виходячи з того, що договір також є підставою виникнення суспільних відносин, де існують взаємні права та обов'язки учасників договору.

Правовідносини, що виникають з приводу функціонування небанківських електронних платіжних систем є суспільними зв'язками, урегульовані нормами права чи багатосторонньою угодою, мають відповідну структуру.

Аналіз юридичної літератури дає можливість вказати на два підходи у розумінні структури правовідносин: 1) вузький, де структура правовідносин містить лише права та обов'язки; 2) широкий, де до елементів структури правовідносин відносять суб'єкти правовідносин (суб'єктний склад); юридичний зміст правовідносин; об'єкт та предмет правовідносин. Широкий підхід є найпоширенішим, оскільки на

відміну від вузького підходу дозволяє встановити з приводу чого виникають правовідносини, підставу їх виникнення, зміни (розвитку) і припинення. Діяльність учасників правових відносин не може бути безоб'єктною і безпредметною, оскільки вона завжди спрямована на досягнення якогось соціально значимого результату, передбаченого правовою нормою [2].

Ми пропонуємо керуватися широким підходом до розуміння структури правовідносин у сфері функціонування небанківських електронних платіжних систем, виокремлюючи суб'єкти правовідносин; юридичний зміст правовідносин; об'єкт та предмет правовідносин.

Існує безліч типологій правовідносин, проте основними є розмежування за змістом, за ступенем індивідуалізації, за галуззю права. Так, за змістом правовідносини можуть бути регулятивними (регулюються регулятивними нормами) й охоронними (регулюються охоронними нормами права). За характером зв'язку між суб'єктами (ступенем індивідуалізації) правовідносини поділяють на відносні (правовідносини, де поіменно визначені всі їх учасники) й абсолютні правовідносини (визначають лише одну сторону) [3, с. 489].

Наглядові правовідносини з приводу функціонування небанківських електронних платіжних систем адміністративного характеру виникають між Національним банком України з одного боку та платіжними організаціями, учасниками платіжних систем - з іншого. Організаційно-господарські правовідносини у цій сфері виникають між платіжною організацією та учасниками платіжної системи з приводу утворення, розподілу та узгодження обов'язків, інших організаційних відносин між суб'єктами господарювання щодо забезпечення ефективного функціонування платіжної системи (еквайринг, процесинг, тощо). Цивільно-правові відносини зобов'язального характеру виникають з приводу емісії, використання та погашення електронних грошей, емісії електронних платіжних засобів та ін.

Різноманіття галузей права, у яких виникають досліджувані правовідносини, спонукає до висновку, що правовідносини з приводу функціонування небанківських електронних платіжних систем не лише свідчать про їх міжгалузевий характер, є неоднорідними, а й мають змішану, публічно-правову природу.

Розмежування публічного та приватного права є важливим у розрізненні публічних та приватних інтересів, що переслідують учасники відносин та з приводу яких вступають у взаємодію. Однак не залежно від суб'єктивних інтересів та не зважаючи на відмінності у методах публічно-правового та приватно-правового регулювання, базовими цілями-принципами, в досягненні яких зацікавлені як держава, суспільство, так і конкретні суб'єкти, є принцип миттєвості доступу до платіжної системи; принципи безпеки та безперервності розрахунків і переказу грошей; принцип здійснення платежів в режимі реального часу; принцип свободи вибору учасників платіжних систем. Такі цілі-принципи не можна віднести до публічних чи приватних, вони покликані визначати напрямки і структуру взаємозв'язків приватноправових і публічно-правових засобів правового регулювання.

Враховуючи вищевикладене, слід визначити, що структурою правовідносин, що виникають з приводу функціонування небанківських електронних платіжних систем є підсумок руху елементів цих правовідносин - суб'єктів правовідносин, юридичного змісту правовідносин, об'єкту та предмету правовідносин, а також результату їхньої організації, упорядкування, і є стійкою сукупністю цих елементів і зв'язків між ними, що визначені цілком виникнення таких правовідносин – реалізації суспільного інтересу щодо функціонування безготівкового грошового обороту на території України.

Література:

1. Князева, Е. Н., Курдюмов, С. П. Основания синергетики. Режимы с обострением, самоорганизация, темпы: СПб: Алетей, 2002. 414с.
2. Дабіжук, В. І. Об'єкти адміністративних правовідносин у сфері експортної безпеки підприємств в Україні. Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». 2013. Том 2, № 27. С. 107–112.
3. Сухонос, В. В. Теорія держави і права : підручник: Суми: Університетська книга, 2014. 544с.

*Лустенко Роман Вікторович,
магістрант спеціальності «Правоохоронна діяльність»
Національна Академія Державної прикордонної служби України ім. Б.Хмельницького*

ОСОБЛИВОСТІ ДОТРИМАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ У ДЕРЖАВНІЙ ПРИКОРДОННІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

Окупація Кримського півострову, проведення Операції об'єднаних сил (ООС) на сході України, функціонування органів державної влади, установ та організацій в умовах особливого періоду значно вплинули на структуру соціуму, зокрема на руйнацію стереотипних уявлень щодо соціальних ролей. Зараз у військовій службі майже стерті кордони між жіночими та чоловічими посадами, обов'язками та військовими знаннями. Так, активізація участі жінок у даній сфері спричинила актуалізацію теми дотримання гендерної рівності у секторі безпеки та оборони, це і визначило тему нашої наукової роботи.

Звісно, стереотип щодо залучення жінок до військової служби та думка, що військова служба – це чоловіча справа, виник не випадково, це пояснюється, як біологічними так і психологічними аспектами.

Так, відомо, що біологічно детерміновані статеві відмінності в структурі головного мозку та нервової системи зумовлюють особливості адаптивної поведінки чоловіків – і жінок-військовослужбовців. Жінки-військовослужбовці, в порівнянні з чоловіками тієї ж професії, схильні до накопичення ресурсів, вони більш пластичні, тобто легше змінюються під впливом зовнішнього середовища, але гірше діють при стресі і важче переносять стресові умови [3].

Дослідження особистісних особливостей військовослужбовців чоловічої та жіночої статі в умовах загрози показало, що динамічні зміни особистості мають однакову тенденцію, хоча вираженість динаміки окремих психологічних характеристик різна, що обумовлено, в першу чергу, різним рівнем психоемоційних навантажень в навчально-бойових умовах [1]. Однак жінки в стресових ситуаціях поведуться інакше, ніж чоловіки: не апатично або агресивно, а спілкуючись і піклуючись про близьких людей.

Наявність гендерних відмінностей безперечно впливає як на вибір професії жінками і чоловіками, так і на способи самореалізації в ній та проходження процесу психосоціальної адаптації [8, 9].

Завдяки прийняттю ряду нормативно-правових актів: розпорядження Кабінету Міністрів України (далі КМУ) від 24.02. 2016 р. № 113-р «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН № 1325 «Жінки, мир, безпека» (Державною прикордонною службою України (далі ДПСУ) створено робочу групу та опрацьовано відомчий План заходів з виконання розпорядження Кабінету Міністрів України)); Наказ МВС від 26.04.2019 № 330 «Про затвердження Плану заходів МВС з реалізації гендерної політики на період до 2021 року» ситуація дещо змінилась щодо дотримання рівності прав чоловік і жінок у ДПСУ.

Окрім цього, проводиться робота щодо інтеграції гендерної тематики в навчальну програму Національної академії ДПСУ імені Богдана Хмельницького (НАДПСУ). У 2018 році НАДПСУ увійшла до складу 10 навчальних закладів України сектору безпеки і оборони, які беруть участь у пілотному проєкті «Врахування гендерних питань у навчальних програмах вищих навчальних закладів сектору безпеки і оборони України» [2].

Нині 24% особового складу ДПСУ – це жінки, з яких 11% – офіцери. 16% курсантів національної академії ДПСУ – дівчата. ДПСУ – єдине відомство, де з 2006 року діє принцип рівних можливостей, немає посад, які б не могли обіймати жінки [2].

Не зважаючи на підвищення уваги суспільства щодо зазначеного питання, слід визнати наявність у секторі безпеки і оборони України великої кількості проблемних питань дотримання гендерної рівності.

1. Щодо кадрового забезпечення. Серед проблемних питань гендерної рівності у секторі безпеки та оборони великий спектр належить до кадрового забезпечення: призначення на посади, переміщення по військовій службі та звільнення з неї.

2. Відмінність статусних позицій військовослужбовців-чоловіків і жінок під час переміщення по службі. У Збройних Силах України та Державній прикордонній службі України військовослужбовці-жінки, які мають дітей віком до 3-х років, у разі неможливості виконання обов'язків за займаною посадою шляхом

подання відповідного клопотання призначаються на рівнозначні посади з більш легкими умовами служби (з меншим обсягом), а у разі відсутності рівнозначних – на нижчі посади [6, 7]. Такі норми є імперативними і стосуються виключно жінок, тим самим обмежують права військовослужбовців-чоловіків, які мають дітей віком до трьох років, штучно зменшуючи їх можливість приймати участі у вихованні дитини.

3. Обмеження права військовослужбовців-чоловіків на звільнення з військової служби.

Військовослужбовцям-жінкам, які мають дитину (дітей) віком до 18 років, надано право на звільнення з військової служби у разі наявності у них відповідного бажання. Для військовослужбовців-чоловіків такої підстави для звільнення не передбачено, навіть у разі наявності у них дитини (дітей) віком до 18 років. [6].

4. Щодо інституту відповідальності військовослужбовців та порядку відбування покарання.

Військовослужбовці (як жінки, так і чоловіки) є суб'єктами правопорушень, у тому числі й кримінальних. Однак, порядок виконання покарань, призначених військовослужбовцям-жінкам і військовослужбовцям-чоловікам, відрізняється, а іноді унеможливується.

5. Щодо порядку виконання обов'язків військової служби. Статут внутрішньої служби Збройних Сил України, визначає, що військовослужбовці-жінки призначаються до складу добового наряду тільки на визначені позиції, а також на чергування за спеціальністю. Названа норма унеможливує дотримання принципів справедливості та рівності чоловіків і жінок у призначенні до складу добового наряду. Тому на сьогодні непоодинокими є випадки, коли військовослужбовець-чоловік і жінка перебувають на однакових посадах у одному підрозділі, однак службу в добовому наряді несуть по-різному [4, 6, 7].

6. Щодо соціальних гарантій і пільг, можливості користування ними. Законодавство передбачає виплату одноразової грошової допомоги: дружині – в розмірі тримісячної пенсії годувальника і на кожного непрацездатного члена сім'ї – у розмірі місячної пенсії годувальника у разі смерті пенсіонерів із числа військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ [6]. Разом з тим, працездатний чоловік померлої жінки позбавлений права отримати одноразову допомогу.

Рекомендації вирішення проблемних питань дотримання гендерної рівності у секторі безпеки та оборони.

1. Забезпечити вивчення проблем гендерної рівності в інституціях сектора безпеки і оборони, враховуючи особливості кожної з них.

2. Удосконалити нормативно-правову базу сектору безпеки і оборони з метою забезпечення гендерної рівності шляхом усунення відмінностей статусних позицій жінок і чоловіків військовослужбовців.

3. Ввести посаду (призначити) радника з гендерних питань, що відповідає б стандартам Північноатлантичного Альянсу (Committee on Women in the NATO Forces (CWINF), CWINF guidance for NATO Gender Mainstreaming, approved at the annual meeting in June 2007) [6].

Отже, світові процеси глобалізації, лібералізації і збільшення толерантності сприяють подоланню традиційної патріархальної моделі взаємин між статями. Одним із наслідків є підвищення доступності для жінок тих видів професійної діяльності, які протягом тисячоліть вважалися суто чоловічими. До них відноситься і служба в ДПСУ, включаючи найбільш екстремальні, небезпечні військові спеціальності. В Україні зазначені явища розвиваються з особливою гостротою, неупорядкованістю, викликають неприйняття частини суспільства, яка дотримується застарілих поглядів про уявну слабкість і неповноцінність жінок. Нині головне завдання полягає в тому, щоб концепція гендерної рівності стала максимально інтернаціональною, адже гендерні стереотипи досі активно використовуються, у тому числі в гібридній війні.

Література:

1. Владимирова И. М. Особенности психологической адаптации лиц с различными свойствами темперамента к процессу обучения в военно- медицинском вузе: автореф. дис. ... канд. наук / Владимирова И.М.; [СПбГУ]. – СПб., 2001. – 50 с.

2. Гендерна рівність [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://dpsu.gov.ua/Genderna-rivnist/>.

3. Жуков Д. А. Стой, кто ведет? Биология поведения человека и других зверей: в 2 т. / Д. А. Жуков . – 3-е изд. – М. : Альпина нон-фикшн, 2016. – Т.2. – 368 с.

4. Закон України “Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України” від 24.03.1999 № 548-XIV. Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/548-14>

5. п.88-1 Указу Президента України від 27.12.2007 № 1262/2007. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1262/2007>

6. Проблеми гендерної рівності у секторі безпеки і оборони [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://helsinki.org.ua/problemu-gendernoji-rivnosti-u-sektori-bezpeky-i-oborony-i-zavorotko/>

7. Указ Президента України від 10.12.2008 року № 1153/2008. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1153/2008>

8. Шамрей В. К. Военная психиатрия: история и современность / В. К. Шамрей [и др.] // Актуальные проблемы клинической, социальной и военной психиатрии. – СПб, 2013. – С. 27-41.

9. Шамрей В. К. Факторы риска формирования психогенных расстройств у курсантов вузов / В. К. Шамрей, А. В. Рустанович, Е. С. Курасов // Вест. Рос. воен.-мед. акад. – 2004. – № 1. – С. 40-41.

Нестеренко Є.В.,

*студентка 4 курсу, Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого*

НЕТРАДИЦІЙНІ ЗАСОБИ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛІСТИЦІ

Комплекс кримінально-процесуальних та криміналістичних засобів, спрямованих на покращення ефективності слідчої діяльності постійно потребує поліпшення, а поява нових, альтернативних видів нетрадиційних засобів збирання інформації допоможе зрозуміти реальний хід подій, які стали причиною негативних наслідків, злочинних протиправних дій.

Проблема нетрадиційних засобів доказування, досліджувалась деякими вітчизняними науковцями: В. Ю. Калутіним, Т. В. Авер'яною, В. Ю. Шепітьком, В. О. Коноваловою, К. В. Беляєвою, О. А. Борідько, С. Г. Качуриним, С. О. Книженко, О. В. Лускатовим, Є. І. Макаренком.

Варто зазначити, що в криміналістиці поняття «нетрадиційні методи розслідування» з'явилося в кінці 80-х років минулого століття. Під такими методами розуміють прийоми та засоби, які використовуються лише для вираження одиничних ситуацій з метою розслідування злочину [1, с. 197].

З метою з'ясування поінформованості працівників правоохоронних органів щодо видів нетрадиційних засобів та їх можливостей, а також ступеня і напрямів використання ними цих засобів у практичній діяльності та оцінки їх ефективності О. В. Лускатовим було проведено анкетування. Більшість респондентів (86%) у цілому обізнані з нетрадиційними засобами. При цьому ступінь їх поінформованості щодо різноманіття нетрадиційних засобів становить: біолокації – 17%; голографії – 6%; одорології – 43%; ясновачення – 49%; біоритмології – 9%; дерматогліфіки – 9%; поліграфа – 63%; гіпнозу – 49%; кінесики – 14%; телепатії – 31%. Водночас під час розслідування та розкриття злочинів використання нетрадиційних засобів не набуло широкого розвитку. У практичній діяльності їх використовували лише 17% респондентів, у тому числі: одорології – 3%, ясновачення – 9%, поліграф – 9%, кінесику – 6% [2, с. 103].

Наведений вище перелік не є вичерпним, через динаміку відносин у цій сфері в будь-який момент можуть з'явитися й нові засоби доказування. Деякі з перелічених є більш дослідженими, розвиненими, науково обґрунтованими та адаптованими для широкого використання їх на практиці.

С. Г. Качурін відносить до нетрадиційних знань та методів такі:

1. Нетрадиційні криміналістичні знання, тобто знання, які вже використовують в розслідуванні кримінальних правопорушень, але ще не набули достатнього розвитку та визнання в теорії криміналістики.

2. Нетрадиційні спеціальні знання, тобто знання та методи сучасних природничих, технічних і суспільних наук, які є перспективними для застосування та використання в практиці розслідування кримінальних правопорушень.

3. Нетрадиційні психоенергетичні знання – показують енерго-інформаційні особливості психічної діяльності людини і дають можливість дістати інформацію про минуле та майбутнє [3, с. 95].

Найбільш визнаним та розповсюдженим серед нових напрямів у криміналістиці, на думку Линника О. В. Є поліграфічне дослідження.

Деякі науковці надають таке визначення поліграфа як науково-технічний пристрій, призначений для вимірювання емоційного стану опитуваної особи та її психологічних реакцій на поставлені запитання при проведенні відповідного дослідження, в тому числі й під час розслідування кримінальних правопорушень.

При проведенні опитування на поліграфічному пристрої сам прилад є лише допоміжним технічним засобом для реєстрації фізіологічних реакцій. Принцип поліграфічного опитування полягає в тому, що людина яка приховує якусь інформацію, відчуває емоційний дискомфорт, який виражається у фізіологічних реакціях. Насамперед реакції проявляються через зміну частоти і глибини дихання, пульсу, артеріального тиску тощо.

Попереджають про небезпеку використання поліграфа у правоохоронній діяльності В. О. Коновалова та М. Панов, обґрунтовують вони це передусім тим, що відхід від наукових постулатів формування внутрішнього переконання може привести до їх заміни інтуїтивними припущеннями, які легко можна використовувати у неординарних корисних цілях.

Слід зазначити, що проведення перевірок на поліграфі не суперечить чинній правовій базі та законодавству України. Але на сьогодні відсутня правова регламентація, закріплення правових норм, які регулюють використання поліграфа. Це призводить до того, що результати і дані, які отримані при використанні даного пристрою на практиці визнаються недопустимим і неналежним доказом.

До числа нетрадиційних методів подолання надання суб'єктами неправдивих відомостей відноситься і такий метод, як введення особи в гіпнотичний стан.

Гіпноз- це штучно викликаний психічний стан людини, подібний до сну, в основі якого лежать явища гальмування перебігу нервових процесів вищих відділів головного мозку.

Найважливіше питання, яке порушується при обговоренні проблеми використання гіпнозу в юридичній практиці є дотримання прав людини. Багато вчених ставляться до цього питання негативно, оскільки стан гіпнозу пов'язаний з пригніченням волі людини, незаконним вторгненням у її психіку та можливість заподіяння шкоди психічному здоров'ю особи, яка перебуває в стані гіпнозу. [4, с. 143].

Закордоном гіпноз застосовують доволі часто, зокрема, його було використано в низці гучних справ. Так, наприклад, у частині допиту Альберта Десалво, відомого як Бостонський душитель, під гіпнозом він описав вбивство Евелін Корбін, пригадавши подробиці, в тому числі стосовно її здоров'я, які вона називала при розмові з ним. Гіпноз дав поштовх і розслідуванню по справі Теодора Банді, визнаного винним у вбивстві більш ніж 30 жінок. Свідок Ніта Нері, яка бачила вбивцю, проте на встигла його роздивитись, у стані гіпнозу безпомилково вказала на його фото серед багатьох інших осіб [4, с. 143].

Підсумовуючи вищевикладене, можна сказати, що методи, які на сьогодні є нетрадиційними, у майбутньому за умови подальшого їх наукового дослідження і законодавчого закріплення можуть стати альтернативними спеціальними методами криміналістики. Слід зазначити, що використання нетрадиційних засобів у кримінальному провадженні має позитивне значення, що зумовлено тим, що будь-яка криміналістично значуща інформація здатна нагтовхнути на пошук слідів, встановлення особи злочинця та обставин події.

Список використаної літератури:

1. Калугін В. Ю. Нетрадиційні спеціальні знання як засоби отримання значимої для розслідування інформації / В. Ю. Калугін // Юридичний науковий електронний журнал. – 2016. – № 4. – С. 196-199.
2. Лускатов О. В. Використання окремих нетрадиційних засобів для отримання криміналістично значущої інформації / О. В. Лускатов, Т. О. Лускатова // Криміналістичний вісник. – 2013. – № 19. – С. 101-107.
3. Качурін С. Г. Нетрадиційні криміналістичні засоби і методи в розслідуванні злочинів: можливості використання [Електронний ресурс] / С. Г. Качурін // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2013. – № 26. – С. 302–311. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/app_2013_26_43.
4. Беляєва К. В. Нетрадиційні методи розслідування злочинів. Гіпноз / К. В. Беляєва // Вісник Академії адвокатури України. – 2010. – № 3. – С. 142-146.

*Переверза А.М.,
студентка I курсу, юридичного факультету гр. КЮ-192
Науковий керівник – Козинець О. Г., к.і.н., доц., зав. кафедри теорії та
історії держави і права, конституційного права юридичного факультету
Національного університету «Чернігівська політехніка»*

ПЕРЕЯСЛАВСЬКИЙ ДОГОВІР 1654 РОКУ: ІСТОРІЯ ПОХОДЖЕННЯ

Переяславська рада і раніше привертала до себе увагу дослідників, а останнім часом навколо неї взагалі не припиняються дискусії. Слід сказати, що оригіналу договору, який було прийнято на раді не існує, тому з приводу цього виникла велика кількість дебатів щодо суті, тлумачення та значення цього договору, який був одним із чергових політичних союзів Української держави та був викликаний необхідністю боротьби проти гніту з боку Речі Посполитої.

Метою є дослідження Переяславської Ради та прийнятого на ній договору, встановлення часу прийняття та змісту цієї угоди, а також ставлення до неї науковців.

Для ведення переговорів між обома державами з Москви до України в жовтні 1653 р. у вирушило посольство на чолі з боярином В. Бутурліним. Серед послів також були І. Олфер'єв, дяк Л. Лопухін та представники духовенства. Місцем проведення Генеральної військової ради було обрано місто Переяслав. Посольство прибуло 31 грудня 1653 р., а генеральна старшина з Богданом Хмельницьким 6 січня 1654 р. Загальновійськова Генеральна рада відбулася 8 січня 1654 р. В ній брали участь представники козацтва Брацлавського, Чернігівського, Київського полків та жителі міста Переяслава. Не були присутні селяни, міщани та духовенство [1, с. 8].

Відповідно було ухвалено рішення про перехід України під зверхність царя. Історик В. М. Іванов писав, що на Генеральній Раді з промовою виступив Богдан Хмельницький. Він наголосив на тому, що Україна потребує верховного володаря і при цьому він перелічив потенційних кандидатів до яких належали: польський король, турецький султан, московський цар та кримський хан. Учасники Переяславської ради висловилися: «Волим під московського царя православного». Це рішення було скріплено спільною присягою [2, с. 175].

І.Й. Бойко наголошує, що в день Переяславської Ради присягу цареві склали 284 особи. Представники московського посольства побували в 117 містах для прийняття населенням Гетьманщини присяги на вірність царю. За історичними даними присягу склало 17328 осіб чоловічої статі, окрім Івана Сірка, Йосипа Глуха, Івана Богуна та митрополита Сильвестра Косова [1, с. 9].

14 березня 1654 р. українське посольство подало царському уряду проект договору «Прохальні статті», який складався з 23 пунктів і був підписаний Богданом Хмельницьким. Після обговорення проекту договору десять статей – 1, 2, 3, 5, 6, 7, 9, 11, 13, 17 – затверджувалися беззастережно, а інші – з деякими застереженнями або обмеженнями. Стаття 21 – взагалі не пройшла [3, с. 49].

Вирішено, що остаточний текст договору буде затверджений у Москві. З приводу цього питання туди вирушила козацька делегація на чолі з генеральним суддею Зарудним і переяславським полковником Тетерею [4, с. 97].

21 березня 1654 р. було подано нову редакцію договору, яка містила 11 статей і мала назву «Статті Богдана Хмельницького» (або «Статті Війська Запорозького»).

Московський уряд ратифікував пропозиції української сторони у «Жалуваній грамоті царя Олексія Михайловича Війську Запорозькому 27 березня 1654 р.».

О.В. Дудник зазначає, що в грамоті йдеться про: 1) прийняття України під цареву високу руку; 2) збереження недоторканості суспільного ладу України; 3) козацький реєстр 60 тисяч; 4) виборний гетьман повинен присягнути на вірність цареві і отримати від нього клейноди; 5) збереження прав і вольностей гетьману і Війську Запорозькому; 6) Україна зобов'язана повідомляти про зовнішні відносини, а відносини з Туреччиною та Річчю Посполитою взагалі заборонялися; 7) підтверджувалися всі привілеї української шляхти. Таким чином, Україна сплачувала данину до царської казни, а цар брав на себе обов'язок захищати український народ [3, с. 49-50].

Тож, значна кількість території України, а саме: Лівобережжя і частина Правобережної України з 1654 р. перейшла під протекторат Московської держави.

Науковець В.З. Ухач у своїй праці визначає, що з приводу суті Переяславського договору 1654 р. в колі істориків не припиняються дискусії, але ситуація ускладнюється тим, що автентичного договору не збереглося і до нас дійшли лише його копії. Відповідно договір тлумачать по-різному. Серед основних думок щодо правової характеристики цього об'єднання можна назвати такі: персональна унія (незалежні держави, власні уряди, визнають одного монарха); автономія України у складі Росії; васальна залежність України від Росії; воз'єднання українських та російських народів; військовий союз між Україною та Росією [5, с. 113].

Проте, В. М. Іванов наголошує ще й на таких підходах тлумачення цього договору, як реальна унія, за якою відбувалася більш тісна злука; протекторат та ліквідація державності України [2, с. 177-178].

Отже, можна зробити висновок, що Україна та Московська держава вкладали в цю угоду різний зміст. Україна в наслідок воєнно-політичної ситуації увійшла в підданство під протекцію, а Росія відповідно хотіла перетворити протекторат на інкорпорацію (включення до складу). Таким чином, згідно з Березневими статтями Гетьманщина зберігала право на власний адміністративно-територіальний устрій, однак з іншого боку її суверенітет було обмежено, заборонялося підтримувати зносини з іншими державами, особливо з Річчю Посполитою та Туреччиною, а гетьманське управління було підпорядковане московському уряду. Грубе порушення договору 1654 р. призвело до поступової зміни характеру російсько-українських взаємовідносин.

Література:

1. Держава і право Гетьманщини: Навч. посіб. / І. Й. Бойко. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Л.: Світ, 2000. 120 с.
2. Іванов В. М. Історія держави і права України: Підручник. К.: МАУП, 2007. 552 с.
3. Дудник О.В. Історія держави і права України: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. Умань, 2012.
4. Захарченко П. П. Історія держави і права України: підручник / П.П. Захарченко. К.: Атіка, 2005. 367 с.
5. Ухач В. З. Історія держави і права України: Навчальний посібник (конспекти лекцій). Тернопіль: Вектор, 2011. 378 с.

УДК 342.92

Пугач Марина Володимирівна,
студентка 2 курсу юридичного факультету
Київського національного університету імені Т. Шевченка
Науковий керівник: проф. ю. н. Берлач А. І.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Адміністративна відповідальність - це різновид правової відповідальності, специфічна форма негативного реагування з боку держави в особі її компетентних органів на відповідну категорію протиправних проявів (передусім адміністративних проступків), згідно з якою особи, що скоїли ці правопорушення, повинні дати відповідь перед повноваженим державним органом за свої неправомірні дії і понести за це адміністративні стягнення в установлених законом формах і порядку [1].

На сьогоднішній день, дискусія виникає щодо визначення кола суб'єктів, що підлягають адміністративній відповідальності. Це простежується у відсутності чіткого законодавчого закріплення юридичних осіб, як повноправних суб'єктів адміністративної відповідальності. Погляди вчених з цього питання є діаметрально протилежними.

Наприклад, Д. Лук'янець вважає, що юридична особа є повноправним суб'єктом, до якого застосовується адміністративна відповідальність [2]. Д. Лук'янець вказує на певні особливості юридичних осіб, як суб'єктів даних відносин. Він виділяє : 1) відсутність у юридичних осіб власних психічних

характеристик; 2) участь юридичних осіб у правовідносинах через уповноважених представників; 3) наявність у юридичних осіб внутрішньої організаційної структури; 4) специфічні параметри оцінювання діяльності юридичних осіб [1].

Іншої точки зору дотримується О. Гетьманець, який не вважає доцільним виокремлення адміністративної відповідальності юридичних осіб, адже в КУпАП даний суб'єкт адміністративної відповідальності не визначений. А. Монаснюк ж зазначає про існування не адміністративної, а саме фінансової відповідальності юридичних осіб [3, ст. 206].

Вважаємо доцільним зазначити, що все ж таки в КУпАП передбачено відповідальність за адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, та за порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксовані в режимі фотозйомки (відеозапису) (ст. 14-2 КУпАП), а ст. 27 КУпАП закріплює, що штраф як вид адміністративного стягнення може накладатися як на фізичних, так і на юридичних осіб. В примітці до ст. 123 КУпАП визначається, що суб'єктом правопорушення в цій статті є особа ... юридична або фізична особа, за якою зареєстровано транспортний засіб [4].

Крім того, існують відповідні закони та підзаконні акти, що містять положення, щодо адміністративної відповідальності юридичних осіб та механізми її застосування в певних випадках. Серед них: Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху» від 14 липня 2015 року № 596-VIII; «Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування» від 14 жовтня 1994 р № 208/94-ВР; «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7 червня 1996 р № 236/96-ВР; «Про рекламу» від 3 липня 1996 р № 270/96-ВР [5, с. 421—423].

У Законі України «Про телебачення і радіомовлення» в статті 71 зазначено, що за порушення законодавства про телебачення і радіомовлення телерадіоорганізації, провайдери програмної послуги, їх керівники та працівники, інші суб'єкти господарської діяльності ... несуть цивільно-правову, адміністративну і кримінальну відповідальність згідно із законодавством України. З цього випливає, що наявна реальна можливість застосування до юридичних осіб, за порушення ними законодавства, штрафу як адміністративного стягнення [6].

Отже, сьогодні існують суперечливі думки, щодо визнання адміністративної відповідальності юридичних осіб. Проте, ми можемо прослідкувати реальне визнання юридичних осіб суб'єктами адміністративної відповідальності у відповідному законодавстві. Доцільним вважаємо визначити та закріпити єдину процедуру адміністративної відповідальності юридичних осіб і таким чином в повній мірі врегулювати ці відносини та унеможливити неправомірне їх притягнення до відповідальності даного виду.

Література

1. Адміністративне право України: Підручник: За загред. д.ю.н., проф. Коломосьць Т.О. – Київ: „Істина”, 2008. - 133с.
2. Лук'янець Д. М. «Адміністративно-деліктні відносини: теорія і практика правового регулювання/ монографія». — Суми: АДТ «Університетська книга», 2006.—367 с.
3. Лютинов П. С. «Адміністративна відповідальність юридичних осіб: необхідність нормативної фіксації в законодавстві України», 2011.—200 - 206 с.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Відомості Верховної Ради УРСР. 1984.
5. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / за ред. В. Галунька, О. Правоторової. Видання третє. Київ: Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.
6. ЗУ «Про телебачення і радіомовлення: закон України» від 21.12.1993 № 3759-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12> (дата звернення: 01.05.2020).

Рудик Аліна Русланівна,
студентка 3 курсу 14 групи

*Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ВИКОНАННЯ УХВАЛИ ПРО ЗДІЙСНЕННЯ ПРИВОДУ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Питання застосування заходів забезпечення кримінального провадження є доволі актуальним у наш час, особливо тих, що пов'язані з застосування примусу до особи. Так, наприклад, статистичні дані свідчать, що слідчі судді розглянули клопотання слідчого про застосування приводу (до підозрюваного та свідка) у 2016 р. – 1895, у 2017 р. – 1553, у 2018 р. – 1605. Водночас правозастосовна практика надає підстави констатувати, що наявна низка проблемних питань щодо порядку виконання ухвали про здійснення приводу під час досудового розслідування [1].

Згідно з ч. 1 ст. 140 Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК) привід полягає у примусовому супроводженні особи, до якої він застосовується, особою, яка виконує ухвалу про здійснення приводу, до місця її виклику у зазначений в ухвалі час. Примус під час здійснення приводу проявляється в тому, що особа без її волі доставляється в потрібне місце. Привід може бути застосовано винятково до підозрюваного, обвинуваченого або свідка. Здійсненню приводу підозрюваного має передувати їх виклик, зокрема, з урахуванням вимоги про те, що особа має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом не пізніше ніж за три дні до дня, коли вона зобов'язана прибути за викликом. У зв'язку з чим у практичних працівників постає питання, скільки разів необхідно викликати особу, перш ніж до неї може бути застосований привід? Наприклад, В.М. Корнуков наголошує, що можливість застосування приводу визначається не кількістю викликів, а фактом неприбуття викликаної особи за відсутності на те поважних причин. Натомість у КПК не закріплено вимоги щодо фіксації кількості фактів неприбуття свідка, підозрюваного, обвинуваченого на виклик без поважної причини. Тому, вбачається, що відповідну прогалину потрібно усунути на законодавчому рівні [2, с. 58].

Крім того, варто звернути увагу на ч. 1 ст. 143 КПК, відповідно до якої виконання ухвали про здійснення приводу може бути доручене відповідним підрозділам органів Національної поліції, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, НАБУ або ДБР. Зауважимо, що законодавець не вказує, яким саме «відповідним підрозділом» може бути доручено виконання ухвали про здійснення приводу. На практиці слідчі судді покладають виконання ухвали про здійснення приводу на певний відділ поліції, при цьому не конкретизуючи, який саме підрозділ буде безпосередньо виконувати ухвалу. Більшість практиків та науковців схилиються до думки, що для забезпечення швидкого досудового розслідування доцільно, щоб привід виконували ті працівники, які здійснюють оперативне супроводження матеріалів справи, або ті, які є членами слідчо-оперативної групи [3].

Також, під час виконання ухвали про здійснення приводу часто постає питання щодо можливого проникнення до житла чи іншого володіння особи, щодо якої ухвалено рішення слідчого судді, суду про привід. Адже особа, якій доручено виконання приводу, має право увійти до житла підозрюваного, обвинуваченого, свідка, які ухиляються від явки за викликом, лише за їх згодою. Це положення поширюється і на ті випадки, коли особа, що підлягає приводу, перебуває в житлі інших осіб. Водночас на практиці працівники поліції стикаються з тим, що їм відмовляють в проникненні до житла або іншого володіння. За таких обставин доставлення осіб, які ухиляються від явки до органу, що здійснює кримінальне провадження, стає проблематичним.

Оскільки недоторканість житла чи іншого володіння особи гарантується ст. 30 Конституції України, а в ст. 13 КПК закріплено одну із засад кримінального провадження – недоторканість житла чи іншого володіння особи, згідно з якою не допускається проникнення до житла чи іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим судовим рішенням, крім випадків, передбачених КПК. Отже, на законодавчому рівні передбачено лише два випадки, коли на підставі ухвали слідчого судді, суду можна проникнути до житла чи іншого володіння особи без згоди особи, яка ним володіє: 1) з метою огляду; 2) з метою

обшуку. І лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, слідчий, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи. Однак проникнення до житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді, суду з метою приводу ані в Конституції України, ані в КПК не передбачено. У зв'язку з чим вбачається, що ця проблема повинна вирішуватися на законодавчому рівні, вважаємо, що у КПК доречно передбачити засоби, які б дали змогу оперативного супроводжувати до слідчого, прокурора або суду осіб, які ухиляються від явки [4 с. 163].

На підставі вище викладеного зазначимо, що окремі питання застосування приводу до особи не знайшли свого законодавчого врегулювання. У зв'язку з чим нагальною вбачається необхідність вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства. Адже, ефективність виконання приводу багато в чому залежить від того, наскільки детально в законі регламентований порядок його застосування.

Література:

1. Звіт суддів першої інстанції про результати розгляду матеріалів кримінального провадження за 2015-2017 рр. Форма № 1-1. Розділ 5. Сайт «Судова влада України». URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/.
2. Корнуков В.М. Мери процессуального принуждения в уголовном судопроизводстве. Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1978. 135 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
4. Савицький Д.О. Підстави та процесуальний порядок застосування приводу у кримінальному провадженні. Юридичний часопис національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1. С. 158–163.

Свириденко А.С.,

*студентка 4 курсу, Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого*

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК ЕЛЕМЕНТ БОРОТЬБИ ДЕРЖАВИ ІЗ КІБЕРТЕРОРИЗМОМ

Забезпечення безпеки національних інтересів як ніколи є актуальною проблемою сьогодення, яка потребує ефективних способів вирішення. Безпека на особливо важливих об'єктах, збереження таємної інформації, контррозвідувальна діяльність та інші складові державного механізму на сьогодні неможливо уявити без високорозвиненої інформаційної та технологічної сфер.

Спираючись на положення Закону України «Про основи національної безпеки України» [1], система загроз слугує основою для стратифікації національної безпеки на зовнішньополітичну, внутрішньополітичну, державну, воєнну, економічну, соціальну, гуманітарну, екологічну й інформаційну безпеку, а також безпеку державного кордону.

Політика США слугує підтвердженням значимості інформаційного середовища держави. Відома компанія “Apple”, відповідно до законодавства цієї країни, змушена використовувати недосконалі системи шифрування, адже їх продукція реалізується по всьому світу. Недосконалість забезпечення через зазначену причину отримала назву “FREAK”.

На жаль, Україна не задумується над можливими наслідками через зневажливого ставлення до інформаційної політики. Так, Генеральною Прокуратурою в 2014 році було замовлено послуги на обслуговування своєї бази даних з обмеженим доступом «Єдина система статистики та аналізу» у компанії «Летограф ІТ консалтинг і послуги Україна», власником якої є громадянин Російської Федерації, а також учасник федеральної цільової програми «Розвиток оборонно-промислового комплексу Російської Федерації на 2011-2020 роки».

Найменша можливість підриву ситуації в країні привертає до себе увагу з боку кібертероризму, саме через ігнорування держави проблем інформаційної безпеки. Кібертероризм визначають як «втручання в роботу компонентів телекомунікаційних мереж, які фікціонують серед комп'ютерних програм, чи несанкціонована модифікація комп'ютерних даних, що викликає дезорганізацію роботи критично

важливих елементів інфраструктури держави і створює небезпеку загибелі людей , спричинює настання значної майнової шкоди чи інших суспільно небезпечних наслідків» [2].

Важливе питання: хто і яким чином повинен розслідувати суспільне небезпечне діяння як кібертероризм? Насправді, такі дії можуть загрожувати всій планеті, а отже, потрібно залучати кваліфікованих спеціалістів з найбільш розвинених країн. На даному етапі Україна вже має досвід зі створення та проведення вузьконаправлених експертиз із залученням різного за фахом спеціалістів, таких як оперативно-тактичні. Їхнє проведення було зумовлене розслідування складних ситуацій у зоні АТО . Найбільш небезпечна загроза інформаційній безпеці держави слугує інформаційна війна між країнами. Їх основними методами інформаційної війни слугують перекручування інформаційних потоків і процесів прийняття рішень супротивником [3].

У криміналістичній практиці США досвід залучення групи різного профілю спеціалістів є звичним явищем. Під час складних внутрішньодержавних перетворень, Україна має можливість оновити свій метод та стиль роботи у галузі інформаційних технологій. Саме для досягнення позитивного результату є необхідним створення групи спеціалістів різного профілю для кооперації їхніх знань.

Проведення експертизи у сфері ІТ для державних цілей повинно регламентуватися на законодавчому рівні для забезпечення безпеки і відповідальності уповноважених працівників. При успішному розслідуванні «хакерських атак» в державі та викритті виконавців, останніх можна залучати до роботи у протидії кібертероризму.

Важливо, що військова сфера не залишалася осторонь, а тому, потрібно підготувати спеціалістів у галузі ІТ для військового сектору, оскільки кібертерористи найчастіше посягають на національну безпеку [4].

Також, зараз в межах розслідування кримінальних проваджень, можливо зробити ІТ-експертизу, яка достатньо активно використовується.

Отже, використовуючи наявний досвід розвинутих країн, залучення кваліфікованих спеціалістів , а також збереження молодих професійних кадрів є ключем до побудови сильної інформаційної безпеки України.

Список використаної літератури:

1. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
2. Голубев В.А. Кібертероризм – угроза национальной безопасности [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.crimeresearch.ru/articles/Golubev_Cyber_Terrorism/2 – Назва з екрану.
3. Сопілко І.М. Інформаційні загрози та безпека сучасного українського суспільства / І. Сопілко // Юридичний вісник. – 2015. – No 1 (34). – С. 75–80.
4. Довгань О.Д. Актуалізація проблеми протидії кібернетичній злочинності /О.Д. Довгань, О.М. Солодка / Протидія злочинності:теорія і практика, VI Міжвідомча науково-практична конференція студентів(курсантів) та молодив учених, 16 травня 2014 року, м. Київ, 2014. – С.90-93.

Слобоженко І.Р.,

*студентка другого курсу юридичного факультету
Київського національного університету ім. Т. Шевченка*

ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ ЯК МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВОГО ВПЛИВУ

На сучасному етапі побудови демократичної, соціальної та правової держави невід’ємним завданням компетентних владних структур є забезпечення всебічної реалізації людиноцентристської ідеології, законних прав та інтересів людини і громадянина та охорони правопорядку.

Розвиток адміністративно-політичного будівництва вимагає чіткого визначення меж адміністративно-правового регулювання суспільних відносин, забезпечення балансу у співіснуванні суспільства і індивіда, за якого останній у рамках передбаченої соціально-дозволеної та необхідної

поведінки буде утримуватись від учинення суспільно-шкідливих діянь. Принципово важливим є переосмислення соціального призначення адміністративно-правової галузі, ролі і місця держави та її органів у системі адміністративно-правового впливу, поглиблення інтеграції національного законодавства до міжнародних стандартів в умовах євроінтеграції.

Одним із пріоритетних завдань є перебудова концептуальних засад окремих правових інститутів адміністративно-правового регулювання задля усунення розбіжностей між обумовленими потребами у ефективних засобах правового впливу, базових засадах та державного примусу [1]. У межах цільової спрямованості дії права на свідомість індивідів та відносини, що носять адміністративно-правовий характер, важливим є чітке визначення такого поняття як адміністративний примус, який є механізмом реалізації адміністративного впливу та засобом забезпечення його ефективності. Зокрема, існує жорстка потреба переосмислення примусу як інструменту досягнення правопорядку, а не репресивно-фіскальної категорії.

Неможливість формування універсального підходу до визначення терміну «адміністративний примус» обумовлюється, по-перше, відсутністю законодавчої позиції та регламентації даного поняття, її використання лише як елементу категорії адміністративного впливу. Необхідно відзначити, що відсутність законодавчого закріплення дефініції «адміністративний вплив» як механізму реалізації адміністративного впливу є негативним фактором також на фоні відсутності визначення у законодавстві поняття механізму правового регулювання [2] і, як наслідок, фактично опора лише на доктринальний аналіз та положення вчених.

Дана проблематика була предметом дослідження таких науковців, як Авер'янов В. Б., Бахрах Д. Н., Комзюк Ю. Т., Колпаков В. К., Кузьменко О. В., Коломоєць Т. О., Шкарупа В. К., але універсального визначення адміністративного примусу досі не вироблено [3]. Розмаїття підходів на доктринальному рівні створюють певну неоднозначність для формулювання даного поняття. До визначення поняття «адміністративний примус» сформувалось декілька підходів: розгляд такого примусу як механізму примусової реалізації на підставі відмови суб'єкта від добровільної реалізації норм права або його визначення як реакції держави на вчинене особою правопорушення.

Як наукова категорія «адміністративний примус» найчастіше визначається на основі його ознак, зокрема встановлення нормами адміністративного права, вольовий момент фізичного та психічного впливу на поведінку та свідомість людей, особливий суб'єктний склад, загальність характеру і застосування зі специфічною метою і формулюється як «вид державного примусу, що застосовується правомочними державними органами (посадовими особами) з метою попередження та припинення адміністративного проступку, а також забезпечення притягнення винного до адміністративної відповідальності» [4].

Однак таке фактичне отождолення адміністративного та державного примусу не може бути визнане як універсальне в умовах переосмислення соціального призначення адміністративно-правової галузі. Не може бути повністю сприйнятий також однобічний розгляд адміністративного примусу лише як одного із елементів адміністративної відповідальності у якості застосування санкції [5].

Належного правового регулювання потребує адміністративний примус, як розгалужена система, що являє собою систему заходів адміністративного попередження, припинення та юридичної відповідальності [6], а також регламентація підстав, порядку використання і застосування відповідних засобів.

Актуальним питанням залишається і проблема класифікації заходів адміністративного впливу. Як слушно зазначає С. Л. Дембіцька, наявність чітко визначеної класифікації забезпечить ефективне правозастосування і необхідне як для усвідомлення суті, підстав і цілей заходів адміністративного примусу, так і для подальшого розвитку даного інституту адміністративного права [7].

Наявність вищезазначених суперечностей потребує пошуку оптимальних шляхів подолання обмеженості до визначенні поняття адміністративного примусу як невід'ємної складової системи публічного управління. Для усунення розбіжностей пріоритетним на законодавчому рівні є прийняття нормативно-правового акту, що має чітко визначити поняття адміністративного примусу, а також закріпити систему його заходів, зокрема, врахувавши постійну трансформацію суспільних відносин, переосмислення призначення адміністративно-правової галузі та перевагу людиноцентристської ідеології, а також інтеграції національного законодавства до вимог європейського законодавства.

Література:

1. Ткаля О. Адміністративно-правовий вплив на неправомірну поведінку: теоретичний аспект / Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані: монографія // За ред. проф. О.В. Козаченка, проф. Є.Л. Стрельцова. – Миколаїв: Ліон, 2016. 768 с.
2. Іванцов В. О. Заходи адміністративного примусу в діяльності органів державної податкової служби. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2007. №36. С. 288–297.
3. Іванникова В. В. Адміністративний примус: суть та визначення. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. 2011. С. 190-197.
4. Адміністративне право України: підручник / За заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса: Юридична література, 2003. 920 с.
5. Власов В. А. Советское административное право: учебник / В. А. Власов, С. С. Студенкин. Москва, 1959. 535 с.
6. Марчук В. М. Правомірна поведінка, правопорушення та юридична відповідальність: частина II. / В. М. Марчук, Л. В. Ніколаєва. Київ, 1996. 212 с.
7. Дембіцька С. Л. Класифікація адміністративних заходів у системі адміністративного примусу. Адміністративне право і процес; Фінансове право. 2018. №1 (59). С. 71-76. URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/1_2018/14.pdf

Швая Софія Володимирівна,
студентка 3 курсу 14 групи

Інституту прокуратури та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,

Науковий керівник: к.ю.н., асистент кафедри кримінального процесу Клепка Д.І.

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО УЧАСТІ ЗАХИСНИКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ІЗ ЗАКОНОДАВСТВОМ ІНШИХ КРАЇН

Сьогодні вітчизняні науковці намагаються віднайти найбільш оптимальну та ефективну модель захисту прав і свобод людини та громадянина та гарантії їх реалізації. Так, однією з найважливіших гарантії реалізації права підозрюваного, обвинуваченого на захист є участь адвоката у кримінальному провадженні, що свідчить про здійснення справедливого кримінального судочинства. Кримінально процесуальне законодавство України є доволі прогресивним у цьому аспекті, проте аналіз законодавства інших держав свідчить, що існують норми, імплементація яких, на нашу думку, доцільна у законодавство України.

Так, наприклад, ст. 48 КПК Литовської Республіки визначає права та обов'язки захисника у кримінальному процесі. Слід зазначити, що права та обов'язки захисника передбачені законодавством цієї країни досить схожі, а деякі навіть аналогічні українським. Однак існують декілька положень, на які, потрібно звернути увагу. Так, наприклад відповідно до п. 6 ст. 48 КПК Литовської Республіки захисник може оглядати та фотографувати місце подій, розпитувати окремих осіб про відомі їм обставини справи. Звернімо увагу, що у КПК України вчинення таких дій чітко не регламентовано. Також, обов'язком захисника у Литовській Республіці є виконання розпоряджень органів досудового слідства, прокурора, судді та суду. Ця норма вбачається доволі неоднозначною, адже законодавство Литовської республіки не встановлює меж цим розпорядженням, у зв'язку з чим виникає питання щодо самостійності та незалежності адвокатської діяльності. Особливу увагу варто звернути також на положення, в якому зазначається, що протягом досудового дізнання прокурор або суд, під час ведення судочинства з розгляду справи можуть вирішити, що захисник використовує незаконні заходи у захисті та усунути цього захисника від ведення справи [1].

З цього приводу варто звернути увагу на рішеннях ЄСПЛ у справах «Камасинський проти Австрії» та «Артіко проти Італії», в яких заявники вважали, що порушено їх право на ефективний правовий захист. Так, Суд зазначив, що Конвенція покликає гарантувати не теоретичні або ілюзорні права, а їх практичне і ефективне здійснення, адже це особливо справедливо по відношенню до права на захист, яке займає чільне місце в демократичному суспільстві, як і саме право на справедливий судовий розгляд, з якого воно випливає. Крім того, саме призначення захисника ще не забезпечує ефективної допомоги, тому що він може бути позбавлений можливості діяти протягом тривалого періоду або ухилитися від виконання своїх обов'язків. Тому, якщо влада повідомлена про таку ситуацію, повинна або його замінити, або змусити виконувати свої обов'язки. Підкреслимо, що в Україні така заміна захисника процесуальним законом не передбачена [3].

Контекстно відмітимо, що відповідно до ч. 2 ст. 47 КПК Литовської Республіки, адвокатом для ведення захисту може виступати помічник адвоката, якщо тільки проти цього не буде заперечувати підзахисний. Водночас КПК України не містить жодних положень щодо участі помічника адвоката у кримінальному провадженні.

Водночас прогресивність положень українського законодавства щодо обов'язкової участі захисника у кримінальному провадженні можна простежити порівняно з аналогічними положеннями КПК Литовської Республіки. Так, відповідно до ч. 2 ст. 52 останнього, органи досудового слідства, прокурор та суд не зобов'язані забезпечувати захистом неповнолітніх осіб або осіб, котрі через фізичні або психічні вади не можуть скористатися своїм правом на захист, а також тих, що не володіють мовою, якою проваджується судочинство та осіб, підозрюваних або звинувачених у скоєнні тяжких або дуже тяжких злочинів, коли через складність або великий обсяг справи та з інших мотивів цим особам може бути відмовлено у захисті та запрошенні захисника. В Україні ж такий обов'язок на теперішній час існує відповідно до ст. 52 та ч. 3 ст. 54 КПК України [1].

Певне значення має також питання, скільки захисників може запросити обвинувачений для захисту своїх прав та законних інтересів в кримінальному провадженні. Так, відповідно до ч. 3 ст. 46 КПК України закріплюється, що одночасно брати участь у судовому розгляді можуть не більше п'яти захисників одного обвинуваченого. Відповідно ж до § 137 КПК ФРН число обраних захисників не повинно перевищувати трьох. З цього приводу Федеральний конституційний суд зазначив, що перед судом виступали численні захисники, які відчували свою велику перевагу та нерідко судді були безсилі протистояти потоку клопотань, які подавали захисники. Наслідком цього було нескінченне подання скарг і навмисне затягування процесів [2].

На підставі вище викладеного, можна простежити існування доволі багатьох схожих норм, проаналізованого законодавства з процесуальним законодавством України, але є і деякі позитивні відмінності, які закріплені у процесуальному законодавстві таких зарубіжних країн, як Литва та Німеччина, які вбачається доцільним імплементувати у національне законодавство для його вдосконалення та створення найбільш оптимальної та ефективної моделі захисту прав і свобод людини та громадянина та гарантій їх реалізації в Україні.

Література:

1. Кримінально процесуальний кодекс Литовської Республіки: Закон Литовської Республіки від 14 березня 2002 р. URL: [http://pravo.org.ua/files/_\(2\).pdf](http://pravo.org.ua/files/_(2).pdf).
2. Кримінально процесуальний кодекс ФРН: Закон ФРН від 1877 р. URL: [https://pravo.org.ua/files/_\(1\).pdf](https://pravo.org.ua/files/_(1).pdf)
3. Камасинський проти Австрії: Рішення ЄСПЛ ВІД 2001 р. URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?Aidx=372>

Юрченко А.Ю.,

*студентка Фінансово-правового факультету 2 курсу 1 групи
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПІДПАЛ РОСЛИННОСТІ ПОСИЛЕНО

У зв'язку з поширеністю практики підпалювати траву й опале листя, що зі свого боку порушує правила благоустрою, загрожує життю й здоров'ю людей, досить довгий час поставало питання посилити відповідальність за ці дії, щоб уникнути в подальшому таких проблем. Завдяки зусиллям як посадовців, так і звичайних громадян Верховна Рада цього року ухвалила на позачерговому пленарному засіданні Закон України № 556-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою збереження довкілля щодо посилення відповідальності за дії, спрямовані на забруднення атмосферного повітря та знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу». Того ж дня, 13 квітня, його підписав і Володимир Зеленський.

Новий закон вніс зміни і до Кримінального кодексу України, зокрема збільшив штраф у частині 1 статтей 241 і 245 у 18 разів. Тепер штрафи за забруднення атмосферного повітря шкідливими для життя, здоров'я людей або для довкілля речовинами тепер становлять від 1800 до 3600 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. За знищення або пошкодження лісових масивів, зелених насаджень навколо населених пунктів, а також сухих дикорослих трав, рослинності або її залишків на землях сільськогосподарського призначення вогнем чи іншим загальнонебезпечним способом – від 5400 до 9000.

Ці зміни покликані запобігти самовільному спалюванню листя й сухої трави, що становить чималу загрозу, адже листя, яке тліє без доступу кисню, виділяє канцерогени, інші хімічні сполуки, здатні викликати в людини різні захворювання, зокрема рак [1]. Щороку восени й навесні люди масово палять суху траву, а разом із нею згорають тварини, комахи, птахи. Вогонь перекидається на ліс, часом шкодить і господарствам [4].

За попередньої редакції Кримінального кодексу штрафи були замалі, а на місці ніхто нікого не міг зловити. За бездіяльність же посадовців, власників або користувачів поля закони нічого не передбачували [4]. Ухвалення законопроекту дозволить посилити відповідальність за випалювання рослинності або її залишків, а також запровадити ефективний механізм боротьби з виникненням і поширенням пожеж у природних комплексах, на сільськогосподарських землях, уздовж автомобільних доріг і залізниць, у парках і зелених насадженнях, і, у підсумку, сприятиме покращенню екологічної ситуації в цілому [5].

А втім, до остаточного ухвалення закону існував йому альтернативний, що не знайшов подальшого свого розвитку. Так, законопроект №2339-1 пропонував у Кримінальному кодексі змінити санкцію частини першої лише статті 241, збільшуючи найбільшу межу штрафу у двадцять разів. Натомість він не передбачав якихось змін до статті 245 [3]. Також варто звернути увагу і на громадську активність із приводу спалювання рослинності. Серед запропонованих чинних петицій знаходимо ту, чий автор пропонує доповнити частину 1 статті 258 «Терористичний акт» Кримінального кодексу діянням щодо підпалу сухої трави, дерев та інших біологічних залишків у заповідних зонах, національних парках, територіях, які охороняються, та Зоні відчуження Чорнобильської АЕС [2]. На нашу думку, ініціатива спрямована не так набути чинності, як привернути увагу суспільства до кричущої проблеми спалювання.

У підсумку зазначимо, що ці дії з боку влади безперечно заслуговують на суспільне схвалення. Цих змін громадськість чекала досить довго, і є надія, що збільшені штрафи справді змусять імовірних порушників і злочинців замислитися над майбутніми наслідками їхніх нерозсудливих дій. Проблема досі полягає ще в тому, що їх не так легко виявити на місці злочину, що зводить нанівець усі покращення. Попри все, це означає, що влада крокує в правильному напрямку, і зупинятися на цьому шляху зарано.

Література

1. Президент підписав закон щодо посилення відповідальності за підпал сухої трави [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakon-shodo-posilennya-vidpovidalnosti-za-60649>.
2. Посилення відповідальності за підпал сухої трави, дерев та інших біологічних залишків на території України [Електронний ресурс] // Електронні петиції – Режим доступу до ресурсу: <https://petition.president.gov.ua/petition/91868?fbclid=IwAR1BIZwlcXmVbDDL9GLMWRY15DxQdMDJj->

3. Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України (щодо збільшення розмірів штрафів за забруднення атмосферного повітря) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України – Режим доступу до ресурсу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67222.

4. Львівщина просить парламент зупинити паліїв новим законом [Електронний ресурс] // Прес-служба ОДА – Режим доступу до ресурсу: <https://loda.gov.ua/news?id=50533>.

5. Уряд підтримав законопроект щодо посилення відповідальності за самовільне випалювання рослинності [Електронний ресурс] // Міністерство юстиції – Режим доступу до ресурсу: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-malyuska-uryad-pidtrimav-zakonoproekt-schodo-posilennya-vidpovidalnosti-za-samovilne-vipalyuvannya-roslinnosti>.